

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL KENT MÜZESİ: MÜZENİN YENİDEN
YAPILANDIRMA SÜRECİNDE SERGİLEME ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Osman OCAK

SANAT TARİHİ

MÜZECİLİK PROGRAMI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Burcu PELVANOĞLU

Ekim 2024

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL KENT MÜZESİ: MÜZENİN YENİDEN
YAPILANDIRMA SÜRECİNDE SERGİLEME ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Osman OCAK

SANAT TARİHİ

MÜZECİLİK PROGRAMI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Burcu PELVANOĞLU

Ekim 2024

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmamda

- Tez içindeki bölüm bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarını yaptırmadığımı
- Ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

ÖN SÖZ

İstanbul Kent Müzesi: Müzenin Yeniden Yapılandırma Sürecinde Sergileme Önerisi ile ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra yerel yönetim (İstanbul Şehremaneti) tarafından kurulmuş olan ilk müzelerin hafızası üzerinden Şehir Müzesi koleksiyonunu inceleyerek İstanbul Kent Müzesi sergilemesi önerilmiştir.

Osmanlı'nın son döneminden itibaren yapılan müzecilik çalışmaları arkeolojik eserlere yoğunlaşmıştır. Müze-i Hümâyûn'un kurulmasıyla müzecilik faaliyetleri ivme kazanmış, edinilen eserlerin korunması ve halka sunulması bilimsel temellere oturtulmuştur. Bu dönemde müzelere alınan eserlerin tamamı arkeolojik eserlerden oluşmaktadır. Arkeolojik eserler dışında edinilen eserler, Topkapı Sarayı ve Ankara Etnografya Müzesi'nin kurulmasıyla yeni bir müzecilik anlayışına dönüşmüş fakat günlük hayatı yansıtan eserlerden oluşan bir müze kurulması için ilk adımlar İstanbul Şehremâneti tarafından atılmıştır. İlk kez açılan İnkılâp Müzesi ile gündelik hayata dair eserler edinilmiş, daha sonra bu eserler Şehir Müzesi koleksiyonunun önemli bir bölümünü teşkil etmiştir.

Dünyada XIX. yüzyılın sonlarına doğru karşımıza çıkan kent müzelerinin tam anlamıyla ülkemizde görülmesi ise 2000'li yıllarda mümkün olmuştur. Kent müzeleri için ise ilk adımlar İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından atılmış, 1988 yılında açılan Şehir Müzesi, kent müzelerinin ilk örneği olarak kabul görmüştür. Şehir Müzesi, Kent müzesi anlayışını ve tanımını pek yansıtmasa da İstanbul Kent Müzesi'nin koleksiyonunun çekirdeğini oluşturmuştur. Bu tez kapsamında yapılan İstanbul Kent Müzesi sergileme önerisinde mevcut Şehir Müzesi koleksiyonundan yararlanılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından itibaren bazı yazarlar tarafından dile getirilen Şehir Müzesi, Boğaziçi Müzesi ve İstanbul Müzesi önerileri de bu tez kapsamında sunulmuştur.

Yaptığım inceleme ve araştırmaların bu tezde bir araya getirilmesinde önemli katkılar sunan, tez adının tespitini yapan, teze yön veren ve yazma konusunda cesaretlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Burcu Pelvanoğlu'na; Dr. Öğr. Üyesi Ali Kayaalp'e, Şehir Müzesi Koleksiyonunda her türlü inceleme ve araştırma olanağı veren İBB Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürü Ali Şafak Özdemir'e; Şehir Müzesi Koleksiyon Sorumlusu Nurcan Diş Yüzer'e, mesai arkadaşlarımdan her dâim yardımda bulunan Abdullah Cuy'a; Selami Bozkurt, Alameddin Soydan, Deniz Han, Saadet Gündüz, Zeki Arslan, Tolga Karahan ve Nebahat Yüsoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışması esnasında her dâim yanımda olan ve yaptığı çizimlerle tezime renk katan kızım Nehir'e, tezime yaptığı küçük dokunuşlarla fark yaratan kızım Nil'e ve son olarak sevgili eşim Ceylin'e vermiş olduğu desteklerden dolayı teşekkür ederim.

İSTANBUL KENT MÜZESİ: MÜZENİN YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİNDE SERGİLEME ÖNERİSİ

ÖZET

İstanbul Belediyesi müzeleri ülkemizde yeteri kadar araştırılmamış bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer müzelerden farklı bir bakış açısıyla kurulan İstanbul Belediye Müzeleri, İnkılâp Müzesi fikrinden sıyrılmış, kent kültür hayatına yönelik eserlerin edinilmesiyle Kent Müzesi'ne evrilmiştir. Neredeyse yüz yıllık bir süreç içerisinde yaşanan bu değişim, İstanbul Belediyesinin önem verdiği bir konuma yükselmiştir. İstanbul Belediyesi, günümüzde onsekiz müze ve dokuz sanat galerisiyle İstanbul kent kültür hayatını farklı bir bakış açısıyla izleyiciye sunmaktadır.

1925 yılından itibaren söz konusu sürecin araştırılıp sunulduğu bu çalışmayla kurulacak olan İstanbul Kent Müzesi'ne öneri oluşturularak müze kurulum sürecine destek hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnkılâp Müze ve Kütüphanesi, Belediye Müzesi, Şehir Müzesi, Kent Müzesi

ABSTRACT

Istanbul Municipality museums are a subject that has not been sufficiently researched in our country. Istanbul Municipality Museums, which were established with a different perspective than other museums, have diverged from the idea of Revolution Museum and evolved into a City Museum with the acquisition of works related to city cultural life. This change, which has been experienced in a process of almost a century, has risen to a position that Istanbul Municipality attaches importance to. Today, Istanbul Municipality presents Istanbul city cultural life to the audience from a different perspective with eighteen museums and nine art galleries.

With this study, in which the process in question is researched and presented since 1925, it is aimed to support the museum establishment process by creating a proposal for the Istanbul City Museum to be established.

Keywords: Revolution Museum and Library, Municipality Museum, City Museum, City Museum

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VI
ÖZET.....	VII
İÇİNDEKİLER... ..	IX
PLAN LİSTESİ.....	XI
ŞEKİL LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR	XIV
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	3
2. KENT MÜZESİ	4
3. İSTANBUL KENT MÜZESİ.....	6
4. İSTANBUL BELEDİYESİ'NİN MÜZECİLİK ÇALIŞMALAR ve İSTANBUL MÜZESİ ÖNERİLERİ.....	7
5. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ MÜZELERİ.....	20
5.1. İnkılâp Müze ve Kütüphanesi... ..	23
5.2. Şehir ve İnkılâp Vesikalari Müze ve Kütüphanesi.....	36
5.3. İtfaiye Müzesi.....	42
5.4. Atatürk İnkılâp Müzesi... ..	47
5.5. Belediye Müzesi.....	59
5.6. Edebiyat-1 Cedide Müzesi... ..	68
5.7. Tanzimat Müzesi.....	82
5.8. Şehir Müzesi.....	90
5.9. Tekfur Sarayı Müzesi.....	95
6. İSTANBUL KENT MÜZESİ ÖNERİSİ.....	100
6.1. İstanbul Kültürel Bellek Müzesi Önerisi	111
7. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	113

KAYNAKÇA.....	117
EK.....	125
ÖZGEÇMİŞ.....	133

PLAN LİSTESİ

Plan 5.3.1: Fatih'te İnşa Olunacak İtfaiye Pavyonu, Mimari Şubesi, İstanbul
22.10.1931. Görünüş, Kesim ve Planı

Plan 5.5.1: Belediye Müzesi Sergileme Krokisi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 4.1 : Zeki Paşa Yalısı

Şekil 4.1 : Zeytinburnu, Topkapı Kent Müzesi Fikri Projesi Müzesi

Şekil 5.1 : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Müzeleri

Şekil 5.1.1 : İnkılâp Müzesi

Şekil 5.1.2 : Beyazıt Meydanı ve Medresesi, 1930'lu Yıllara Ait Görünümü

Şekil 5.1.3 : İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi'nin Açılışı

Şekil 5.1.4 : 1935 Yılı Muallim Cevdet Toplantısı

Şekil 5.1.5 : Ahmet Ziya Akbulut'un Röportajı

Şekil 5.1.6 : Seçim Sandığı

Şekil 5.1.7 : Kaygusuz Abdal, Ressam: Ahmet Ziya Akbulut

Şekil 5.1.8 : Efe, Ressam: Ahmet Ziya Akbulut

Şekil 5.1.9 : İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi Tasavvuf Eserleri Sergi Salonu

Şekil 5.1.10 : İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi Gölge Oyunu Eserleri Sergi Salonu

Şekil 5.2.1 : Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi'nin Açılışı

Şekil 5.2.2 : Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi'nin Girişi

Şekil 5.2.3 : Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu

Şekil 5.2.4 : Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu

Şekil 5.2.5 : Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu

Şekil 5.2.6 : Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu

Şekil 5.3.1 : İtfaiye Müzesi Görünümü

Şekil 5.3.2 : İtfaiye Müzesi Sergi Salonu

Şekil 5.3.3 : İtfaiye Müzesi

Şekil 5.3.4 : İtfaiye Müzesi Sergi Salonu

Şekil 5.3.5 : İtfaiye Müzesi Sergi Salonu

Şekil 5.3.6 : İtfaiye Müzesi Sergi Salonu

Şekil 5.4.1 : Atatürk İnkılâp Müzesi

Şekil 5.4.2 : Atatürk İnkılâp Müzesi'nden Bir Köşe ve Müzenin Açılışı

Şekil 5.4.3 : Atatürk İnkılâp Müzesi Sergi Salonu

Şekil 5.4.4 : Atatürk İnkılâp Müzesi Sergi Salonu

Şekil 5.4.5 : Atatürk Müzesi

Şekil 5.4.6 : Atatürk Müzesi Girişi ve 1925 Yılında Yapının Ön Cephesine Asılan

Yazının Görünümü

Şekil 5.4.7 : Atatürk Müzesi Birinci Kat Tören Salonu

Şekil 5.4.8 : Atatürk Müzesi Birinci Kat Kütüphane Salonu

Şekil 5.4.9 : Atatürk Müzesi 2.Kat İstanbul'un İşgali ve I. Dünya Savaşı Salonu

- Şekil 5.4.10** : Atatürk Müzesi 2.Kat İstanbul'un İşgali ve I. Dünya Savaşı Salonu
- Şekil 5.4.11** : Atatürk Müzesi 2.Kat Atatürk'ün Kişisel Odası
- Şekil 5.4.12** : Atatürk Müzesi 2.Kat Yaver Cevat Abbas Güler Bölümü
- Şekil 5.4.13** : Atatürk Müzesi 3. Kat Ressam Vittorio Pisani Bölümü
- Şekil 5.4.14** : Atatürk Müzesi 3. Kat Kurtuluş Savaşı Bölümü
- Şekil 5.4.15** : Atatürk Müzesi 3. Kat Cumhuriyet'in İlanı Bölümü
- Şekil 5.4.16** : Atatürk Müzesi 3. Kat Cumhuriyet Sonrası ve İstanbul Bölümü
- Şekil 5.4.17** : Atatürk Müzesi 3. Kat Ebediyete Yolculuk Odası
- Şekil 5.5.1** : İstanbul'da Bir Şehir Müzesi Açıldı
- Şekil 5.5.2** : Belediye Müzesi Açılışı
- Şekil 5.5.3** : Belediye Müzesi Sergileme Krokisi
- Şekil 5.5.4** : Gazanfer Ağa Medresesi
- Şekil 5.5.5** : Belediye Müzesi Kahve Kültürü Vitrini
- Şekil 5.5.6** : Belediye Müzesi Sergi Salonu
- Şekil 5.5.7** : Belediye Müzesi Eser-i İstanbul Porselenleri Vitrini
- Şekil 5.5.8** : Belediye Müzesi Sergi Salonu
- Şekil 5.5.9** : Belediye Müzesi Orta Oyunu Sergi Salonu
- Şekil 5.5.10** : Belediye Müzesi Sergi Salonu
- Şekil 5.6.1** : Tevfik Fikret Dönemi Aşiyân
- Şekil 5.6.2** : Tevfik Fikret Dönemi Aşiyân'ın Salonu
- Şekil 5.6.3** : Tevfik Fikret Dönemi Aşiyân'ın Dinlenme Odası
- Şekil 5.6.4** : Tevfik Fikret Dönemi Çalışma Odası Görünümü
- Şekil 5.6.5** : Tevfik Fikret Dönemi Yatak Odası Görünümü
- Şekil 5.6.6** : Aşiyân Müzesi Salon Görünümü
- Şekil 5.6.7** : Aşiyân Müzesi Edebiyat-ı Cedide Odası Görünümü
- Şekil 5.6.8** : Aşiyân Müzesi Çalışma Odası Görünümü
- Şekil 5.6.9** : Aşiyân Müzesi Çalışma Odasının Görünümü
- Şekil 5.6.10** : Edebiyat-ı Cedide Müzesi'nin Açılış Töreni
- Şekil 5.6.11** : Edebiyat-ı Cedide Müzesi'nin Açılışı
- Şekil 5.6.12** : Aşiyân Müzesi Şair Nigâr Odasının Görünümü
- Şekil 5.6.13** : Aşiyân Müzesi
- Şekil 5.6.14** : Aşiyân Müzesi, Abdülhak Hamit Tarhan Odası
- Şekil 5.6.15** : Aşiyân Müzesi, Abdülhak Hamit Tarhan Odası
- Şekil 5.6.16** : Aşiyân Müzesi Salonu
- Şekil 5.6.17** : Aşiyân Müzesi Salonu
- Şekil 5.6.18** : Aşiyân Müzesi, Çalışma Odası
- Şekil 5.6.19** : Aşiyân Müzesi, Yatak Odası
- Şekil 5.6.20** : Aşiyân Müzesi, Yemek Odası
- Şekil 5.6.21** : Aşiyân Müzesi, Şair Nigar Odası
- Şekil 5.7.1** : Tanzimat Müzesi Açılış Töreni
- Şekil 5.7.2** : Çadır Köşkü
- Şekil 5.7.3** : Çadır Köşkü'nde Tanzimat Müzesinin Açılışı
- Şekil 5.7.4** : Tanzimat Müzesi Sergi Salonu
- Şekil 5.7.7** : Gülhane Parkı İçinde Tanzimat Müzesi

- Şekil 5.8.1 :** Şehir Müzesi
Şekil 5.8.2 : Şehir Müzesi Sergi Salonu
Şekil 5.9.1 : Tekfur Sarayı Müzesi
Şekil 5.9.2 : Tekfur Sarayı Müzesi Sergi Salonu
Şekil 5.9.3 : Tekfur Sarayı Müzesi, Çini Vitrini
Şekil 5.9.4 : Tekfur Sarayı Müzesi, Küp Odasına Geçişi Sağlayan Cam Yüzey
Şekil 5.9.5 : Tekfur Sarayı Müzesi, Dijital Küp Odası
Şekil 6.1: El Terazisi
Şekil 6.2: Torna Tezgâhı
Şekil 6.3: Berber Tası
Şekil 6.4: Lüle
Şekil 6.5: Sikke (Roma Dönemi)
Şekil 6.6: Sikke (Bizans Dönemi)
Şekil 6.7: Sikke (II. Mahmut Dönemi)
Şekil 6.8: Para (Cumhuriyet Dönemi)
Şekil 6.9: Kâse (Beykoz Camı)
Şekil 6.10: Kavanoz (Beykoz Camı)
Şekil 6.11: Kâse, Eser-i İstanbul
Şekil 6.12: Tabak, Eser-i İstanbul
Şekil 6.13: Fincan ve Zarfı (Kuka)
Şekil 6.14: Tabaklı Fincan (Çin)
Şekil 6.15: Kahve Değirmeni
Şekil 6.16: Kahve Kutusu
Şekil 6.17: Karagöz
Şekil 6.18: El Kuklası
Şekil 6.19: Hokkabaz
Şekil 6.20: Trompet
Şekil 6.21: Şeytan Minaresi
Şekil 6.22: Araba
Şekil 6.23: Kariye (Bedri Rahmi)
Şekil 6.24: Kız Kulesi (Civanyan)
Şekil 6.25: Fotoğraf (Neyzen Tevfik)
Şekil 6.26: Gözlük ve Kılıfı
Şekil 6.27: Serdeste
Şekil 6.28: Cura
Şekil 6.29: Kışla Önünde Yeniçeri
Şekil 6.30: Şemsiyeli Kadın
Şekil 6.31: Tekke Levhası
Şekil 6.32: Karalama

KISALTMALAR

CAMOC: Kent Muzeleri Aktiviteleri ve Koleksiyonlari iwin Uluslararası Komitesi

ÇEKÜL: Çevre ve Kültür Deęerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

Env. Nu.: Envanter Numarası

ICOM: Uluslararası Muzeler Konseyi

İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

Kol. : Koleksiyon

1. GİRİŞ

Müzelerin gelişim ve değişimi, toplum dinamiği ile paralel yürütülmelidir. Çağımızda günlük faaliyetlerin sıradan görünen oluşumları, müzelerin yeni uğraşları hâline gelmiştir.

Batı'nın kültürel gelişimini temsil eden Avrupa ve Amerika müzeleri; çoğunlukla Anadolu'dan, Mezopotamya'dan, Mısır'dan, Asya'nın ve Afrika'nın veya Okyanusya'nın başka bölgelerinden gelen eserlerle zenginleştirilmiştir. Bu da Batı müzelerinin koleksiyonlarının Doğu eserleriyle meydana getirildiği düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Meşru ya da gayrimeşru yollardan edinilen kültür objelerinin çıkış bölgesi, gizli dosyalarda tutulmak suretiyle kendisine verilen müze numarası ile eser, ait olduğu topraklardan sonsuza kadar sökülerek teşhir edildiği müzeye mal edilmiştir. Eser bu sayede dokunulmazlık zırhı kazanarak müzenin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Günümüzde Batı müzelerinin eser edinme politikaları arkeolojik ve toprak altı bağlamından sıyrılmakta ve günlük kullanım objeleri ile biriken hatıralara yönelmektedir. Bu yönelimde ICOM'un 2017 ve 2022 yıllarında yapılan müze tanımında, müze türlerinden önce üst başlık olarak somut ve somut olmayan miras kavramı özelinde günlük kullanım objeleri ve faaliyetler -toplumların kültürünü yansıttığından- müzelerin temelini oluşturan öğeler halinde sunulmuştur. Ülkemizde henüz yeni yeni filizlenen kent müzeleri, teorik anlamda bir temele oturtulmasa da arkeolojik eser ediniminden sıyrılmış, kent-kentlilik olgusu üzerinden edinilen eserlerin teşhir yolu ile sergileme problemine geçici de olsa çözüm bulunmuştur.

İstanbul Kent Müzesi mevcut koleksiyon ve edinilecek eserlerle geniş kapsamda ele alınmalıdır. Müze sergilemesinde şehrin dokusu, tarihî gelişimi, güncel yaşamı tüm yönleriyle yansıtılmalıdır. Bunun için şehirde yaşayan tüm etnik ve dinsel grupları, meslek örgütlerini, sivil toplum kuruluşlarını müzeye dahil edecek programlar tasarlanmalıdır.

Bu çalışma kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesinin müzecilik faaliyetleri ve İstanbul Müzesi önerileri incelenmiş, son bölümde ise İstanbul Kent Müzesi önerisi sunulmuştur. Bu sergileme önerisinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü koleksiyonunda yer alan 14 bin 750 adet eser üzerinde bir tasarım yapılmıştır. Bu tasarımda koleksiyon belirli başlıklara ayrılmış ve bu başlıklara dayanılarak farklı semtlerde kurulacak müzeler önerilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

1925 yılından itibaren müzecilik faaliyetinde bulunan İstanbul Belediyesi, bu kapsamda edinmiş olduğu İstanbul kültürüne ve şehir hayatına mal olmuş önemli bir koleksiyonu muhafaza etmektedir. Bu koleksiyonun doğru bir yaklaşımla ve tasarımla dünya ölçeğinde bir veya birden çok müze ile İstanbul halkının beğenisine sunularak İstanbul kent kültürüne katkı sağlanması için bu çalışma hazırlanmıştır.

Bu çalışma ile İstanbul Kent Müzesi tasarımında bir kaynak oluşturulması amaçlanmıştır. Bu tez ile ilk defa kent müzesi bağlamında bir öneri, akademik bir çalışma niteliğiyle tasnif edilip sunuluyor. Bu bakımdan yetkin ve bilimsel bir öneri sunulmaya gayret edilecektir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Kavramsal olarak ele alındığında kent müzesi; kentin ve kentlinin yaşantısını, onu çevreleyen tüm kültürel öğelerini ve kentin tüm faaliyetlerini içermektedir. Bu yaklaşım çok geniş bir kapsama dayandığından kent müzesi tasarımının sınırlarının ve çerçevesinin çizilmesi de çeşitli sorunlar meydana getirmiştir. Kent müzeleri için önemli bir soru haline gelen “ne tür eserlerin edinebileceği” problemi, bu çalışmada İstanbul Kent Müzesi özelinde sınırlandırılmıştır. Bu yüzden bu çalışma sadece İBB Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü Atatürk Kitaplığı depolarında muhafaza edilen 14 bin 750 adet eseri kapsamaktadır.

Bu çalışma bağlamında İstanbul Kent Müzesi’nde sergilenmesi düşünülen eserler, daha önce edinilmiş olan ve Geç Dönem Osmanlı ile Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul yaşantısını gösteren eser gruplarından tasnif edilerek seçilmiş, ayrıca Atatürk

Kitaplığı koleksiyonunda bulunan İstanbul kent kültür ve tarihine ışık tutan arşiv, fotoğraf ve kartpostallardan da yararlanılmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

İstanbul Kent Müzesi kurulum çalışmaları Cumhuriyetin hemen ardından başlatılmış olsa da tam anlamıyla bir kent müzesi kurulamamıştır. Cumhuriyet sonrası yapılan çalışmalar “Kent Müzesi” söyleminden biraz uzak kalsa da zamanla belediyenin müze çalışmaları tanınmış yazarların önerisiyle kent kültürü ve yaşantısına evrilmiştir. Bu dönüşüme katkı sunan birçok değerli yazarın şahit olduğu İstanbul kentinin dönüşümü içinde özlemlerle anılan geçmişinin hiç olmazsa bir parçasının korunması adına, Boğaziçi ve İstanbul Müzesi gibi öneriler sunulmuştur.

Tez kapsamında 1925 yılından itibaren kurulmasına karar verilen İnkılap Müzesi çalışmalarından başlanarak 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile ivme kazanan İstanbul Belediyesinin müzecilik faaliyetleri kronolojik olarak incelenmiştir. Bu incelemede belediye tarafından açılan ilk müze olması nedeniyle İtfaiye Müzesi üzerinde de durulmuştur. İncelenen diğer müzeler ise İnkılâp Müzesi koleksiyonundan yararlanılarak açılan müzelerle sınırlandırılmıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü, 2019 yılından itibaren müzecilik faaliyetlerini geliştirmiş bu sayede İstanbul kent ağına yayılmış on sekiz müze ve sekiz sergi salonunu hizmete açarak gerek müzelerde gerekse sergi salonlarında çeşitlilik arz eden eserlere yer vermiştir.

Yıldız Sarayı Kompleksi içerisinde, 1989-2017 yılları arasında Şehir Müzesi adıyla sergilenen eserlerin çoğunluğu bu müzenin kapanmasıyla birlikte Atatürk Kitaplığı'nın eser depolarında muhafaza edilerek koruma altına alınmıştır. Eserlerin bir araya getirilme sürecinde, 2017 yılından itibaren koleksiyonun ayrıntılı olarak tasnifi yapılmış, eserler fotoğraflanmış ve envanter bilgileri hazırlanarak müze otomasyon programına aktarılmıştır. Tez kapsamında Şehir Müzesi koleksiyonu ve arşivi, Atatürk Kitaplığı fotoğraf, kartpostal ve gazete arşivi, Millî Kütüphane gazete arşivi, Taha Toros Arşivi, ÇEKÜL Arşivi taranmıştır.

2. KENT MÜZESİ

Müze türlerinden biri olan kent müzesini diğer müzelerden ayıran ve bilinen en belirgin özellikleri kent tarihi, hafızası, kültürü ve topluluklarının yaşayış kültürü hakkında bilgi vermesidir. Dünyadaki örnek kent müzeleri de bu kriterlerle diğer müze türlerinden ayrılmaktadır. Yeni nesil kent müzeleri, kişisel birikimlere yönelerek kentin yaşayışını mikro ölçekte inceleyip farklı yaşam tarzlarını göz önüne sermektedir. Kent müzesinin ortaya koymuş olduğu farklı yaklaşım ve bakış açıları nedeniyle genel bir tanımı oluşturulamamıştır. Kent müzesi özelliği ve işlevine değinmeden önce müze tanımına bakmak gerek.

Uluslararası anlamda müzelerin güncel standartlarda çalışabilmesi için belli önerilerde bulunan ICOM'un (Uluslararası Müzeler Konseyi) 24 Ağustos 2022'de Prag'da düzenlenen 26. ICOM Genel Konferansı çerçevesinde ICOM Olağanüstü Genel Kurulu'nun %92 oyla kabul edilen yeni müze tanımı şöyledir: "Müze, somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan, sergileyen ve toplumun hizmetinde olan; kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunar; etik, profesyonel olarak ve toplulukların katılımıyla çalışır ve iletişim kurar" (*Museum Definition - International Council of Museums*, 2022) şeklinde tanımlanmıştır.

Ülkemizde birçok kent müzesinin kurulmasında önemli katkılar sunan Tarihî Kentler Birliği, farklı kültür ve yaşam biçimlerinden yola çıkarak kent müzelerinin dönüşümünde küreselleşmenin etkisi ile bilinen değerlerin yeniden tanımlanmasına bağlı olarak kent müzelerinin de kentin farklılıklarını, kültürel birikimini ve kimliğini gösterecek alanlara dönüştüğü şekilde açıklık getirmiştir. (Dedehayır ve Değirmenci, 2013: 22).

ICOM'un yıllar süresince toplumların dönüşme ve gelişme safhalarını da dikkate almak suretiyle, müzeler için oluşturduğu tanımlamalar değişmiş ve bu süreç içinde ICOM'un alt komitelerinden biri olan CAMOC (Kent Müzeleri Koleksiyonları ve Faaliyetleri Uluslararası Komitesi) Nisan 2005'te Moskova'da

kurulmuştur. Bu kuruluş, kentlerin dünü, bugünü ve geleceği hakkında müzelerde çalışan ve bu alana ilgi duyanların bir arada olmasını amaç edinmiştir. Kentin tüm gelişim evrelerine ilişkin özgün materyalleri toplamak, korumak ve sunmak amacını her kentin kendi geçmişleri ve kent yaşamıyla ilgili kendi deneyimlerinin varlığıyla bütünlemektedir. Komite, bu nedenle kent müzelerinin amacını, kültürel açıdan birbirinden farklı ve karmaşık koleksiyonlarını oluşturma ve koruma konularında destek ve teşvik etmeyi, bunları şehrin kimliğine ve geleceğine katkı sağlayacak tarzda sunmak (ICOM, CAMOC y.t) şeklinde belirtmiştir.

Amareswar Galla'ya göre, çok kültürlü, çok etkinlikli yirminci yüzyıl sonu metropolünün kent müzesi tamamen yeni bir yaklaşım benimsemeli ve topluluğa karşı önemli ölçüde farklı sorumluluklar üstlenmelidir. Galla kent müzesinin kapsayıcı bir yaklaşım içinde faaliyet yürütmesi gerektiğini, müzenin aidiyet duygusu yaratarak kent kültürü ve mirasının korunmasında önemli merkez olduğunu belirtmiştir.

Bir kent müzesi, kâr amacı gütmeyen ve halka açık bir kurum veya kültürel mekanizmadır. Amacı, kentin toplumunun ve kalkınmasının hizmetinde bulunmaktır. Bu müzeler, çeşitli toplulukları ve çevreleri bir araya getirerek, kentin somut ve somut olmayan mirasını kaydetmek, korumak, araştırmak, öğretmek, toplumları uzlaştırmak ve zenginleştirmek için eş zamanlı faaliyetler yürütürler. Kent müzeleri, farklı halk gruplarının ortak kimliğini ve yerel bağlılığını ortaya çıkarmayı da amaçlar. Ayrıca kent merkezi ve çevresindeki doğal ve kültürel mirası korumak ve bu mirasa ilişkin toplulukların kültürel gelişimine odaklanmak için çaba harcarlar. Bu müzeler, sanatsal, kültürel ve miras çalışmalarını koruma, sunma, sürdürme ve yönetme konularında tüm topluluklara kaynak sağlamak ve koordinasyon merkezi oluşturmak için faaliyet göstermektedir (Galla, 1995: 41).

Kent müzeleri, sunulan içerik ve koleksiyonla kent kültür ve mirasının yansıtılmasında önemli bir mekan olma özelliğindedir. Bu tür müzeler somut ve somut olmayan kent mirasının korunduğu, yaşatıldığı alanlardır. Klasik müze anlayışından farklı olarak kent müzelerinde toplumsal dinamikler, siyasi ve sosyal faaliyetler de müze kurgusu içinde yer edindiğinden farklı bir müze türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. İSTANBUL KENT MÜZESİ

Yerel yönetim anlamında bakıldığında ilk müzecilik faaliyeti de Şehremaneti (İstanbul Belediyesi) tarafından başlatılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra uygulamaya konulan inkılap hareketlerinin toplum nezdinde kabul görmesi için İstanbul Belediyesi tarafından açılan İnkılap Müze ve Kütüphanesi ülkemizdeki müzecilik çalışmalarına farklı bir boyut kazandırmıştır. İstanbul Belediyesi tarafından müze kurma çalışmalarına başladığı dönemde kent kültürü üzerine önemli çalışmalar yapan Mehmet Halit Bayrı ise Şehir Müzesi fikrini ortaya atmıştır. Bayrı'nın müze önerisi donanımlı bir kent müzesi fikrinin ilk örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayrı, 1927: 1). Bu öneriyle ortaya atılan müze ismi (Şehir Müzesi) çok daha sonra -1989 yılında- hayata geçirilse de açılan Şehir Müzesi tam anlamıyla Bayrı'nın fikrini yansıtamamıştır.

İstanbul Belediyesi tarafından kurulan İnkılap Müze Kütüphanesi'nin eser edinim sürecinde, ilk başlarda inkılap hareketlerinin tanıtılması amacıyla doğrudan inkılaplara yönelik nitelikte eser edinilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat sonraki toplantılarda inkılap hareketlerinin Tanzimat Devri'ne, hatta Lale Devri'ne kadar götürülmesi ve bu yönde eser edinilmesine neden olmuştur. Verilen bu karar İnkılâp Müzesi'nin kaderini değiştirmiş, inkılaplarla ilgisi olan ya da olmayan günlük hayat objeleri de koleksiyona katılmaya ve müzenin kurgusunda kendine yer bulmaya başlamıştır.

Açılacak İnkılâp Müzesi'nin yeri ve ismi konusunda da karar uzun süre verilememiştir. İlk başta koleksiyon için öne sürülen temaların dışında eser edinilmesinden ötürü eser sayısı çok artmış, gelinen son durumda Şişli'deki evin yetersizliği nedeniyle yeni bir mekân arayışına gidilmiştir. Bunun sonucunda da bağış ve satın alma yoluyla edinilen eserler Beyazıt Medresesinde ziyarete açılmıştır. Müze açılışı eser bağışının da artmasına neden olmuş, bu sayede koleksiyon da gelişmeye başlamıştır. Böylece İnkılap Müze ve Kütüphanesi koleksiyonunun gelişimi, müze adını da tartışılır hale getirmiştir. 1927 yılında Mehmet Halit Bayrı tarafından ortaya atılan "Şehir Müzesi" fikri, yavaş yavaş ve ancak bu aşamada şekillenmeye başlamıştır. Fakat bu isim ve fikre farklı yaklaşımlar da halen mevcuttur. Örneğin Enver Behnan Şapolyo, koleksiyondan ve onun niteliklerinden ötürü Beyazıt Medresesindeki müzeyi Etnografya Müzesi olarak nitelendirmiş, hatta Memleket Müzesi ve Halk Müzesi fikirleri de öneriler arasında yer almıştır. Bu önerilere bağlı olarak 1939 yılında müze

sergilemesi ve adı değiştirilerek Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi adıyla yeniden ziyarete açılmıştır. Beyazıt Medresesi salonlarının yetersiz kalmasıyla koleksiyon yeni bir sergileme eşliğinde 1945 yılında Gazanfer Ağa Medresesinde, bu kez Belediye Müzesi adıyla karşımıza çıkmıştır. Açılış öncesi basına yansıyan haberlerde Şehir Müzesi adı zikredilirse de resmî bir açıklama yapılmamış, müzenin yeni adı ancak açılış günü netlik kazanmıştır. Açılış günü Lütfi Kırdar, Saraçhane’de yapılacak olan Belediye Sarayı’nı bahane göstererek müzenin adını da Belediye Müzesi olarak bildirmiştir. Bu tür bir isimlendirme daha önce tartışılmamış olmasına rağmen yapılan sergileme ile de bağlantılandırılarak müzeyi sergilemesinde daha çok belediye faaliyetleri ön plana çıkarılmıştır.

Uzun süre Gazanfer Ağa Medresesinde hizmet veren Belediye Müzesi nihayet 1989 yılında Şehir Müzesi adıyla Yıldız Sarayı Güzel Sanatlar binasında ziyarete açılmıştır. Filiz Çağman tarafından hazırlanan bu sergilemede mekânın yetersiz olması nedeniyle çok ufak bir eser grubu sergilenebilmiş, geriye kalan eserler ise Atatürk Kitaplığı deposunda korunmuştur. Eserlerin önemli bir bölümünün depolara alınması ise Şehir Müzesi sergilemesinin günlük hayatı yansıtmayan eserlerden oluşması, müzeye olan ilgiyi azaltmıştır. Koleksiyon, Şehir Müzesi adına nihayet kavuşsa da eserlerin saray yapısında ve erişimi zor olan bir alanda olması müze ziyaretçi sayısını olumsuz etkilemiştir.

4. İSTANBUL BELEDİYESİ’NİN MÜZECİLİK ÇALIŞMALARI VE İSTANBUL MÜZESİ ÖNERİLERİ

İstanbul kent kültür hayatında önemli bir yer edinen İstanbul Büyükşehir Belediyesi müzecilik faaliyetlerine 1925 yılından itibaren başlamıştır. Şehremâneti müze kurmak için ilk adımı Şişli’de Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya geçmeden önce bir müddet konakladığı evin dış cephesine bir hatıra levhası koymak ve levhaya yazılacak yazının metnini saptamak için Halk Partisi Başmutemedi Refik İsmail, Ahmet İhsan (Tokgöz) ve Sanayi-i Nefise (Güzel Sanatlar) Müdürü Nazmi Ziya’nın yer aldığı bir kurul oluşturmuştur.

Bina sahibi Tahsin (Uzer) Bey'e konulacak levha için izin alınmak üzere kurul tarafından başvurulmuş, Tahsin Bey tarafından bu teklif memnuniyetle karşılanmış, 16 Temmuz'da heyet tarafından binada inceleme yapılmış, ardından levhanın metni saptanmıştır (Borak, 1998: 164). "Gazi Mustafa Kemal 1335 Senesinde Vatanın Kurtuluşunu Bu Evde Hazırladı" (İçinde vatanın kurtuluşu hazırlanan ev, 1925: 1). Hazırlanan levha, 14 Kasım 1925 tarihinde binaya konulmuştur (Borak 1988: 165). Gazetelere yansıyan bu haberlerden bilgi edinen Mithat Cemal (Kuntay), levhaya işlenmek üzere *Cumhuriyet* gazetesine şu metni iletmiştir:

*Vatan neymiş unutmuşlardı
Birden anlatan çıktı
Ne muciz vak'adır Rabbim
Bir evden bir vatan çıktı*
(İçinde Vatanın Kurtuluşu Hazırlanan Ev, 1925: 1).

28 Mayıs 1928 tarihinde ise bina Şehremâneti tarafından satın alınarak (Borak, 1998: 64) İnkılâp Müzesi için önemli bir adım atılmıştır. İnkılâp Müzesi için bina arayışı Şehremâneti ile sınırlı kalmamış, Maarif Vekâleti 1926 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda Resim ve İnkılâp Müzesi kurulması amacıyla Veliahd Dairesi'nin Vekâlet'e devredilmesini istemiş, Millî Saraylar Müdürü Sezai Bey ise bu talebe olumsuz cevap vermiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, BCA 180-9-0-0/30,163,22, n.d.).

İstanbul Şehremânetinin İnkılâp Müzesi kurma çalışmalarına yöneldiği dönemde Mehmet Halit Bayrı ise Şehir Müzesi kurulması önerisini Şehremâneti Mecmuasının 36. sayısında yayımlanan makalesinde (Ek A) ayrıntılı olarak dile getirmiştir. Bayrı, geçmişinde önem verilmeyen şehrin imar faaliyetlerinin medeni ölçülerde artmasına paralel olarak şehrin fikrî yapısının da geliştirilmesi konusunda kütüphaneler kadar kurulacak olan "Şehir Müzesi"nin de önemine vurgu yapmış, müzede sergilenecek koleksiyon hakkında bilgiler sunmuş, inşa edilecek yeni bir yapı önerisiyle çalışmalara bir an önce başlanması hâlinde üç beş senede sonuca ulaşılabileceğini belirtmiştir (Bayrı, 1927: 724-726).

Şehremâneti, Şehir Müzesi fikrine pek sıcak bakmasa da İnkılâp Müzesi kurulması konusunda çalışmalarını hızlandırmıştır. Şehremâneti Mektupçusu Osman Nuri Bey

(Ergin), İnkılâp Müzesi için bir heyet oluşturmuştur (İnkılâp Müzesi, 1929, s. 2). Bu iş için oluşturulan heyet, müzede ne tür eserlerin sergileneceği konusu üzerine yoğunlaşmış ve böylece çalışmalara başlanmıştır (İstanbul İnkılâp Müzesi, 1929: 1). Edinilecek eserlerin öncelikle inkılâpları kapsamı tasavvuru, Osmanlı yenileşme hareketlerinin de bu müzenin anlatısı içinde olabileceği fikrini gündeme getirmiş ve heyet tarafından eser ediniminde Lale Devri'ne kadar inilmesi gerektiği önerilmiştir. Ancak bu öneri İnkılâp Müzesi koleksiyonlarında bir kırılmaya neden olmuş, Kurtuluş Savaşı ve ardından yapılan inkılâp hareketlerini yansıtmayan tarzda eserler edinilmeye başlanmıştır. İnkılâplarla ilgili olanların dışında farklı eserlerin de koleksiyona katılması, müze adını tartışılır hâle getirmiştir. Bu tartışmalar ise yeni ve farklı müze önerilerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gazeteci ve yazar Halil Şaban, Avrupa'da birçok örneğini incelediği etnografya müzelerinin benzerlerinin yurdumuzda da Memleket Müzesi adıyla açılmasını önermiş, Gazi Hazretleri'nin İstanbul'da oturdukları evi (İnkılâp Müzesi) Memleket Müzesi'nin ilk adımı olarak nitelendirmiştir (Şaban, 1933: 2).

Sanâyi-i Nefise müdürlüğünü yürüttüğü sırada akademili sanatçılar ve İstanbullu entelektüellerle birlikte hazırlanan (Köksal, 2021: 66) *Güzel Sanatların İnkışafına Dair Rapor*'da (Anonim, 1933: 255) inkılâp müzemizin nüvesini teşkil etmek ve teksir edilerek mekteplere, kışlalara ve köylere tevzi edilmek üzere tarihimize, millî mefahirimize, inkılabımıza, millî mücadelemize ait tablolar yaptırılarak İnkılâp Müzesi koleksiyonlarında sergilenecek eserler hakkında öneride bulunmuştur.

Osman Nuri Ergin ise 1580 Sayılı Belediye Kanunu'na dayanarak İstanbul'da bir Halk Müzesi kurulmasını önermiştir (Belediye Kanunu, 1930: Madde 15). Ergin, Beyazıt Medresesinde Halk Müzesi açılacağını, Şişli'deki evin ise İnkılâp Müzesi olacağını bildirmiştir. "*Halk müzesinde mazi, inkılâp müzesinde hâl ve istikbal yaşayacak ve gelecek nesil bu suretle mazi ile hâl ve istikbal arasındaki farkı maddî delillerle görecektir.*" (Ergin, 1933: 75) Osman Nuri Ergin'in bu önerisinin gelecekteki uygulamalarda dikkate alındığını görmekteyiz. İlk başta edinilen eserler Şişli'deki evde toplanmış, ardından koleksiyonun bir kısmı mevcut olan arşiv vesikalarıyla birlikte 1932 yılında Beyazıt Medresesine taşınmıştır (Şehir Kütüphanesi açılıyor, 1932: 11). Medreseye taşınan eserler büyük ölçüde eski İstanbul yaşam kültürünü

yansıttığından Halk Müzesi ve Şehir Kütüphanesi olarak nitelendirilmiştir (Gerçek, 1933: 157-158). Cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılında “İnkılâp Müze ve Kütüphanesi” adıyla müze, Beyazıt Medresesi’nde ziyarete açılmıştır (İnkılâp Müzesinin Küşadından Bir İntiba, 1933: 5).

İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi’nin açılışından itibaren koleksiyon geliştirilmiştir. 1934 yılında Muallim Cevdet, biriktirmiş olduğu el yazması, kitap ve arşivinden oluşan önemli bir koleksiyonu İnkılâp Müze ve Kütüphanesine bağışlamış, tasnifi yapılan bu koleksiyon 1935 yılında Muallim Cevdet Kitaplığı adıyla ayrılan bir salonda törenle ziyarete açılmıştır (Ergin, 2005, s. 345, 346).

Enver Behnan Şapolyo, İnkılâp müzelerine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Ülkemizde İnkılâp Müzesi olgusunun ilk örneğinin 7 Şubat 1921 tarihinde Eskişehir’de açılan İstiklâl Müzesi olduğunu ve Yunan işgalinde müzenin yakılarak yok edildiğini belirtmiştir (Şapolyo, 1936: 80). Şapolyo, açılan ya da kapanan, ayrıca açma çalışmalarının başarısızlığa uğradığı İnkılâp Müzesi çalışmalarını özetledikten sonra Beyazıt’ta bulunan İnkılâp Müzesi’nin koleksiyonunun inkılapları yansıtmadığını şu cümlelerle dile getirmiştir: “*Beyazıt’taki bir medrese müze yapıldı. Fakat Millî Mücadele hatıraları toplanamadı. Yalnız orta oyununa, karagöz oyununa ait koleksiyonları bir de eski İstanbul manzaraları toplandı. Bununla beraber (Kamâl Atatürk’ün) Şişli’deki evi bir İnkılâp Müzesi olarak kabul edildi* (Şapolyo, 1936: 80). Şapolyo, Beyazıt’ta açılan müzede yer alan eserlerin inkılapları yansıtmadığının, İnkılâp Müzesi için edinilen eserlerin konu ile ilgisiz ve çok az olduğunun, bu eserlerin aslen Şişli’deki evde korunduğunun altını çizerek inkılaplarla ilgisi olmayan diğer eserlerin sergilendiği Beyazıt Medresesini ise Etnografya Müzesi kategorisinde değerlendirmiştir. Bu müzenin kurulmasında Muhittin Üstündağ’ın çabalarını belirtmiş, müze müdürü olarak Muallim Bay Ahmet Ziya’nın görevlendirildiğini aktarmış, ayrıca müze kuruluşunda çaba sarf eden Osman Nuri ve Halil Ethem’in yardımlarına değindikten sonra da koleksiyonun sergilenmesi hususuyla müzedeki kütüphane hakkında bilgi vermiştir (Şapolyo, 1936: 81). Şapolyo, son bölümde kurulmakta olan bir Halk Müzesi olduğunu da paylaşmıştır (Şapolyo, 1936: 81).

Beyazıt Medresesindeki İnkılâp Müze ve Kütüphanesi ile ilgili tartışmalar dönem basınında önemli ölçüde yer etmiştir. 1937 yılında *Tan* gazetesi yazarları tarafından

ziyaret edilen müzede gazetecileri ressam Ahmet Ziya Akbulut (Ek B) karşılamıştır. O dönem İnkılâp Müze ve Kütüphanesi Müdürlüğü görevinde olan Ahmet Ziya Akbulut, gazetecilere koleksiyonun inkılaplarla ilgisi olmadığını, yeni sergileme çalışmalarının başlatıldığını bildirmiştir (Güngör, 1937: 8). Sergilemede yapılan değişiklikler sonucunda 10 Temmuz 1939 tarihinde Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi adıyla aynı yerde tekrar açılış yapılmıştır (İnkılâp Müzesi Açıldı, 1939: 1). Koleksiyon ve sergilemedeki karmaşanın giderilmesinin ardından 1942 yılında Şişli'deki ev, Atatürk İnkılâbı Müzesi adıyla açılmış (Atatürk İnkılâbı Müzesi Açıldı, 1942: 1) ve bu açılışla birlikte 1927 yılında başlanan İnkılâp Müzesi kurma emeline ulaşılmıştır. Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi koleksiyonun yeni sergilemesi müze ve kütüphane bağışlarının artmasına neden olmuş, eser artışıyla koleksiyonunun ayrılması gündeme gelmiştir. Gazanfer Ağa Medresesine taşınan koleksiyon ise Belediye Müzesi adıyla 1945 yılında açılmıştır (Şehir Müzesi Açıldı, 1945: 1)

Gazanfer Ağa Medresesinde açılacak müzeyle ilgili sergileme hazırlıklarının yapıldığı sıralarda müze adı basına Şehir Müzesi olarak yansıtılmıştır. Fakat açılış günü Lütfi Kırdar yaptığı konuşmada müzeyi Belediye Müzesi olarak ilan etmiştir (Belediye Müzesi, 1945: 3). Lütfi Kırdar her ne kadar bu ismin seçilmesinin Saraçhane'de ileride yapılacak olan Belediye Sarayı'na yakın olmasından dolayı olduğunu belirtse de Belediye Müzesi isminin verilmesi tam anlamıyla politik nedenlere dayanmaktadır. Müze sergilemesinde belediyenin faaliyetleri ön plana çıkarılmıştır. Özellikle hazırlanan “Dünkü”, “Bugünkü” ve “Yarınki” “İstanbul Salonları” belediyenin İstanbul'da yapmış olduğu yıkımlara meşruiyet kazandırmak amacıyla bir tanıtım aracı olarak müzeyi kullanmasından kaynaklanmaktadır. “Dünkü İstanbul Salonu” Bizans ve Osmanlı dönemlerinin çarpık yerleşimini anlatırken “Bugünkü İstanbul Salonu” plansız ve çarpık yerleşim birimlerine belediye tarafından yapılan müdahaleleri hikâye etmektedir. “Yarınki İstanbul Salonu”nda ise geniş cadde ve sokaklarla ayrılmış modern yapı tasarımlarının olduğu maket ve çizimlere yer verilmiştir. Bu bakımdan belediye, kendi adını ön plana çıkarmaya müzeye verdiği isimle son noktayı koymuştur. Sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak Belediye Müzesi sergilemesi anlatılacaktır.

Belediye Müzesi sergilemesi tam anlamıyla kent kültür ve dokusunu yansıtamamıştır. Dolayısıyla, İstanbul şehir yapısının ve kültürünün hızla yok olmasının da etkisiyle bu kültürün müzelerde korunması önerileri daha belirgin biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. İstanbul kültürü ile ilgili çok sayıda makale kaleme alan yazar ve gazeteci Nahid Sırrı Örik (Ek C) özellikle İstanbul’da yeni yapılacak projelerin neden olacağı yıkımlara sessiz kalmamış, köşe yazılarında yitip giden İstanbul yaşayışın korunamamasını eleştirmiştir. Gözünün önünde eriyip kaybolan şehir dokusunun korunması adına bir Boğaziçi Müzesi önerisinde bulunmuştur. Müzenin yeri ve sergilenecek eserler hakkında da görüşünü paylaşan Örik, Rumeli Hisarı’nda iskeleye yakın oturduğu yalıya komşu olan, Saltanat Devri devlet adamlarından Tophane Müşiri Zeki Paşa (Ek D) tarafından yaptırılan yalının Boğaziçi Müzesi olmasını istemiştir (Şekil 4.1). Müzenin sergilemesinde; ilk kısımda Boğaziçi’nden ilham alınarak yapılan ya da yapılacak olan tablolar, Batı ressamlarının bu türdeki eserlerinin kopyaları, eskiden var olan ve yıkılan yalıların fotoğrafları, ikinci kısımda yıkılmak üzere olan yalılara ait tavan ve kapıları ile kullanılan eşyalar, kayıklar, üçüncü kısımda ise Boğaziçi’nden ilham alan yerli ve yabancı yazarlar tarafından kaleme alınmış olan eserlerin sergilenmesini önermiştir (Örik, 1946: 2).

Şekil 4.1: Zeki Paşa Yalısı

Kaynak: Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi, Foto_030835

Örik, Boğaziçi Müzesi önerisinden bir yıl sonra Tophane Müşiri Zeki Paşa yalısının tamir ve tadil edilerek apartmana dönüştürülmesine şahit olmuştur. Boğaziçi'nin yitip giden güzelliklerinin korunması için yetkililerin de inisiyatif almasını dileyen yazar, bu defa da Zeki Paşa yalısından daha mükellef bir köşküme gözüne kestirmiştir. Çubuklu sırtlarında o dönem için mülkiyetinin de belediyede olduğunu belirttiği son Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa tarafından II. Abdülhamit'in saltanatının son zamanlarında yaptırılmış köşkü önermiştir (Örik, 1947: 4).

Boğaziçi'nde Rumeli Hisarı'nın hemen önünde çocukluk ve gençlik yıllarını geçiren Abdülhak Şinasi Hisar da Boğaziçi kültürüne önem veren yazarlarımızdan bir diğeridir. *Boğaziçi Mehtapları* ve *Boğaziçi Yalıları* gibi kitapları bulunan yazar, Boğaziçi'nin kendine has kültürünün tüm özelliklerini, kendi şahsi tecrübesinden olduğu kadar, dinlediği hikâye ve anılardan da damıtarak kaleme almış, ortaya canlı bir Boğaziçi tarihi çıkmıştır. Abdülhak Şinasi de Boğaziçi'nin güzelliklerinin korunduğu bir kütüphane ve müze kurulması için şu önerilerde bulunmuştur:

(...) bir Boğaziçi müzesinde yazı, kitap, resim olarak Boğaziçi'ne ait eserler ve vesikalar, Boğaziçi'nin en kutsi hatıraları, ne yazık ki zevale mahkûm güzelliklerinin bütün şahitleri barındırılsın. Müzenin kütüphanesinde, Boğaziçi'ne dair her lisandaki kitapların hepsi ve resim galerisinde bütün Boğaziçi tabloları, gravürleri, fotoğrafları, röprodüksiyon ve kopya olarak, bulundurulsun. Müzeye konacak bu kitaplar, vesikalar ve resimlerin evvela listeleri hazırlanmalı ki bu ayrı bir mevzu, adeta bir ilim teşkil eder sonra bunların koleksiyonlarının yapılmasına başlanmalıdır (...) (Hisar, 1955: 594).

Hisar bu önerisinin yürütülmesi konusuna da açıklık getirmiş; genç bir Boğaziçi âliminin bu işe ömrünü vakfetmesi gerektiğini, ayrıca koleksiyonun geliştirilmesi için Avrupa'daki antikacı ve eski kitapçı dükkânlarından yüksek fiyatlarla da olsa Boğaziçi kültürüne dair eser edinilmesini de istemiştir (Hisar, 1955: 594). Avrupa şehirlerine yapılacak seyahatlerle antikacı ve eski kitapçı dükkânlarından toplatılacak kıymetli hatıralar olduğunu, hiç olmazsa buralardan katalogların edinilmesi gerektiğini, bunun da yapılabilmesi için mahalli müzelerin kurulması gerektiğini dile getirmiştir (Hisar, 1955: 595).

Yabancı dilde toplanan eserlerin kendi faydamıza olduğu kadar turistler için de bir başvuru kaynağı olacağını, yabancı yazarların şahit olduğu Boğaziçi'nin güzelliklerinin müze ve kütüphanede turistlere sunulmasının önemine vurgu yapmıştır (Hisar, 1955: 595).

Hisar, müze ve kütüphane için ise ahşap bir yalı yerine toplanan eserlerin yangın tehlikesine karşı Beylerbeyi Sarayı ya da Göksu Kasrı'nda sergilenmesini önermiştir (Hisar, 1995: 596). Bu önerisinin altında yatan temel sebep ise Rumeli Hisarı önünde oturdukları yalının 1922 yılında çıkan bir yangın neticesinde içindekilerle birlikte yanıp kül olmasıdır (Uysal, 2016: 99).

Hisar her ne kadar kâgir bir yapı önerse de yalı fikrinden vazgeçmemiş, gündelik hayatı yansıtan, etnografik nitelikte eserlerin doğal ortamında sergilendiğı bir yalının müze olmasını istemiştir. Yalı seçiminde dikkat edilecek hususları klasik üslupta inşa edilmiş sofası, odaları, sedirleri, merdivenleri, harem dairesi, selamlığı, hamamı, kayıkhanesi ve bahçesi ile eski dönem hayatını gösterme şeklinde örneklendirerek yer seçimi meselenin konusunda uzman kişilerce çözülmesini önermiştir (Hisar, 1955: 596). Hisar, gözünün önünde yok olmaya yüz tutmuş Köprülü Yalısı'nın kurtarılarak müze olmasını istese de Boğaziçi'nin eski zamanlarındaki gündelik hayatını yansıtan sıradan bir yalının da müze olabileceğini belirtmiştir (Hisar, 1955: 596).

İstanbul kent kültür ve yaşantısının değişiminde sanayi kuruluşlarının burada toplanması da önemli bir etken olmuştur. Bu etkene bağlı olarak önü alınamayan göç olgusu, şehir nüfusunun kontrolsüz bir biçimde artmasına neden olmuş, bu artış barınma ihtiyacını doğurmuş; sözü edilen ihtiyaç da şehir silüetine olumsuz yönde tesir etmiştir. Kaybolan bu silüet ve şehir dokusu hakkında Metin And, Matrakçı Nasuh'un çiziminden yola çıkarak İstanbul şehrinin güzelliklerin kaybolmasının önüne geçilemediğini belirterek hiç olmazsa bu güzelliklerin İstanbul Kentçilik Müzesi'nde korunmasını istemiştir (And, 1976: 20). Ayrıca şehircilerin, mimarların, anıt ve mimari onarımcıların, sanat tarihçilerinin el ele, kafa kafaya vererek gerçekleştirecekleri bir İstanbul Müzesi de kurulmasını önermiştir (And, 1976: 20). And; İstanbul Müzesi için sergileme önerisini de ayrıntılandırmış, öncelikle, şehre genel bir bakışın yapılacağı panoramaların çağdaş tekniklerle büyüterek asılmasını, maket ve rölöveleriyle zenginleştirilerek İstanbul'un son yüzyılının karşılaştırıldığı fotoğraflarla

sergilenmesini önermiştir ve bu müzeye yüklediği misyonu “*Geçmiş somut bir biçimde aydınlatmadıkça ileriye göremeyiz*” şeklinde açıklamıştır (And, 1976: 20). Müzenin kapsamını geliştiren And, sergilemeye ayrıca şunları da eklemiştir:

(...) kentin genel görünümünü veren geniş bir salondan sonra, daha küçük salonların her biri bir konuya ayrılabilir. Söz gelimi saraylar için bir salon, camiler ve tapınım yerleri için bir başkası, hamamlar için, yalı, konak, ev gibi konutlar için bir salon vb... Bir de istenirse "futurolology" ya da yarınbilim diyebileceğimiz konuda, yarının İstanbul'u üzerine tasarımlar için bir sergi salonu. Böyle bir müze, müzenin geçmişi, ölmüşü veren anlamının ötesinde, yaşayan bir yer olacaktır. Gerek sergilenen malzemenin niteliği gerek konunun Güzel İstanbul oluşuyla da ayrıca bu bir sanat galerisi de sayılabilir. Şehircilik insandan ayrı tutulamayacağına göre belki bir salon da İstanbullu'ya ve İstanbullunun gündelik yaşamının evrimine ayrılabilir (...) (And, 1976: 20).

Müzenin kuruluş çalışmalarında görevlendirilmek üzere Semavi Eyice'nin adını zikreden And, uzun zamandır dile getirilen İstanbul Açık Hava Müzesi içindeki bir binayı müze olarak önermiştir (And, 1976: 20).

1980 darbesinden itibaren İstanbul Belediyesi müze çalışmaları sekteye uğramıştır. İlk karşılaşılan sorun Çadır Köşkü'nde yer alan Tanzimat Müzesi'nin taşınmasında yaşanmıştır. Turing ve Belediye 1979 yılında Çadır Köşkü'nün kullanımıyla ilgili anlaşmaya varmış olmasına rağmen köşk Turing'e verilmemiştir. Ardından darbe ile Belediye yönetimine gelen askerî idareciler, Çadır Köşkü'nün devri konusunu sürüncemede bırakmışlardır. Bu durumun Çankaya Köşküne iletilmesi ardından Belediye, Çadır Köşkü'nün Turing'e devredilmesi için yeni bir protokol oluşturarak devir işlemini onaylamıştır (Gülersoy, 1984: 37). Bir diğer sorun ise Atatürk Müzesi'nin 1981 yılındaki açılışının hemen öncesinde yaşanmıştır. İş Bankası ve Turing tarafından restorasyon ve sergileme işlemleri yürütülen müzede Çelik Gülersoy'un uygulamak istediği sergi biçimine askeri idareciler tarafından müdahale edilmesi nedeniyle Turing bu projeden ayrılmıştır.

1988 yılında Belediye Müzesi Koleksiyonu, Filiz Çağman tarafından tasnif edilerek (İstanbul Şehir Müzesi'ne Doğru, 1988: 13). Yıldız Sarayı kompleksi içerisinde yer alan Güzel Sanatlar binasında “Şehir Müzesi” adıyla ziyarete açılmıştır (İstanbul Şıklığı Müzede, 1988: 8). Buradaki sergileme ise çoğunlukla Osmanlı Dönemi yaşam

tarzına odaklanmış, kent kültür ve yaşantısını tam anlamıyla yansıtamamıştır. Bu nedenle İstanbul Kent Müzesi çalışmaları kamusal alan dışında olsa da devam etmiştir. İstanbul Kent Müzesi'nin kurulması ve işletilmesi konusunda Tarih Vakfı'nın yaptığı çalışmalar ise müzenin mekan sorunu, koleksiyonu ve işletilmesi hakkında getirdiği önerilerle önem arz etmektedir. Tarih Vakfı, Mayıs 1993 tarihinde düzenlendiği Toplumsal Tarih Müzeleri Kuruluş Sorunları Sempozyumu'nda yurt dışından müzecilerin katılımı sağlanmıştır. Bu sempozyumda İstanbul Müzesi fikri ortaya çıkmış, müzenin kurulacağı yer, koleksiyon edinme şekli, mali kaynakları ve yönetim biçimi konusunda sunumlar yapılmıştır (Madran, 2001: 1-234).

Haziran 1995 tarihinde İstanbul Müzesi ve Toplumsal Tarih Merkezi Uluslararası Çalışma Grubu'nun Kent ve Toplumsal Tarih Müzeleri Atölyesi konularına yönelmiş, bu çalışmada kent müzeleri, kent müzesinin işlevi, kent diğer müzeleri ve kurumlarıyla ilişkiler, koleksiyonlar, ziyaretçi kitlesi ve eğitimi, sergileme, yönetim-finansman ve önemli sorunu olan müze mekânı için Darphane-i Amire önerilerek bu soruna çözüm getirilmiştir (Madran, 2001: 235-254). Uluslararası düzeyde yapılan bu çalışmanın sonuçları ise ne yazık ki pratik olarak hayata geçirilememiştir.

12-14 Kasım 2012 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Etüt ve Projeler Daire Başkanlığı tarafından "İstanbul Kent Müzesi Çalıştayı" yapılmış bu çalıştayın sonucu olarak da bir rapor yayınlanmıştır. Afşin Altaylı tarafından hazırlanan sonuç raporunda grup çalışmaları dört ana başlık altında toplanarak ayrıntılı biçimde sunulmuştur. Grup çalışması 1'de müze içeriği konusu üzerinde durulmuş, Müze İçeriğinin Belirlenmesi Sürecine İlişkin Üst Ölçekli Stratejik Öneriler, Müze İçeriğine ve Sergileme Yaklaşımına İlişkin Öneriler, Koleksiyon Edinme (Toplama) Sürecine İlişkin İfadeler, Bilgi Yönetimi, Envanter, Diğer Kurum Arşivleri ile İlişkilendirme gibi konulara cevap aranmıştır. Grup çalışması 1'de Müze İçeriğine ve Sergileme Yaklaşımına İlişkin önerilerde, sıradan insanların gündelik yaşam öykülerinin sergileneceği bir müze olması, çok kültürlü bir sergilemenin düşünülmesi, toplumun her kesimine, tüm etnik gruplara hitap edilmesi gerektiği ayrıca İstanbul Kent Müzesi'nin kent geçmişi ve bugünü yansıtan, geleceğine yön veren bir müze olması (Altaylı, 2012: 14) gerektiği önerilmiştir.

Grup Çalışması 2’de Müzenin İşlevleri ana başlığı altında İstanbul Kent Müzesi’nin Temel Amaçları, Eğitim, İletişim, Etkinlikler ve Gelir Getirici

Faaliyetler, Müze İşlevlerinin Yerine Getirilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Diğer Noktalar hakkında görüşler bir araya getirilmiştir.

Grup Çalışması 3- Erişilebilirlik, Hedef Kitle, Müzenin Konumu, Müze Alanı ve Mimarisi gibi konular tartışılmıştır. Erişilebilirlik konusunun alt başlığında, Müzenin Kentle İlişisini içeren bu alt başlıkta müzenin kentle bütünleşmesi ve diğer kültür kurumlarıyla ilişkilendirilmesi gerekliliğini ortaya konulmuş, tek merkezden ziyade kentin çeşitli bölgelerinde olan diğer birimlerin İstanbul Kent Müzesi ağına bağlanması bütün birimlerin bu merkezden idare edilerek tüm sanatsal ve kültürel faaliyetlerin bu merkez tarafından yönlendirilmesi fikri ön plana çıkarılmıştır (Altaylı, 2012: 25).

Bu grup çalışmasının rapora yansıyan bir diğer önemli maddesi ise müzenin konumu üzerine verilen önerilerdir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Topkapı Şehir Parkı içerisinde yer alması önerilmiş, çalıştay raporunda ise “Haydarpaşa Garı, Sirkeci Garı, Haliç kıyısındaki tersaneler ve Miniaturk’ün olduğu alan, Galataport proje alanında otel ve AVM yerine müze yapılması önerilmiştir (Altaylı, 2012: 27).

Erişilebilirlik konusunun alt başlığında müzenin kurulacağı alanın İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Topkapı Şehir Parkı içerisinde yer alacağı belirtilmiş olsa da bu alanın erişilebilirliği konusunda önemli tartışmalar yapılmış, getirilen önerilerde ise müzenin İstanbul su kültürüyle bağlantılı olarak Haliç, Boğaziçi ya da Marmara kıyılarında olması gerektiği ya da Haydarpaşa Garı, Sirkeci Garı, Haliç kıyısındaki tersaneler ve Miniaturk’ ün olduğu alan, Galataport proje alanında otel ve AVM yerine müze yapılmasının düşünülmesi gibi öneriler sunulmuştur. Ayrıca bu tür bir müzenin ayak altı, yol üstünde ya da yaşam alanlarından yalıtılmış olmayan bir alanda yapılması tartışılmıştır (Altaylı, 2012: 27).

Grup Çalışması 4’te ise Müzenin Yönetişim Modeli üzerinde durulmuş; Müzenin Paydaşları, Paydaşlarla İlişkiler, Ortaklıklar ve İş birlikleri, Örgütlenme ve Yönetişim, Müze Kuruluşu ve İşletmesi için Fon Yaratılması gibi konularda öneriler bir araya getirilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 2015 yılı faaliyet raporundan Tamamlanan Kültürel Mekân Proje Çalışmalarında Zeytinburnu, Topkapı Kent Müzesi Fikri Projesi müzenin mimari tasarımı ile yer almıştır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 : Zeytinburnu, Topkapı Kent Müzesi Fikri Projesi Müze Görseli
(Kaynak: İBB 2015 Yılı Faaliyet Raporu, 2015: 217)

2015 yılından itibaren İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kent Müzesi çalışmalarına önem vermeye başlamıştır. Kent Müzesi dışında bazı müze proje çalışmalarına bu dönemden itibaren başlansa da 2019 yılına kadar yeni müze ve sergi salonu açılmamıştır. 2015 yılı Faaliyet Raporunda; Tamamlanan Kültürel Mekân Proje Çalışmaları başlığı altında sunulan başlıca müzeler şunlardır:

- 1) Eyüp Feshane Tasavvuf Müzesi Fikir Projesi
 - 2) Tekfur Sarayı Çini Müzesi Fikir Projesi
 - 3) Yenikapı Transfer Merkezi Müze A Binası Revizyonu Avan Projesi
 - 4) Fatih Anemas Zindanları Müzesi Fikir Projesi
- (İBB 2015 Yılı Faaliyet Raporu, 2015: 217).

2016 yılı Faaliyet Raporu'nda ise müze adı Zeytinburnu ilçesi, İstanbul Topkapı Kent Müzesi olarak yer almış ve projenin yüzde bir oranına ulaştığı; 2018 yılında müzenin bitirileceği tahmin edilmiştir (İBB 2016 Yılı Faaliyet Raporu, 2016: 211).

2017 yılı Faaliyet Raporu'nda ise Yenikapı Modern Sanatlar Müzesi projelendirilmiştir. Beyoğlu Okçuluk Müzesi Fikir Projesi, Beyoğlu Taksim CER Atölyesi Ulaşım Müzesi Fikir Projesi, Fatih Magnaura Sarayı Müzesi Fikir Projesi, Kartal Doğa Tarihi Müzesi ve Doğa Parkı Fikir Projesi çalışmaları yapıldığı bildirilmiş, 2017 yılı Faaliyet Raporu'nda "İnşaatı Devam Eden Kültürel Mekânlar" başlığı altında İstanbul Topkapı Kent Müzesi'nin gerçekleştirme oranı %38 olarak yer almıştır (İBB 2017 Yılı Faaliyet Raporu, 2017: 202).

2018 yılı Faaliyet Raporu'nda ise "İnşaatı Devam Eden Kültürel Mekânlar" başlığı altında İstanbul Topkapı Kent Müzesi gerçekleştirme oranı % 63, tahmini bitiş yılı 2019 olarak yer almıştır (İBB 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2018: 210).

2019 yılı faaliyet raporunda İnşaatı Devam Eden Kültürel Mekânlar başlığı altında İstanbul Topkapı Kent Müzesi gerçekleştirme oranı %65, tahmini bitiş yılı 2020 olarak yer almıştır (İBB 2019 Yılı Faaliyet Raporu, 2019: 194).

2020 İstanbul Topkapı Kent Müzesi, Devam Eden Müze İnşaatları, İstanbul Topkapı Kent Müzesi gerçekleştirme oranı % 65, tahmini bitiş yılı 2022 olarak yer almıştır (İBB 2020 Yılı Faaliyet Raporu, 2020: 235). "Topkapı Kent Müzesi inşaatında, firmanın talebi üzerine tasfiyesi nedeniyle gecikme yaşanmış olup çalışmalara devam edilmektedir." ibaresi yer almıştır (İBB 2020 Yılı Faaliyet Raporu, 2020: 265).

2022 yılında Müzeolojik Çalışmaları Devam Eden Müze Proje ve Uygulamaları tablosu altında yeni bir isimle İstanbul Kent Müzesi, proje müze olarak yer almıştır (İBB 2022 Yılı Faaliyet Raporu, 2022: 332). 2022 yılında açılan yedi yeni birimle müze ve sergi salonu 15 adete çıkarılmıştır (s. 331).

2023 yılında müze ve sergi salonu sayısı 18 adet olarak belirtilmiştir (İBB 2023 Yılı Faaliyet Raporu, 2023: 342). Müzeolojik Çalışmaları Devam Eden Müze Proje ve Uygulamaları tablosu altında İstanbul Kent Müzesi devam eden projelerde yer almıştır (s. 343).

Bu bölümde İstanbul Belediyesi tarafından bir İnkılâp Müzesi kurma fikrinden yola çıkılarak İstanbul Müzesi için ortaya atılan öneriler incelenmiştir. İlk olarak ortaya atılan İnkılâp Müzesi ve Şehir Müzesi fikirleri dışında Halk Müzesi, Memleket Müzesi fikirleri de incelenmiştir. Yeni başlık altında İstanbul Belediyesi tarafından kurulan İnkılâp Müze ve Kütüphanesi'nin gelişimi, değişimi ve İstanbul Belediyesi tarafından kurulan müzeler ayrıntılı olarak sunulacaktır.

5. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ MÜZELERİ

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkemizdeki müzelerin toplumun kültürel değişim ve gelişim ihtiyacını karşılamadığı, oysa bunların toplumun değişim dinamiklerini takip edebilmesi ve bu değişimin toplum düzeyinde erişilebilir kılınması gerektiği düşüncesiyle müzelere bu dönemde belirli bir misyon yüklenmiştir.

İnkılap hareketlerinin tanıtılması ve kalıcı olması adına Cumhuriyetin kurucuları tarafından bu konuyla ilgili bazı öneriler getirilmiştir. Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Meclisi, 22 Kasım 1925 tarihinde yapmış olduğu toplantıda inkılabımızın ilke ve prensiplerini bilimsel olarak yaymak adına bir “Türkiye İnkılâbı Tarihi” kürsüsü oluşturularak bu kürsüye bağlı bir “İnkılâp Müzesi” kurulmasını kararlaştırmıştır (Köprülü, 1925: 1). Bu öneriden hemen sonra Tekke ve Zaviyelerin kapatılması gündeme gelmiş, 30.11.1925 tarihinde çıkarılan 677 sayılı kanunla da tekke ve zaviyeler kapatılmıştır (Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun, 1925: Madde 1). Kapatılan bu merkezlerde bulunan tarihi ve etnografik değerdeki eserlerin korunması için 18.12.1925 tarihinde *Resmî Gazete*'nin 248. sayısında yayımlanan yönetmelik ile tekke ve zaviyelerin içerisinde bulunan eserlerin ileride kurulacak olan inkılap müzelerinde sergilenerek korunması amaçlanmıştır (Türbe Tekke ve Zâviyelerdeki Eşya Hakkında, 1925: Madde 3).

İstanbul Şehir Müzesi'nin koleksiyonu da 1925 yılından itibaren oluşturulmaya başlanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılı anısına adanan İnkılâp Müze ve Kütüphanesi, 31 Ekim 1933'te Beyazıt Medresesinde açılmıştır. 1939 yılında ise yine aynı yerde “Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi” olarak açılmış, ancak buradaki sergi salonlarının yetersiz kalması nedeniyle 1945 yılında Gazanfer Ağa

Medresesinde “Belediye Müzesi” adıyla daha kapsamlı bir müze oluşturulmuş, 1988 yılında ise eserler Yıldız Sarayı Sanat Galerisine taşınarak “Şehir Müzesi” adı altında İstanbul halkının beğenisine sunulmuştur (İstanbul Şıklığı Müzede, 1988: 8). 1988-2017 yılları arasında ise Yıldız’daki sanat galerisinde eserler sergilenmiştir.

Tarihsel gelişimi izlendiğinde İstanbul’da bir şehir müzesi tasarlanması eser edinimi ve sergilemesi konusunda ilk öneri Mehmet Halit Bayrı tarafından ortaya atılmıştır. *İstanbul Şehremâneti Mecmuasının* 36. sayısında Mehmet Halit Bayrı “Şehir Müzesi” adında bir makale kaleme almıştır (Bayrı, 1927: 724-726). Mehmet Halit yazısında İstanbul tarihini şehirde yaşayanlar tarafından birkaç ziyarette anlaşılmasını sağlamak ve şehrin tanıtımı için bir değer yaratmak üzerine kurgulamış, Şehir Müzesi’nde yer alacak eserler hakkında 51 maddeden oluşan bir liste sunmuştur. Şehrin güncel durumunu gösteren bir bölüm, önemli mimari yapılar, yapı tarzları ve yapı inşaatında kullanılan malzemeler, şehrin meydanları, bahçeleri, altyapısı, ulaşımı, sağlık ve yardım faaliyetleri, şehirde yer alan cemiyetler (dernekler), eğitim kurumları, kütüphaneler ve müzeler; tiyatrolar, spor faaliyetleri, tarımsal çalışmalar, yollar ve sokaklar hakkında ayrıntılı bilgiler; farklı dinler ve mezhepler, üretimi-tüketimi ve iktisadi faaliyetleri, nüfusu, sayfiye yerleri, şehrin geçmişi ve güncel hâli; şehrin imar süreçleri, planları, krokileri ve haritaları; şehirde yaşayan sanatkâr ve zanaatkârları; belediyesi, eski ve yeni yönetim şekli, coğrafi konumu hakkında bilgiler ve son olarak tarihi kıyafetlerden oluşan bir sergileme önermiştir.

Bayrı, İstanbul’un gündelik yaşamından objeler, şehirde yaşamış önemli kişiler ve şehrin hayatına, edebiyatına ve sanatına katkı sunanlar dahil olmak üzere şehrin üretimi, tüketimi, ulaşım, haberleşme araçları ve planlarını da içeren geniş bir bakış açısıyla Şehir Müzesi’nde yer alması gereken eserler hakkında öneri(ler)de bulunmuştur (Ocak, 2021: 115).

Belediye müzelerinin kuruluş çalışmalarında etkin rol alan Belediye Mektupçusu Osman Nuri Ergin ise müzeyi temellendiren koleksiyonu oluşturmaya başlayan ilk kişidir. Ergin’in bu yoldaki çalışmalarına yukarıda kısaca değinilmiştir. Belediyedeki mesaisinden sonra Beyazıt’ta Raif Yelkenci’nin kitap dükkânına uğrayan Osman Nuri, dönemin aydın ve yazarlarıyla sıkça görüşürdü. 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması ile boşaltılan tekkelerden eski kitaplar, tekke müstemilatı, derviş çeyizleri at arabalarının üzerinde sahaflara geliyordu (Yılmaz, 2014: 57). Yazma eserler, hat-

levhaları, musiki aletleri, madeni eşyalar, kandiller, şamdanlar vb. kaybolmak, atılıp satılmak, yok edilmek gibi ciddi bir tehlike altındaydı. Osman Nuri Ergin bu sanat eserlerini derleyip toparlayarak Belediye'nin ambarlarında koruma altına almıştır (Kara, 2001: 19). Böylece ileride kurulacak olan Şehir Müzesi koleksiyonun temeli de atılmıştır (Şekil 5.1). Bu koleksiyona bağlı olarak Şehremâneti döneminden itibaren sırasıyla İnkılâp Müze ve Kütüphanesi, Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi, İtfaiye Müzesi, Atatürk İnkılâp Müzesi, Belediye Müzesi, Edebiyat-ı Cedide Müzesi, Tanzimat Müzesi, Şehir Müzesi ve Tekfur Sarayı Müzesi kurulmuştur. Kurulan bu müzeler alt başlıklar halinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Şekil 5.1: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Müzeleri

İncelenen bu müzeler dışında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2019 yılından itibaren müzecilik çalışmalarının kazandığı ivmeye bağlı olarak Belediyenin marka değeri haline gelen İBB Miras tarafından kurulan kent ağına yayılmış 18 müze ve 9 ziyaretçi merkezi, İstanbul Kent Müzesi için atılan önemli adımların parçası niteliğindedir. Kent kültürünün simge yapılarında gerçekleştirilen kapsamlı restorasyon çalışmalar sayesinde bu merkezlerde gerek uluslararası düzeyde gerekse de ulusal düzeyde özel ve kamu koleksiyonlardan yararlanılarak açılan sergiler İstanbul halkı tarafından ilgiyle takip edilmektedir.

5.1. İnkılâp Müze ve Kütüphanesi

İstanbul Belediyesi tarafından 31 Ekim 1933 tarihinde açılan İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi'nin kurulması için atılan ilk adımlar akademik anlamda yürütülmeye çalışılmıştır. Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Meclisi 1925 yılının Kasım ayı toplantısında inkılâbımızın teorisini yazıya dökmek için “Türkiye İnkılâbı Tarihi” kürsüsü oluşturmak ve bu kürsüye bağlı “İnkılâp Müzesi” kurulması kararına varılmıştır. 24 Kasım 1925 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin ilk sayfasında Mehmet Fuat Köprülü'nün gazeteye vermiş olduğu demeçte, Leningrad'daki İnkılâp Müzesi'ne yapmış olduğu ziyaretten sonra, kurulacak müze için geç kalınmamasını önererek amaç, yöntem ve sergileme hakkında yapılması gerekenleri ayrıntılı olarak açıklamıştır (İnkılâp Müzesi Nasıl Yapılacak, 1925: 1).

1925 yılında Maarif Vekili görevinde olan Necati Bey, İnkılâp Müzesi kurulması için çalışmalara başlamıştır. Ankara'da yapımına başlanan Etnografya Müzesi'ne bağlı olacak farklı bir yerde İnkılâp Müzesi açılmasını, müze yeri olarak da ilk Meclis binasını önermiştir (Hisar, 1933: 260).

Köprülü Mehmed Fuat ise 1927 yılında yayımlanan *Hayat* dergisindeki “İnkılâp Terbiyesi” başlıklı yazısında, Maarif Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiyesinin bir arada yapacağı çalışmayla İnkılâp Müzesi'nin kurulabileceğini belirtmiştir. (Köprülü, 1927: 41). Köprülü, 26 Şubat-6 Mart 1926 tarihlerinde Atatürk'ün görevlendirmesiyle Bakü Türkoloji Kongresine katılmış ve bu sırada Sovyetler Birliğinde kurulan Devrim Müzelerini de ziyaret etmiş, sergilemede kullanılan görsel malzemeden çok etkilenmiştir. İncelediği Devrim Müzelerinin halk tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edildiğini, bu müzelerde kullanılan sergileme ve sunum tekniklerinin kurulacak İnkılâp Müzesi'nde örnek alınması gerektiğini söylemiştir (Köprülü, 1927: 42).

İstanbul Belediyesi İnkılâp Müzesi'nin yeri konusunda Şişli'de bulunan ve Kurtuluş Savaşı planlarının hazırlandığı yerin olmasına karar vermiştir. Burası Mustafa Kemal Atatürk'ün 16 Mayıs'ta Anadolu'ya hareket ettiği ve İstanbul'un işgal yıllarında kısa bir süre ikamet ettiği yer olması bakımından da önem arz etmekteydi. Bina, 28 Mayıs 1928'de İstanbul Belediyesi tarafından Ardahan Mebusu Tahsin Özer'in eşi Hatice Mediha Hanım'dan 20 bin liraya satın alınmıştır (Borak, 1989: 64).

1929 yılında İnkılâp Müzesi için kurucu bir komisyon oluşturulmuş (İnkılâp Müzesi, 1929: 2), bu heyetin başkanlığını İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Muhittin Üstündağ yürütmüş, heyet üyeleri ise Halil Ethem, Köprülüzade Mehmet Fuat, Ahmet Süheyl, Hayrettin Nedim, Osman Nuri Bey ile Askerî Müze Müdür Muavini Derviş Bey'den oluşturulmuştur. İlk toplantı 28 Şubat 1929 günü yapılmıştır. İstanbul halkının basından takip ettiği bu toplantılarda alınan kararlar gazetelerde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

“İnkılâp Müzesi, İnkılâbın Güzel Bir Eseri Olacaktır” başlığıyla Milliyet gazetesinde duyurulan haberde (Şekil 5.1.1), Şişli'deki evin görüntüsü eşliğinde sunulan İnkılâp Müzesi'ne konulacak eserler hakkında bilgi verilmiştir; müzenin ana koleksiyonunun inkılâplar hakkında olacağı, Batılılaşma ve Tanzimat devirleri hakkında da bilgiler yer alacağı, Gülhane Hattının ilanından itibaren Lozan Barış Antlaşması'na kadar geçen süreci gösteren bilgi, belge ve vesikaların konulacağı; Askerî Müze ve Mülkî Müzeden de bazı eserlerin buraya getirileceği, ele geçirilen Yunan bayraklarının ve Trikopis'in kılıcının müzeye konulacağı, eski harflerle yazılmış “Gençliğe Hitabe”nin ve Gazi'nin muazzam bir büstünün konulacağı, müzede Harf İnkılâbını da gösterebilmek için canlı bir şekil düşünüldüğü bildirilmiştir (İnkılâp Müzesi İnkılâbın Güzel Bir Eseri Olacaktır, 1929: 1).

Müze komisyonu ilk yıllarda yoğun bir çalışma faaliyeti içerisinde olmuştur. Yurt dışındaki müzelerde incelemeler, müzeye konulacak belge ve eserlerin seçimi yapılmış; bu minvalde Millî Mücadele kahramanlarına ve resmî kuruluşlara da başvurulmuştur. Ayrıca müze komisyon toplantılarının ayrıntıları günü gününe basına yansıtılarak çalışmalar hakkında düzenli olarak kamuoyuna bilgi verilmiştir. Bu şekilde kurulacak müzeye ilginin artması sağlanmış, ayrıca gazeteler vasıtasıyla halkın elinde bulunan tarihî değere haiz eserlerin satın alınarak müzede sergileneceği duyuruları yayımlanmıştır.

İnkılâp Müzesi çalışmaları konusunda *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan haberde Tanzimat Devri'nin batılılaşma konusundaki öneminden ötürü bu döneme yönelinmiş, asıl kaynak olarak da bu dönemin saptandığı belirtilmiştir. Müzede siyasî-sosyal hayata ait eserler ve belgelerin sergileneceği ve bu müze için Şehremâneti tarafından ayrılan bütçenin komisyon emrine verildiği, komisyonun en kısa zamanda inşaata

başlayacağı ve ayrıca eser edinileceğine değinilerek bir sonraki komisyon toplantısının tarih bilgisiyle haber sonlandırılmıştır (İstanbul İnkılâp Müzesi, 1929: 1).

Şekil 5.1.1: İnkılâp Müzesi
Kaynak: *Milliyet*, 1 Mart 1929, s. 1

Milliyet gazetesi; İnkılâp Müzesi hazırlıklarına başladığını ve müzeye satın alma yoluyla eser edinileceğini fakat Mondros Mütarekesi'nden sonraki süreci kapsayan inkılâplarla ilgili eserlerin olacağını, Osmanlı Dönemi matbaanın kuruluşuna ait eserlerin de koleksiyona katılacağını bu ve benzeri eserlere sahip olanların komisyonu müracaat ederek eserleri müzeye satmalarını istemiştir (İnkılâp Müzesi, 1929: 1). Yine aynı gazetenin 3 Haziran tarihli haberinde müzeye İstanbul'un geçmişini tasvir eden görsellerden yararlanılacağı; çeşitli resim, tablo, albüm ve mecmuanın yer alacağı sergilemede şimdiden 145 risalenin koleksiyona katıldığı bildirilmiştir (İnkılâp Müzesi, 1929: 3).

Cumhuriyet gazetesi “İnkılap Müzesi için Âsâr Toplanıyor” başlığıyla 14 Haziran 1929 tarihli haberde; müze açılışının netleştirilemediği, eser ediniminde istenen seviyede olunmadığı belirtilmiş, komisyon önde gelen yöneticilere müracaat ederek inkılâba ait eserleri varsa müzeye hediye edilmesini rica etmiştir. Aynı zamanda Millî Mücadele’ye katılan kişilere de müracaat edilmiştir. Büyük Millet Meclisi Başkanı Kâzım Paşa’ya müracaat ederek yardım talebinde bulunulacağı, ayrıca müzeye eserlerin satın alınacağı bildirildiği halde çok az bağışın yapıldığı, sadece kütüphane kısmının tamamlandığı ve bu konu ile ilgili eserlerin Emanet Mektupçusu Osman Bey’in odasında toplandığı, buradaki eserlerin müze temizlendikten sonra bu hafta taşınacağı, komisyonun toplantıları orada yapacağı bilgisi verilmiştir (İnkılâp Müzesi için Âsâr Toplanıyor, 1929: 2).

Müzeye edinilecek eserler konusunda kapsam biraz daha genişletilmiş, Osmanlı Dönemi kıyafetleri, özellikle de tarikatlara ait kıyafetlerin edinilerek bu sayede müzede inkılâpların getirdiği yenilikler karşılaştırmalı olarak gösterilmek istenmiştir (Fes, Külâh ve Şalvar, 1929: 3). İstanbul kadın kıyafetlerine ayrıca önem verilmiş, müzede sergilenmek üzere bir ferace arayışına girilmiş, yapılan araştırmalar sonucunda Malul Gaziler Cemiyeti’nde tespit edilen feracenin satın alma yoluyla koleksiyona katılması sağlanmıştır (İnkılâp Müzesi, 1929: 3).

İnkılâp Müzesi için Şişli’deki evde muhafaza edilen eserlerin sayısı gün geçtikçe artmış; burada bulunan önemli eser, vesika ve kitaplardan oluşan koleksiyon için yapının yeterli olmadığı, ayrıca binada meydana gelebilecek yangın tehlikesi nedeniyle eserlerin Beyazıt Medresesine (Şekil 5.1.2) taşınması önerilmiştir (İnkılâp Müzesi, 1932, 2). Toplanan bu eserler hakkında ayrıntılı listeyi Abdülhak Şinasi Hisar 1933 tarihli *Ülkü* dergisinin 9. sayısında şu şekilde sıralamıştır: Tarihi değerinde fotoğraf ve tablolar, işgale uğrayan memleketlerimizin o dönem ve Kurtuluş Savaşı sonrası Türkiye’nin haritaları, Gazi tarafından kullanılmış elbiseler ve Sarayburnu’nda 1927 yılı ağustos ayında Gazi’nin halka yaptığı harf inkılâbına yönelik konuşmanın Latin harfleriyle bloknota yazılmış nüshaları, şapka inkılâbına ait resimler toplanmıştır (Hisar, 1933: 261).

Şekil 5.1.2: Beyazıt Meydanı ve Medresesi'nin 1930'lu Yıllara Ait Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Kartpostal Kol. Krt_011768

İnkılâp Müzesi için oluşturulan komisyonun başında yer alan Osman Nuri Ergin, toplanan eserler hakkında şu bilgileri paylaşmıştır: İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ile başlayıp Anadolu topraklarında yaptıkları zulmü, Anadolu direnişini ve son olarak Türk ordusu tarafından denize dökülmelerini gösteren ve İtalyan ressam Vittorio Pisani tarafından yapılmış 9 adet sulu boya tablonun koleksiyona katıldığını belirtmiştir.¹ Ergin, İnkılâp Müzesi için müze tasarımında inkılâbın büyüklüğünü, iyiliğini ve önemini gelecek nesillere gösterebilmek için bazı mukayese zeminleri düşünüldüğünü söyleyerek koleksiyonun sınırlandırıldığı dönem olan Tanzimat Devri'nden sıyrılarak Batılılaşmaya başlangıç teşkil eden III. Ahmet Devri'ne (Lale Devri) kadar inilmesi ve bu bağlamda devam eden üç yıllık çalışma sonucu toplanan vesika, kitap ve eserlerin ayrı bir müze teşkil edeceğini, bu tür eserlerin Şişli'den taşınarak başka bir binada sergilenmesini ve Şişli'deki evde yalnızca son yapılan inkılâplara yönelik bir sergileme oluşturulacağı bilgisini vermiştir (Ergin, 1933: 72).

¹ Vittorio Pisani: *Kurtuluş Savaşı'nı on adet sulu boya ile resimlemiştir. İnkılâp Müzesi tarafından dokuz adet sulu boya edinilmiş, 2014 yılında İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü onuncu sulu boyayı satın alarak sonuncu eser de koleksiyona katılmıştır.*

Şehremâneti eser ediniminde daha çok inkılâplar etkisiyle artık kentlinin gündelik hayatında rastlanmayan, kullanımı sonlanmış çeşitli eserler edinilmiştir. Bu tür eserlerin edinilmesindeki ana amaç yapılan yeniliklerin etkisini halka karşılaştırmalı bir biçimde sunmak üzerine yoğunlaşmıştır.

Osman Nuri Ergin, Beyazıt'ta kurulacak müzeyi "Halk Müzesi", Şişli'deki evi ise "İnkılâp Müzesi" şeklinde isimlendirmiştir. Bu isimlendirmenin nedeni ise 3 Nisan 1930'da çıkarılan Belediyeler Kanunu'nda geliri 500 bin liradan fazla olan belediyelerin halk müzesi ve halk kütüphanesi kurma zorunluluğu getirmesinden kaynaklanmıştır (Belediye Kanunu, 1930, Madde: 15). Ergin, her iki müzeye ayrı ayrı misyon yüklemiştir: "*Halk Müzesinde mazi ve İnkılâp Müzesinde hâl ve istikbal yaşayacak ve gelecek nesil bu suretle mazi ile hâl ve istikbal arasındaki farkı maddi delillerle görecektir*" (Ergin, 1933: 75).

Şişli'de muhafaza edilen ve son inkılâplar dışında olan bazı önemli eserler ise 1932'de Beyazıt'ta bulunan Medrese binasına taşınmıştır (Şehir Kütüphanesi Açılıyor, 1932: 11). 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ile medreseler kapatılmış, bu nedenle Beyazıt Medresesi de uzun süre boş kalmıştır. Medrese binası önceleri erzak deposu yapılmış, bir müddet fakir ailelerin barınma yeri olmuş, kısa süreliğine de öğrenci yurdu olarak hizmet vermiştir. Olumsuz kullanım koşulları nedeniyle yapı hasara uğramış olduğu için İstanbul Belediyesi tarafından 10 bin lira harcanarak gerekli tamirat ve tadilat yapılarak yirmi oda ve bir büyük odadan oluşan Medrese iki kısma bölünmüş, bir kısmı müzeye diğer kısmı ise kütüphaneye ayrılmıştır (Ergin, 1933: 74).

Medrese binasında eserler, binanın bir kısımda müze, diğer kısımda ise kütüphane olarak iki ayrı koridorda düzenlenmiştir (Koçu, 1961: 2460). Müze kısmında resimler, mankenler üzerinde eski kıyafetler sergilenmiştir (Ergin 1933: 74). Müzenin diğer bölümleri ise gündelik hayata ait objelere (ev eşyaları, elbiseler), tekke eşyalarına (derviş kıyafetleri, Bektâşî ve Mevlevî elbiseleri, başlıklar, sarıklar), zanaatkâr aletlerine ve eserlerine, gölge oyunu figürlerine, kuklalara ve Eyüp oyuncaklarına ayrılmıştır. Müze kurmak için 1929'da başlatılan çalışmalarda Belediye tarafından 50.000 lira harcama yapılmıştır (Ergin, 1933: 75).

Müzenin kuruluşu nihayet Cumhuriyetin ilanının onuncu yılında tamamlanmıştır. Cumhuriyetin onuncu yılında 29 Ekim-31 Ekim tarihlerinde üç gün sürecek kutlamalarda son günde Şehremini Muhittin Üstündağ tarafından Beyazıt Medresesinde “İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi” açılmıştır (Şekil 5.1.3).

Müze açılışında güzel bir konuşma yapan Muhittin Üstündağ geleceği anlamak için geçmişin unutulmaması gerektiğini, geleceği anlamının yolunun da müzelerden geçtiğini belirtmiş; müze kuruluşunun amacı hakkında bilgi vermiş, eser edinime sürecinde hangi dönemden başlanacağı hakkında karşılaşılan zorluklardan bahsetmiş ve edinilecek eserlerin asıl kaynağının Batılılaşma sürecinde önemli bir adım olan matbaanın kullanılmaya başlandığı dönem olarak sınırlandırıldığını söylemiştir (İnkılâp Müzesinin Küşadından Bir İntiba, 1933: 5).

Muhittin Üstündağ konuşmasında, Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarında Gazi'nin kullandığı eşya ve kıyafetlerin edinilemediğini fakat Napolyon'un kullandığı kıyafet ve eşyaların korunduğunu üzümlere belirtmiş, Büyük Reis'in Türk tarihi araştırmalarına önem verdiği dönemde Macar Türkolog ile yaptığı çalışma esnasında Gazi'nin çizerek gösterdiği Kavimler Göçü'nün yer aldığı Asya haritası müsveddesini etraftakilerin şaşkın bakışları altında kendisinin aldığını ve Büyük Reis'in “*Onun müzesi var. Galiba oraya götüreceksin!*” dediğini, İnkılâp Müzesinde yirmi beş bin eser bulunduğunu, tarihe karışan fodla, divitler, hokkalar, İstanbul'u gösteren eski tablolar, Pîrî Reis'in dünya haritasının orijinali, vilâyetlere ait eski kıyafetleri gösteren fotoğraflar, ilk yeniçeri itfaiyesini gösteren tablo ve gazete koleksiyonlarının öneminden bahsetmiştir (Dün Yapılan Açılma Merasimi, 1933: 7).

Şekil 5.1.3: İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi'nin Açılışı
Kaynak: Cumhuriyet, 1 Kasım 1933, s. 3

İnkılâp Müze ve Kütüphanesi koleksiyonu açılıştan itibaren gelişmeye ve değişmeye başlamıştır. Osman Nuri Ergin'in çok yakın dostu olan Muallim Cevdet kendi çabasıyla edindiği kitap, yazma ve arşivini ölümünden önce İnkılâp Müze ve Kütüphanesine bağışlamıştır (İnkılâp Müzesinde Bir Salon Açılıyor, 1935: 10). Muallim Cevdet çok ağır bir hastalık geçirdiği dönemde bağışını kendi elleriyle çuvallara doldurarak müzeye iletilmesini sağlamış ve bu bağışın da sadece Belediye koleksiyonlarında yer almasını vasiyet etmiştir (Ergin, 2005: 343). Hazırladığı vasiyetnamede şu ifadelerle özellikle yer vermiştir: “*Bütün kitap vesairem Beyazıt Belediye Müze ve Kütüphanesine vakfedilmelidir*” (Ergin, 2005: 343). 3 Aralık 1935'te vefat eden Muallim Cevdet, anısının yaşatılması adına İnkılâp Müze ve Kütüphanesi'nde bir salon ayrılmıştır (Şekil 5.1.3). Hafız Kemâl Bey, Esat Fuat Bey, Doktor Hulusi Behçet Bey, Robert Kolej Türkçe Kısmı Müdürü Hüseyin Pektaş Bey, aynı okulda Muallim Keramet Bey, Mükrimin Halil Bey, Selim Nüzhet Bey, Kız

Mektebi müdürlerinden Feridun Bey, Topkapı Müzesi Müdürü Tahsin Bey, Mektupçu Osman Bey, Hafız İsmail Saib Efendi, Doktor Süheyl Bey, Kitapçı Raif Bey, Fuat Şemsi Bey gibi kişilerin katılımıyla İnkılâp Müzesi koridorunda Muallim Cevdet'in kitaplarına ayrılan odanın kapısı önünde toplantı düzenlenmiş (Şekil 5.1.4) ve toplantı sonunda oda kapısı üstündeki "Muallim M. Cevdet Kütüphanesi" levhasının örtüsü Müze Müdürü Ahmet Ziya tarafından kaldırılarak kütüphane açılmıştır (Ergin, 2005: 346).

Şekil 5.1.4: 1935 Yılı Muallim Cevdet Toplantısı

Sağdan başlayarak: Selim Nüzhet, Ressam Şevket, Mükrimin Halil, Doktor Süheyl Unver, Hüseyin Pektaş, Osman Ergin, Raif, Ahmet Ziya, Feridun, Doktor Hulusi Behçet, General Halis, Hafız Kemâl, Fuat Şemsi, Esat Fuat, Salih Keramet, Tahsin Öz. Ayakta duran Kütüphane memuru Sedat.

Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13760

Müze kuruluş çalışmalarının yapıldığı 1929 yılından itibaren müze müdürlüğüne eski Şehremini Hayreddin Nedim Bey getirilmiş, 1934 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür.

1935 yılından itibaren İnkılâp Müzesi Müdürlüğü görevinde olan Ahmet Ziya Akbulut -müze koleksiyonun değişimine paralel olarak- eser tasnif ve sergilemesinde etkin görev almış, yeni sergileme önerileri getirmiş ve bunları bizzat uygulamıştır.

Ahmet Ziya Akbulut'un müzede yürüttüğü çalışmalar 8 Ağustos 1937 tarihli *Tan* gazetesinde yer almıştır. Gazetede çıkan "İnkılâp Müzesi Var mı, Varsa Acaba Nerede?" başlıklı yazıda (Şekil 5.1.4) Medresenin müze için ayrılan kısımdaki duvarda yer alan tablolar, bir arada düzenli bir şekilde konulmuş, tasnif edilen kitaplar Akbulut'un bir fotoğrafı ve para, pul tasarımcısı, ressam, heykeltıraş Mesrur İzzet'in alçıdan bir çalışması olan *Kışla Övünde Yeniçeri* heykelinin fotoğrafına yer verilmiştir (Güngör, 1937: 8). Haberin içeriğinde ise İnkılâp Müzesi'nin bulunduğu yer hakkında bir sonuca varılmadığı, bu konuda birçok kişiden bilgi alınamaması üzerine gazeteye tesadüfen gelen Enver Behman'ın bildirdiği yere gidilerek İnkılâp Müzesi'nde yapılan inceleme aktarılmıştır.

Şekil 5.1.5: Ahmet Ziya Akbulut'un Röportajı
Kaynak: *Tan*, 8 Ağustos 1937, s. 7

Ahmet Ziya Akbulut karşılaştığı yazar ve ekibine müze müdürü tarafından ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ahmet Ziya kendi yoğun çabası ile bazı sergi alanlarını düzenlediğini aktarmış ancak ödeneğin yetersizliğinden yakınmış, Vali ve Belediye Reisi Muhittin Üstündağ'ın müzenin yeniden açılması için yoğun çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Müzenin ismi bu yazıda tartışma konusu olmuştur; inkılâplar dışında birçok eserin edinilmesinin doğurduğu sorunlara, sergileme ortamının uygunsuz olduğuna değinilmiş son olarak da müzenin adının koleksiyonu yansıtmadığı belirtilmiştir (Güngör, 1937: 8). Ahmet Ziya Akbulut, İnkılâp Müzesi müdürlüğünü yürüttüğü dönemde müze koleksiyonuna da katkıda bulunmuştur. İnkılâp Müzesi koleksiyonunda Ahmet Ziya Akbulut tarafından yapılmış üç adet eser yer almaktadır. Bu eserlerden ilki 1908 yılında Matbaa-ı Harbiye Müdürlüğü görevinde iken yapmış olduğu seçim sandığıdır ("İntihabat," 1908: 3). Bu seçim sandığı, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 11 Aralık 1908 tarihinde İstanbul'da yapılan mebus seçimlerinde ve Cumhuriyet'in ilanından sonra 1923 ve 1928 seçimlerinde de kullanılmıştır (Şekil 5.1.6). Diğer iki eseri ise tuval üzerine yağlı boya *Kaygusuz Abdal* (Şekil 5.1.7) ve *Efe* (Şekil 5.1.8) tablolarıdır (Giray, 2018: 26). Her üç eser de günümüzde Şehir Müzesi koleksiyonunda yer almaktadır.

İnkılâp Müze ve Kütüphanesinin uzun süredir kapalı olması gazetelerin gündeminde yer almıştır. Niyazi Ahmet Banoğlu tarafından İstanbul Vali ve Belediye Reisi Muhittin Üstündağ'a açık mektup başlığı altında kaleme alınan yazıda müzenin 1935 yılından itibaren kapalı kaldığı belirtilmiş, müze ve koleksiyonunu özel izinle ziyaret ettiğini, koleksiyonun şehir kültür hayatı için çok önemli olduğunu, koleksiyona yeni eser alımının durdurulmasının yanlış bir karar olduğunu, müze idaresinin ve memurlarının görevine devam ettiği halde açılış hazırlıklarının kısa sürede tamamlanarak müzenin Cumhuriyetin kuruluşunun 15. yıl dönümünde ziyarete açılmasını istemiştir (Banoğlu, 1938: 3).

Ahmet Ziya Akbulut'un vefatından sonra İnkılâp Müzesi Müdürlüğüne Selim Nüzhet Gerçek getirilmiştir. (Koçu, 1961: 2461), 1938-1939 yıllarında bu görevi sürdüren Selim Nüzhet, İnkılâp Müze ve Kütüphanesinin dönüşümünde önemli katkılar sunmuştur (Şekil 5.1.9, Şekil 5.1.10). Selim Nüzhet'in ardından müze müdürlüğüne 1939 yılında Hüseyin Şemseddin Güneren atanmış, 1954 yılında emekli olana kadar bu görevde kalmıştır. (Gündoğdu, 2002: 67).

Şekil 5.1.6: Seçim Sandığı

Kaynak: İBB Şehir Müzesi Koleksiyonu, Env. Nu.:13222

Şekil 5.1.7: *Kaygusuz Abdal*, Ressam: Ahmet Ziya Akbulut.

Kaynak: İBB Şehir Müzesi Koleksiyonu, En. Nu.: 748,
Tuval Üzerine Yağlı boya

Şekil 5.1.8: *Efe*, Ressam: Ahmet Ziya Akbulut.

Kaynak: İBB Şehir Müzesi Koleksiyonu En. Nu.: 751,
Tuval Üzerine Yağlı boya

Şekil 5.1.9: İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi, Tasavvuf Eserleri Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. No.: 13804

Şekil 5.1.10: İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesi, Gölge Oyunu Eserleri Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. No.: 13805

5.2. Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi

Lütfi Kırdar'ın İstanbul Belediye Başkanlığına atanmasının ardından İnkılâp Müze ve Kütüphanesinin revizyonu gündeme gelmiştir. Koleksiyonun çeşitlenmesi ve değişimi, müze sergilenmesinin adının tartışılması bu revizyonu kaçınılmaz kılmıştır. Müze Müdürü Ahmet Ziya Akbulut'un vefatı ardından Selim Nüzhet Gerçek müze müdürlüğüne atanmış ve müze sergilemesinin değişimine başlanmıştır.

Selim Nüzhet Gerçek; Maarif Vekilliği Derleme Müdürlüğü yapmıştır, aynı zamanda kitap ve temaşa sanatları konusunda da uzman olan Gerçek "*Belli başlı sergici, sergi mütehasısı*" olarak da nitelendirilmiştir (Sertoğlu, 1941: 6). Selim Nüzhet, Cumhuriyet sonrası açılan çeşitli sergilerinde küratöryel anlamda görev almıştır. Sergiler dışında İnkılâp Müzesi ve Kütüphanesinin Ahmet Ziya Akbulut'tan sonraki düzenlemesinde çalışan Gerçek, müzelerin önemini şu şekilde belirtmiştir: "(...) *Birer göz dershanelerinden ibaret olan ve her millet efradını milliyet, din ve ırk farkı gözetmeksizin, huzurunda buldukları tarih, sanat ve halkiyat vesikaları önünde huşu ile iğiltlen, onları derin derin düşündüren müzeler gün geçtikçe halk terbiyesinin en mühim vasıtalarından biri haline gelmektedir*" (Gerçek, 1941: 11). Demokratik bir yaklaşımla müzelere eğitim misyonu yükleyen Gerçek, Beyazıt Medresesindeki sergilemesinde bu misyonla hareket etmiştir.

Birçok yazışmada yeni açılacak müze İnkılâp Müzesi adıyla nitelendirilmiş olmasına rağmen müze açılışında kullanılan Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müzesi adı ilk defa *Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü Belleteni*'nde gündeme gelmiştir (Bedrettin, 1939: 35). Hasan Bedrettin tarafından kaleme alınan yazıda müzeyi ve kütüphaneyi ayrıntılı olarak resmî açılış öncesi anlatmış, bahsi geçen müzeyi İstanbul'da yaşayanların öz malı olarak nitelemiş; müze sergilemesinin bitirildiğini, ayrıca kütüphane çalışmasının da tamamlandığını, kısa bir süre zarfında müze ve kütüphanenin açılışının yapılacağını müjdelemiştir (Bedrettin, 1939: 36). Müze ve kütüphanede yapılan düzenlemelere değinen Hasan Bedrettin; Beyazıt Medresesi'ndeki dershanesinin okuma salonuna dönüştürüldüğünü, bu salondaki kubbeye Yeni Cami Kasrından getirilen çerçevelerin geçirilerek salonun düzenlendiğini, müzede yapılan düzenlemede ise 12 camekânın içerisinde şehrin sanatını gösteren değişik konular üzerine yapılmış sanatkarların eserleri ve inkılâpların etkisiyle ortadan kaldırılan hurafelere dayanan; büyü, fal, nazar, muska vb. objelerle canlandırılmış, nihayetinde

de buradaki diğer camekânlarda inkılâba ait saz aletlerinin, musiki ölçülerinin, yazıların teşhir edildiğini belirtmiştir (Bedrettin, 1939: 35).

Lütfi Kırdar 10.09.1939 tarihinde uzun süredir kapalı olan müzenin açılışını törenle bizzat yapmıştır (Şekil 5.2.1, Şekil 5.2.2). Açılış töreninde Muhittin Üstündağ, Belediye erkânı, Tahsin Öz (Topkapı Müzesi Müdürü), Fethi İsfendiyaroğlu (Maarif Umumî Müfettişi), Parti İdare Heyeti azaları ve basın mensupları bulunmuştur (Birson, 1939: 139).

Şekil 5.2.1: Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi'nin Açılışı
Kaynak: Cumhuriyet, 11 Temmuz 1939, s.1

Şekil 5.2.2: Şehir ve İnkılâp Vesikalari Müze ve Kütüphanesi'nin Girişi
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Arşivi, Dosya Nu.: 465

Vali Lütfi Kırdar, törende yaptığı konuşmasında Belediye Kanunu'na atıfta bulunarak müze ve kütüphane açmanın görev olduğuna değinmiş, Belediyenin 1929 yılından itibaren çalışmaya başladığını ve müze kurulumu için oluşturulan komisyonda yer alan kişileri sıralamış, on yıldan beri belediye tarafından ayrılan ödenekle alınan inkılâp ve belediye konularını içeren eserlerin, vesikaların, kitapların, gazetelerin, mecmuaların ve resimlerin tasnif edilmediğini, etiketlerinin konulmadığını bu nedenle halkın ziyaretine açılmadığını, bu sorunların ise Selim Nüzhet'in göreve getirilmesiyle giderildiğini belirtmiş; eser ediniminde güdülen amacın araştırmacılara kaynak olacak nitelikte olduğundan müze ve kütüphane koleksiyonunun önemine vurgu yapmış, müze kurulumuna Muhittin Üstündağ tarafından karar verilmiş olmasına rağmen bütün eksikliklerin giderilerek yeni bir kültür merkezini İstanbul'a ilave etmekle duyduğu sevinci belirtmiş; ayrıca Atatürk'ün inkılâplarını gösteren ikinci bir müze daha açılacağını söylemiştir (Birson, 1939: 139). Üstündağ yapmış olduğu konuşmada 31 Ekim 1933'te aynı yerde açılışı yapılmış olan İnkılâp Müze ve Kütüphanesi'ne değinmemiş, müzenin kuruluşunun kendi çabasıyla olduğunu belirtmiştir.

Lütfi Kırdar'ın konuşmasının ardından müzede yer alan hurufat malzemeleri, kitaplar, müzeye kitaplarını bağışlayan Muallim Cevdet ve Emiroğlu Ziya'nın eserleri, belediye ve müzelerin yayınları, Matbuat Umum Müdürlüğü yayınları, on beşinci yıl münasebetiyle yapılan yayınlar, İstanbul'un en eski resmi, şehir sanayi, eski gazeteler, musiki alet ve edevatı sergisi incelenmiş; müzenin pazartesi, çarşamba ve cuma günleri halka açık olacağı bildirilmiştir (İnkılâp Müzesi Açıldı, 1939: 9). Müze iki oda ve 22 camekândan oluşturulmuş, kurulum aşamalarında görev alan Selim Nüzhet Gerçek davetlilere müze ve eserler hakkında bilgi vermiştir (İnkılâp Müzesi Dün Açıldı, 1939: 11).

Müzede yer alan eserler konularına göre tematik olarak vitrinlere yerleştirilmiş, (Şekil 5.2.3- Şekil 5.2.4) bu vitrinlerde yer alan eserler ise şu şekilde sunulmuştur (Şekil 5.2.5 - Şekil 5.2.6): Yazı-hat vb., İstanbul'da yapılan porselenler ve camlar, madeni eşya, ağaç oymaları ve sedefli eşya, meşin eşya, taş eşya, ziynet eşyası, oyun ve spor, havas ve büyü, hâk ve mühürcülük, berberlik, sünnetçilik ve dişçilik, ölçü aletleri, takvim, lülecilik ve toprak avanî, Kütahya Çinileri, mükeyyifât, musiki aletleri ve tablolar (Birson, 1939: 140).

Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi açılışının ardından çeşitli sergiler yaparak müzeye İstanbul halkının ilgi duymasını sağlamış, müze geçici sergiler hazırlanarak İstanbul halkının beğenisine sunulmuştur. Bunların en önemlileri arasında 1940-1941 yılları arasındaki sergiler gelir. Matbaanın kuruluşunun beş yüzüncü yıl dönümü vesilesiyle hazırlanan kitap konulu sergi, Namık Kemal'in doğumunun yüzüncü yılını kutlayan sergi ve maket; neşriyat, grafik eserlerden oluşan şehir konulu sergi yer alır.

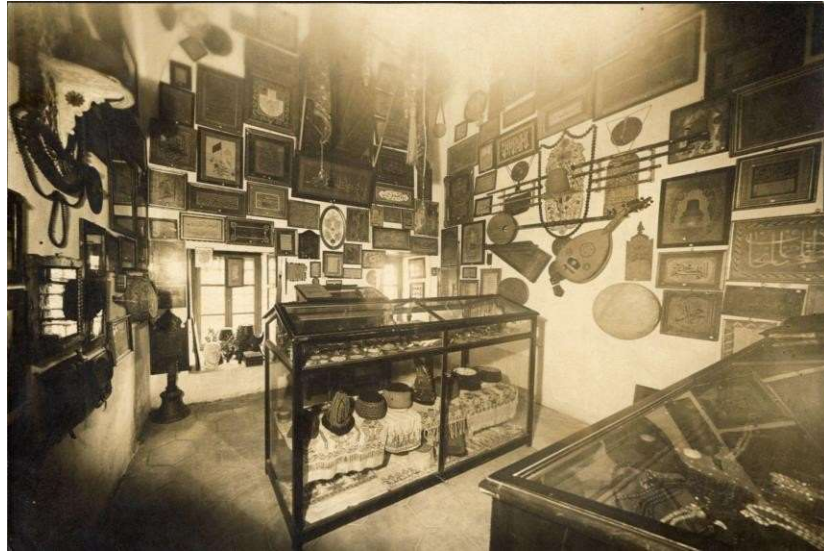
Şekil 5.2.3: Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13808

Şekil 5.2.4: Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13816

Şekil 5.2.5: Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13795

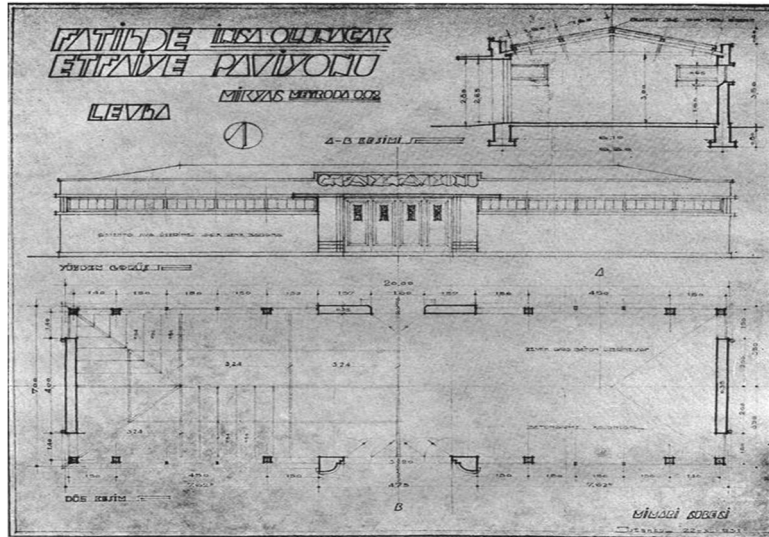

Şekil 5.2.6: Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13804

5.3. İtfaiye Müzesi

İtfaiye Müzesi 26.09.1931 tarihinde Fatih Saraçhane’de, İtfaiye Teşkilatına ait bir alanda kurulmuştur. (İhsan, 1931: 83). Bu müzede çeşitli dönemlere ait at arabaları, tulumlar, kıyafetler ve yangına müdahale amacıyla kullanılan bazı malzemeler sergilenmiştir. Ancak sergi amacıyla kullanılan bu alanın yetersiz olması nedeniyle İstanbul Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü’nün teşebbüsüyle belediye tarafından Fatih’te, İtfaiye Müdüriyeti garajının bahçesinde (Plan 1) pavyon halinde, az bir masrafla dikdörtgen şekilde bir salon tasarlanmıştır (Adil, 1933: 5).

İtfaiye Müzesi pavyonu, Belediye Mimari Şube tarafından tasarlanan plana uygun şekilde yapılmış, Gedikpaşa’da istimlak edilen bir binanın enkazından artakalan malzemeler kullanılarak yapılan inşaatta bir gündelikçi usta ve beş itfaiye personeli görev almış, bu personele de yarımaşar maaş ikramiye verilmiştir (İtfaiye Müzesi, 1932: 3). Böylelikle örnek bir çalışma ile belediye tarafından çok az bir masrafla müze binası (Şekil 5.3.1) ve eserlerin sergilenmesi yapılmıştır. İtfaiyenin İstanbul Belediyesi tarafından işletilmeye başlanmasının 10. yılı anısına 26 Eylül 1932 tarihinde yeni sergilemesi ile İtfaiye Müzesi ziyarete açılmıştır (İtfaiyenin 10. yılı, 1932: 2). İtfaiye Müzesi, ülkemizde bir belediye tarafından kurulan ilk müze özelliği de taşımaktadır (Şekil 5.3.1).

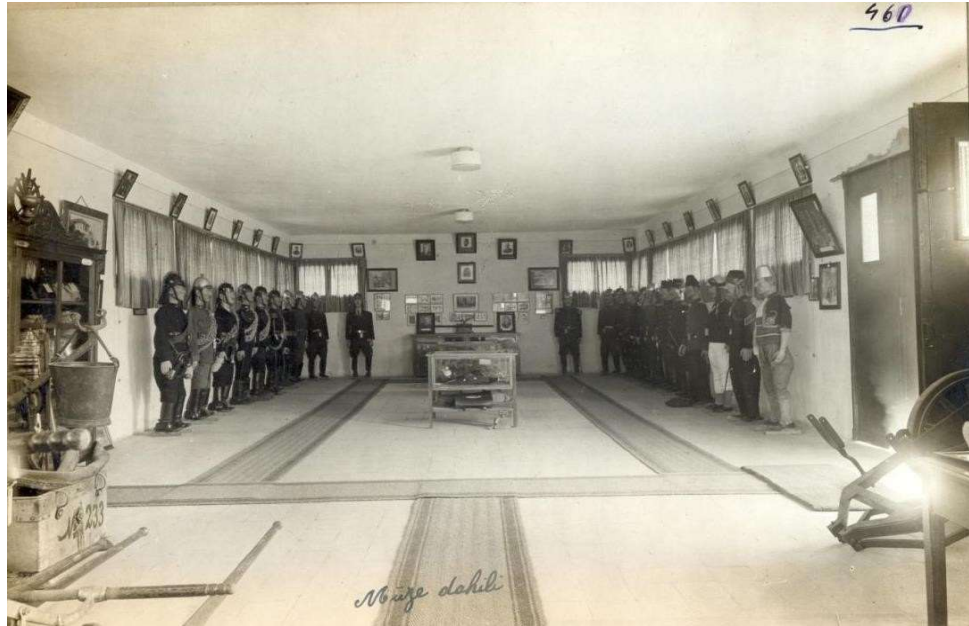
Plan 5.3.1: Fatih’te İnşa Olunacak İtfaiye Pavyonu, Mimari Şubesi, İstanbul 22.10.1931. Görünüş, Kesim ve Planı
Kaynak: *Arkitekt*, 1933, sayı 25, s. 6

Şekil 5.3.1: İtfaiye Müzesi Görünümü, 26.09.1932

Kaynak: İtfaiye Müzesi Fotoğraf Albümü

Bu müzede Lale Devri'nden itibaren İtfaiye teşkilatının günümüze kadar geçirdiği bütün safhalar sergilenmiştir (Şekil 5.3.2). Tulumbacılık lağvedildikten sonra İtfaiye Teşkilatının Askeriyeye geçmesi ile askeri birlikler bu görevi 1825'ten 1923 yılına kadar devam ettirmiş, 1923 yılından itibaren ise İtfaiye tümüyle Belediyeye geçmiş; bu geçiş de teşkilatta bir dönüm noktası olmuştur. Böylece itfaiye yangınla mücadelede yenilikleri takip eden, güvenilir bir kuruluş niteliğini kazanmıştır (Arpaçay, 1968: 10).

Şekil 5.3.2: İtfaiye Müzesi Sergi Salonu

Kaynak: İtfaiye Müzesi Fotoğraf Albümü

İtfaiye Müzesi'nin bir müddet kapalı kalmasının ardından 1989 yılında aynı yerde İtfaiye Müzesi açılmış ancak bu bina restorasyon amacıyla kapatılmış ve ardından koleksiyon Fatih İtfaiye Birimi içerisinde, başka bir yapıda Kont Odön Szechenyi İtfaiye Müzesi adıyla 23 Eylül 1998'de yeniden ziyarete açılmış ancak 2008 yılında bina restorasyonu için depoya kaldırılan eserler 15 Mart 2013'te Beşiktaş Kılıç Ali Paşa Su Sarnıcında (Şekil 5.3.3) halkın hizmetine sunulmuştur (Bozkurt, 2013: 8).

18. yüzyılın ilk çeyreğinden Cumhuriyetin kuruluşuna kadar Osmanlı Devleti'nin vazgeçilmez kuruluşlarından biri olan itfaiye teşkilatının dört asır öncesinden günümüze dek yangınla mücadelesinde kullandığı malzemeleri ve teşkilatın serüveni bu müzede görülebilmektedir.

İtfaiye Müzesi'nin koleksiyonunda bulunan, 1714 yılında Davud-ı Hakiki tarafından yapılan ilk Çardaklı Tulumba (Şekil 5.3.4), yangına müdahale eden neferlerin başına taktığı kalaylı bakırdan başlık², 1800'lü yıllara ait mahalle tulumbaları ve daha sonraki yıllarda kullanılan buharlı ve arabalı tulumbalara kadar çok farklı ve her biri kendi alanında eşsiz sayılabilecek eserlerinin yanında mahalle tulumbacıları mizansenisi (Şekil 5.3.5), askeri itfaiye dönemine ait kıyafetler, Beyazıt Kulesinde kullanılan işaret sepetleri, telefon santrali, hidroforlu tulumbalar, ilk motorlu tulumba aracı, atlı tulumba arabası (Şekil 5.3.6), bez sarnıç, itfaiye merdiveni, eldivenler, itfaiye fenerleri, can kurtarma ipleri, maskeler ve filtreleri, telefon santrali, Taksim muslukları, tulumbacı ve itfaiyeci kıyafetleri, yangın miğferleri, amir yangın baltaları, itfaiyeci şapkalar, çeşitli tablolar ve İstanbul'da meydana gelmiş bazı yangınlara ait fotoğraflar da sergilenmektedir.

² Kalaylı bakırdan başlık: İlk itfaiye neferleri başlarına kalaylı tas giyer ve tasın üzerinde neferin numarası bulunurdu (İhsan, 1931: 82).

Şekil 5.3.3: İtfaiye Müzesi
(15.05.2023'te Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.3.4: İtfaiye Müzesi Sergi Salonu
(15.05.2023'te Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.3.5: İtfaiye Müzesi Sergi Salonu
(15.05.2023'te Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.3.6: İtfaiye Müzesi Sergi Salonu
(15.05.2023'te Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

5.4. Atatürk İnkılâp Müzesi

Suriye Cephesinden 13 Kasım 1918'de İstanbul'a dönen Mustafa Kemal; sırasıyla Akaretler'de, Pera Palas Otelinde, bir müddet de yakın dostu Salih Fansa'nın Beyoğlu'ndaki evinde konaklamıştır (Önder, 1988: 20). Ata'nın Samsun'a çıkmadan önce kaldığı bu ev 1910 yılı tapu kayıtlarında Osep Kasapyan Efendi adına kayıtlı olduğu halde şartlı olarak Annik Kasapyan'a geçtiği, Mustafa Kemal'in Madam Kasapyan'dan evi kiraladığı anlaşılmaktadır (Borak, 1998: 162). 1918 Kasım ayının son haftasında buraya taşınan (Şekil 5.4.1) Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919'a kadar burada oturmuştur (Arpaçay, 1968: 14). Mustafa Kemal'i bu evde ziyaret eden çalışma arkadaşları arasında Fethi Bey (Okyar), Rauf Orbay, İsmet (İnönü) Paşa, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Kâzım (Karabekir) Paşa, Refet Bey (General Bele) gibi isimler vardı (Şehsuvaroğlu, 1954:139).

Şekil 5.4.1 : Atatürk İnkılâp Müzesi
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Arşivi, Alb_000522

Tarihimizin dönüm noktasına tanıklık eden Şişli'deki ev 23 Aralık 1924'te Eski İzmir Valisi ve Milletvekili Tahsin (Uzel) Bey'in eşi Hatice Mediha Hanım tarafından satın alınmıştır. (Ergil, 1993: 100) Daha sonra 28 Mayıs 1928'de Şehremâneti (İstanbul Belediyesi) tarafından 20 bin lira mülk kıymeti, 17 bin 500 lira şeref kıymeti olmak üzere 37 bin 500 lira karşılığında belediye tarafından kamulaştırılmıştır (Atatürk Müzesi, 1942: 3). Mustafa Kemal Atatürk'ün Millî Mücadele çalışmalarını başlattığı bu ev, onun adını ve inkılâplarını vurgulamak amacıyla 15 Haziran 1942'de “Atatürk İnkılâbı Müzesi” adıyla açılmıştır (Şekil 5.4.2) (Atatürk Müzesi Açıldı, 1942: 1). Müzenin hizmet vermeye başlamasıyla beraber Lütfi Kırdar'ın deyiimiyle “İstanbul'un en şerefli müzesi” ziyarete açılmıştır (Atatürk Müzesi, 1942: 3).

Şekil 5.4.2: Atatürk İnkılâp Müze'sinden Bir Köşe ve Müzenin Açılışı
Kaynak: *Akşam*, 16 Haziran 1942, s. 1.

Selim Nüzhet Gerçek tarafından tanzim edilen müzenin ilk katında bulunan ve “Atatürk ve İstanbul” isimli salonda İstanbul'a ait resimler, “Millî Mücadele” salonunda Atatürk'ün askerî hayatına ait nesnelere, üst katta Atatürk'ün hayatını anlatan bir kurgu (Şekil 5.4.3), bir diğer odada Atatürk inkılapları (Şekil 5.4.4) teşhir edilmiş, son katında ise Dolmabahçe Sarayından Atatürk'ün naaşının konulduğu katafalka ait malzemeler sergilenmiştir (Atatürk İnkılâbı Müzesi Açıldı, 1942: 2).

Şekil 5.4.3: Atatürk İnkılâp Müzesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.:13673

Şekil 5.4.4: Atatürk İnkılâp Müzesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13672

Müzenin sergilemesinde üstün bir çalışma gösteren Selim Nüzhet Gerçek, açılış günü ziyaretçilere müzenin bu duruma getirilmesinde karşılaşılan zorluklardan bahsetmiştir;

(...) Bina, 1928'de İstanbul Belediyesince otuz yedi bin beş yüz liraya satın alınmıştı. Fakat müzenin kuruluşu bir hayli gecikmiş, inkılâba aid, şuradan buradan tedarik edilen kitaplara bir kısım eşyanın Beyazıddaki medreseye nakline mecburiyet hasıl olmuştur. ... Şişli'deki eve bunları sığdırmağa imkân bulunamadı. Atatürk İnkılâbı müzesinin bugünkü şekli ile tanzimine başlandığı zaman, elde pek az malzeme vardı. Atatürk, evi mobilyalı olarak kiralamıştı. Samsun'a gittikten sonra, eşyasından hatta bir iz bile bulunamadı. Tabii çırılçıplak bir odayı, burası «Atatürkün yatak odasıdır!» diye gösteremedik. Esasen ev, yapılışı itibarile müze olmağa hiç de müsaid değildi. Atatürk'ün hayatını, binanın taksimatına uydurmak zarureti karşısında, tedarik edebildiğimiz eşyayı, şöyle bir tasnife tâbi tuttuk: 1 — Atatürk ve İstanbul. 2 — Millî mücadele. 3 — Atatürk'ün hayatı. 4 — Atatürk inkılâbları. Tasnifte, Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzda da yer almış olan ve altı okla ifade edilen umdeler esas tutuldu.

Alınan neticeleri işte görüyorsunuz. Şüphesiz ki daha geniş bir yerde, zengin malzeme ile bundan çok daha mükemmel bir eser vücade getirilebilirdi. Fakat, yarın Atatürk'e aid daha kuvvetli, daha manalı hatıralar bulunabileceğini hesap ediyor ve bundan büyük teselli duyuyoruz. (Güngör, 1942: 3)

İnkılâp Müzesi'nin kurulmaya başlandığı ilk evrede karşılaşılan en büyük tartışmalar eser edinimi (edinme biçimi, ne tür eserlerin edinebileceği, edinilecek eserlerin tarihsel çerçevesi) ve edinilen eserlerin sergilenmesi meselesi üzerinde yoğunlaşmıştır. 1929 yılında Osman Nuri tarafından oluşturulan komisyon, inkılapların tarihsel çerçevesini tam anlamıyla oluşturamamış, Lale Devri'nden itibaren her türlü eserin edinilmesi ise sergileme konusunu da içinden çıkılmaz bir hâle sokmuştur. Şişli'deki evde İnkılâp Müzesi kurulması kararı alınmış olmasına rağmen inkılaplarla ilgisi olmayan eserlerin küçük bir alanda toplanması, beraberinde bu gibi sergileme sorunlarını gündeme getirmiştir. Gerçi Beyazıt Medresesi bu sorunun çözümünde kısa süreliğine de olsa önemli bir rol üstlenmiştir fakat Şişli'deki evde toplanan bazı eserlerin Beyazıt'a taşınarak İnkılâp Müze ve Kütüphanesi adıyla 1933 yılında ziyaret açılması hem müze adının hem de koleksiyonun olumsuz anlamda tartışılmasına neden olmuştur. Yapılan eleştiriler göz ardı edilmemiş, 1939 yılında müze adı ve sergilemesi değiştirilerek Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesi açılmıştır. Bu değişimde önemli katkı sunan Selim Nüzhet Gerçek, Şişli'deki evin İnkılâp Müzesi olarak ziyarete

açılmasında üstün bir çaba sarf ederek inkılap hareketlerinin sergilenmesinde başarıya ulaşmıştır. Selim Nüzhet altı okun temsil ettiği inkılaplara ait fotoğraf, tablo ve yazıları şu şekilde göstermiştir:

(...) Atatürk'ü idama mahkûm eden istibdat hükümeti kararnamesinin o zamanki gazetelerde intişar eden bir yazının bulunduğu (Cumhuriyetçiyiz) köşede başlayan bu kısım, sırasüle beş ok hakkında ayrı ayrı izahlar veren kısımlara ayrılmıştır.

Lâikliğimizi gösteren kısımda, bilhassa Atatürk'ün şu fıkrası nazarı dikkati çekmektedir: 'Tarih okuyunuz, görürsünüz ki milleti mahveden ve harap eden fenalıklar hep din kisvesi altındaki küfür ve melanetten ileri gelmiştir.'

Bundan sonra Atatürk'ün halk arasındaki muhtelif resimleri ve Türk kadınına verilen medeni hakların bir listesini gösteren levha ile milletimizin ve dilimizin tarihi kökleri hakkında izahat veren tablolar.

(...) (Atatürk Müzesi, 1942: 3)

Atatürk Müzesi açılışına katılan gazeteci Neşet Halil Atay³ ise müzenin teması ve sergilenmesi üzerine çeşitli eleştiriler getirmiştir. Belediye ve Selim Nüzhet Gerçek tarafından kısıtlı imkânlarla yapılan sergilemenin müzenin adına yaraşır bir biçimde eksiksiz olduğunu belirtse de müzeyi “*Atatürk'ün Türk İnkılâbını hazırladığı değil Millî Mücadele kararını verdiği Şişli'deki ev*” olarak nitelendirmiş, yapının küçük olmasından hareketle sadece Millî Mücadele kısmının bu evde sunulması gerektiğini söylemiş ve “Türk İnkılâp Müzesi” için daha ayrıntılı ve daha iyi bir bütçe ile konusunda uzman kişilerle birçok kurumun çalışma yürütmesi gerektiğini, sergilemede Atatürk inkılabının tek safhasının ya da Atatürk'ün ikamet ettiği dönemde kullandığı eşyaların bir araya getirilerek sunulmasını, bu da yapılamazsa Atatürk'ün bu evde yapmış olduğu temaslara, tartışmalara ve aldığı kararlara ait bilgilerden yararlanılarak temsil sahneleri şeklinde sergilenmesini önermiştir. Resim ve yazıdan ziyade balmumu heykellerle daha olumlu sonuç alınabileceğini belirtmiş, New York'ta ziyaret ettiği Wax Museum'da kendini Amerika özgürlük tarihinin içinde hissettiğini,

³ *Neşet Halil Atay (Falih Rıfkı Atay'ın kardeşi); İstanbul Halkevlerinin çalışmalarını duyurmak, desteklemek ve yapılan etkinliklerden halkı haberdar etmek amacıyla ve C.H.P. İstanbul İl İdare Kurulu eliyle çıkarılmak üzere Doktor Behçet Uz tarafından kurulan İstanbul dergisinin genel yayın müdürlüğünü yapmıştır. (İnce, 2019: 1) İstanbul dergisi, İstanbul Halkevlerinin ortak sanat ve edebiyat yayın organı olarak, 1 Aralık 1943'te çıkmaya başlayıp 31 Aralık 1946'da 74 ve 75. sayılarını ortak çıkararak kapanmıştır. (İnce, 2019: 1)*

bu ziyaretin üzerinde uzun yıllar geçmesine rağmen aynı hissin tesiri altında olduğunu belirtmiş; bu tür etki yaratan müzelere örnek olarak Sultanahmet'teki Yeniçeri Kıyafetleri Müzesi'ni, Paris'ten Grevin, Londra'dan ise Mm. Tussand balmumu heykel müzelerini örnek olarak göstermiştir. Müzede yapılması gereken sergi temasını da şu şekilde izah etmiştir: (...)“*Sadece bu evde olup bitenler, düşünülen ve söylenenler tespit edilir, daha ileri gidilmezse şüphe yok ki ev "Atatürk inkılâp Müzesi" olmaktan çıkar, fakat bence ancak o zaman, tam ve evin tarihine göre bir müze olur.*” (Atay, 1942: 2)

9 Ocak 1962'de yangın tehlikesi geçiren müzenin çatı katı kül olmuş, itfaiye tarafından kontrol altına alınan yangından müze eserleri hasar almadan kurtarılmıştır (Atatürk Müzesi Gece Yanıyordu, 1962: 1). 27 Mayıs 1961 darbe süreci sonrasında meydana gelen yangının izlerini silmek için müze hızlıca onarıma alınmış ve binanın dışına ahşap iskele kurulmuştur (Atanın Evi, 1962: 1). Onarım sonrası müzenin yeniden açılması için 3 Mart 1962'de tören yapılmıştır. (Atatürk Müzesi Tekrar Açıldı, 1962: 1) Askerî idarenin ve halkın katılım gösterdiği törende Mustafa Kemal Derneği adına Kâmrân Baran, Ata'nın silah arkadaşları adına Emekli Kurmay Albay Cevat Karsan, Türk Silahlı Kuvvetleri adına Kurmay Albay Münir Güneri, Belediye adına Reis Vekili Kurmay Yarbay Turan Ertuğ, vilayet adına Vali Vekili Hadi Karsan konuşmuş ve Korgeneral Cemal Tural kurdeleyi keserek müzeyi açmıştır (Atatürk Müzesi Tekrar Açıldı, 1962: 1).

Müze Atatürk'ün 100. doğum yıldönümü yaklaşırken yeniden büyük çaplı bir onarım görmüştür. 1980 darbesinin etkilerinin devam ettiği dönemde onarım çalışmalarına başlanmıştır. Türkiye İş Bankasının mali desteği ile yapılan onarımın dekorasyon ve düzenleme işlerinin bir kısmı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunca uygulansa⁴ da Çelik Gülersoy ile askeri yönetim arasında yaşanan bazı uyuşmazlıklar nedeniyle müzenin sergileme işleminden kurum çekilmiştir (Atasoy, S., 2024). Bina kapı tokmaklarından camlara kadar 1910'lu yılların üslubuna uygun olarak onarılmış, 19 Mayıs 1981'de askerî erkânın katılımıyla tören yapılmış ve Atatürk Müzesinin açılışını

⁴ Atatürk Müzesinin sergilemesinde “Çelik Gülersoy'un amacı, binanın iki katının döşemesinde 1919 üslubunu uygulamak, üçüncü katta ise bir Atatürk Kitaplığı kurarak, yapıyı ölü bir müze halinden çıkarıp yaşayan bir kurum haline getirmektir. Ancak İş Bankası ile anlaşma sağlanamaz ve Turing işi bırakır” (Mimar Halil Onur ve Prof. Dr. Sümer Atasoy'un 2006'da hazırlık aşamasında kalan “Çelik Gülersoy ve Turing Türkiye'ye Bir Işıktı” sergisi bilgi panosu. 2024 tarihinde aktaran: Prof. Dr. Sümer Atasoy).

Kara Kuvvetleri eski komutanlarından Emekli Orgeneral Şefik Yılmaz yapmış, açılışta konuşan Belediye Başkanı Korgeneral İsmail Hakkı Akansel, İş Bankası ve Turing Kulübüne teşekkür etmiştir (Atatürk'le İlgili Sergi ve Müze Açıldı, 1981: 8). Müze 1989 yılında onarım amacıyla kapatılarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenmiş ve 1991'de tekrar ziyarete açılmıştır. 2014-2015 yıllarında kapsamlı bir restorasyon geçiren müzenin tanzim ve teşhiri de yenilenmiştir (Şekil5.4.4) (<https://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/tr/Kitaplik/Muzelerimiz/Ataturk-Muzesi/2>, Erişim Tarihi: 19.05.2024.)

Atatürk Müzesi teşhirinde birinci katta, İstanbul'un İşgali ve I. Dünya Savaşı bölümü (Şekil 5.4.6), 1919 İstanbul'u ve Atatürk'ün Kurtuluş planlamasını anlatan salon (Şekil 5.4.7), Yaver Cevat Abbas Gürer Odası (Şekil 5.4.8), Atatürk'ün Kişisel Odası (Şekil 5.4.9); ikinci katta ise Ressam Vittorio Pisani Bölümü (Şekil 5.4.10), Kurtuluş Savaşı Dönemi Odası (Şekil 5.4.11), Cumhuriyet'in İlanı Odası (Şekil 5.4.12), Cumhuriyet Sonrası ve İstanbul Odası (Şekil 5.4.13); son olarak Ebediyete Yolculuk Odasında (Şekil 5.4.14) sergileme yapılmıştır. 2020 yılında Atatürk Müzesi'nin giriş katında Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve inkılaplar üzerine yazılmış önemli kaynak kitaplarından oluşan bir kütüphane açılmıştır (Şekil 5.4.15).

Şekil 5.4.5: Atatürk Müzesi
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.6: Atatürk Müzesi 2. Kat İstanbul'un İşgali ve I. Dünya Savaşı Salonu
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.7: Atatürk Müzesi 2. Kat İstanbul'un İşgali ve I. Dünya Savaşı Salonu
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.8: Atatürk Müzesi 2. Kat Yaver Cevat Abbas Güler Bölümü
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.9: Atatürk Müzesi 2.Kat Atatürk'ün Kişisel Odası
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.10: Atatürk Müzesi 3. Kat Ressam Vittorio Pisani Bölümü
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

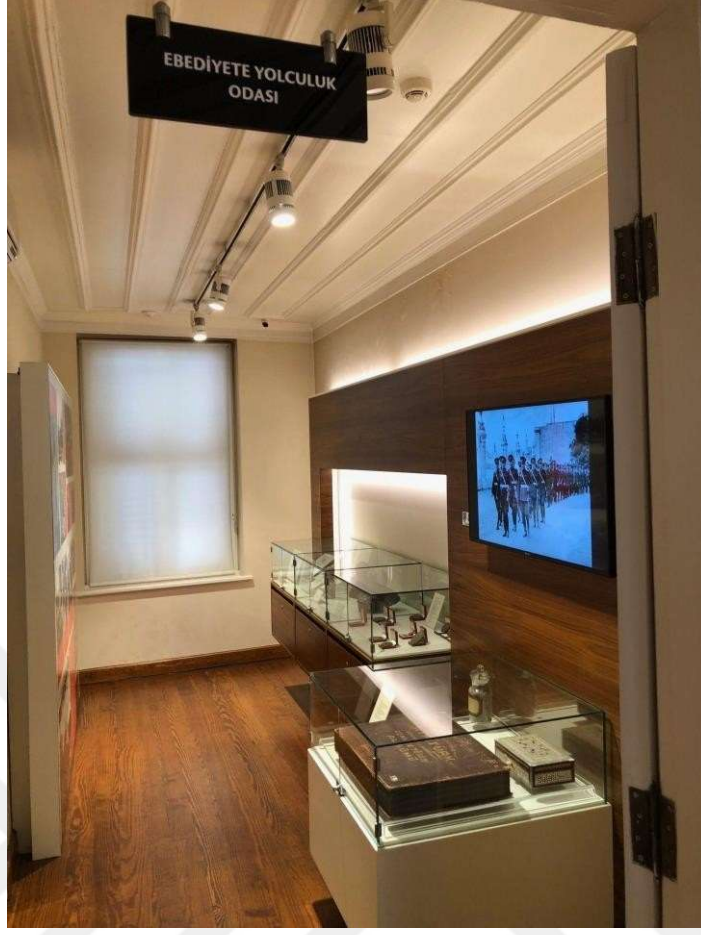
Şekil 5.4.11: Atatürk Müzesi 3. Kat Kurtuluş Savaşı Bölümü
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.12: Atatürk Müzesi 3. Kat Cumhuriyet'in İlanı Bölümü
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.13: Atatürk Müzesi 3. Kat Cumhuriyet Sonrası ve İstanbul Bölümü
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.14: Atatürk Müzesi 3. Kat Ebediyete Yolculuk Odası
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.4.15: Atatürk Müzesi Birinci Kat Kütüphane Salonu
(29 Ekim 2020'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

5.5. Belediye Müzesi

İstanbul kültür hayatının çeşitlenmesinde önemli katkılar sunan Şehir ve İnkılâp Vesikaları Müze ve Kütüphanesinin kurulması eser bağışının da önünü açmış, birçok kişi ve kurumdan gelen eser ve kitap bağışlarıyla dolmaya başlayan Beyazıt Medresesinin salonları sergileme konusunda yetersiz kalmıştır. Medrese binasında yapılan dönüşümde görev alan Selim Nüzhet'in önerisiyle (Şehir Kütüphanesi, 1946: 3) koleksiyonun Saraçhane'de bulunan Gazanfer Ağa Medresesine taşınmasına karar verilmiştir.

Taşınma ve sergileme faaliyetleri dönemin basını tarafından ilgiyle takip edilmiştir. Saraçhane'deki Medresenin İstanbul Belediyesinin girişimiyle Şehir Müzesi'ne dönüştürüleceği, sergilemede İstanbul'un fethi öncesi ve fetih sonrası hâlini gösteren resim, maket ve grafiklerin sergileneceği, İstanbul'daki önemli yapıların gelişimi, değişimi ve Cumhuriyetin ilanından sonra şehirde inşa edilen yapılarla şehrin günlük hayatını ve kültürünü yansıtan sergilemenin yapılacağı gibi önemli detaylara dönemin gazetelerinde yer verilmiştir. (Gazanfer Ağa Medresesi, 1944: 3) Yeni müzede sergilenecek maketlerin İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü tarafından yapılmaya başlandığı, şehrin dört tarihî evresinin sergileneceği müzeye fetih sırasında var olan ancak ortadan kaybolan Bizans dönemi yapılarının da arşiv araştırılmasıyla tespiti yapılarak tablolarının konulacağı belirtilmiştir (İstanbul Müzesi İstanbul'un Dört Tarih Evresi Canlandırılacak, 1944: 3).

Basında çıkan haberlerde Gazanfer Ağa Medresesinde açılacak müzeye Şehir Müzesi adı verilse de açılışta Belediye Müzesi adıyla karşılaşılmıştır (Belediye Müzesi, 1945: 3). Müze açılışına kısa bir süre kala Orhan Ural tarafından çizilen (Şekil 5.5.1) karikatürde de yeni müze "Şehir Müzesi" adıyla gösterilmiştir (İstanbul'da Bir Şehir Müzesi Açıldı, 1944: 1).

Kırdar konuşmasının devamında Gazanfer Ağa Medresesinin Türk mimarîsi bakımından önemine değinmiş, binanın orijinal yapısının korunarak restore edildiğini belirttikten sonra sergileme hakkında bilgi vermiştir. İki bölüme ayrılan Medresenin ilk bölümündeki altı odada İstanbul'un iskân edilmeye başlandığı dönemden itibaren geçirdiği evrelerin sunulduğunu, ilk odada Bizans Devri İstanbul'unun gösterildiğini, ikinci odada Fatih Devri, üçüncü odada Kanuni Devri, dördüncü odada dünkü İstanbul'u, beşinci odada bugünkü İstanbul'u, altıncı oda ise İstanbul'un yarınki şeklinin sunulduğunu söylemiştir. Binanın diğer kısmında yer alan altı odada ise şehrin sanat ve zanaat müzesi şekline getirildiğini, ilk kısımda kumaş ve yazmalar; ikinci odada porselenler, cam örnekleri ve çiniler; üçüncü odada deri, oyma, sedef, lüle, tesbih, hokka, kalem, kâğıt gibi yazı malzemeleri; dördüncü odada madeni eşyalar sergilenmiş; beşinci oda kahve kültürüne ayrılmıştır. Bu odada kahve, çubuk ve sair mükeyyifata ait eşya ile eski kahvecilerin yaptıkları berberlik, hacamatçılık, dişçilik, sünnetçilik gibi işlerde kullandıkları aletler olduğunu, altıncı odada Türk temaşasına yer verilmiş olup Karagöz, ortaoyunu, kukla, hokkabaz oynatanların kullandıkları malzemelerle bazı ünlü sanatkârların resimleri sergilenmiş, son olarak da Medresenin ders odasında belediye tarihçesinin anlatımına başlandığını belirtmiştir (Şehir Dün Güzel Bir Müze Kazandı, 1945: 4).

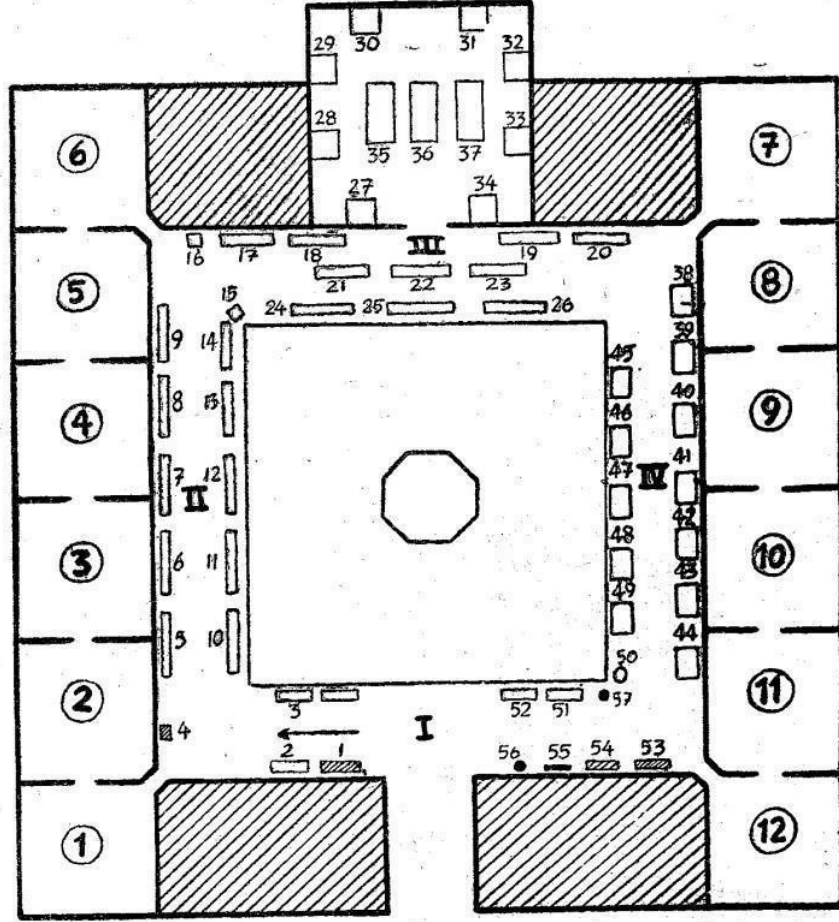
Lütfi Kırdar ayrıca müze koleksiyonunun zenginleşmesi için çalışacağını söylemiş ve müze sergilemesinde görev alan Selim Nüzhet'e teşekkür etmiştir (Belediye Müzesi, 1945: 3). Kırdar ayrıca İstanbul'un gelişim evrelerini içeren bir Şehir Müzesi'ne gerek olduğunu, yapılan açılışla bu konuda ilk adımının atıldığını belirtmiştir (Şehir Dün Güzel Bir Müze Kazandı, 1945: 4).

Şekil 5.5.2: Belediye Müzesi Açılışı
Kaynak: Tanin, 2 Şubat 1945, s. 1

Belediye Müzesi koleksiyonu geliştirilerek bir Şehir Müzesi özelliği kazanmıştır (Baykal, 1953, s.12).

Reşat Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi* maddeleri içine de giren Belediye Müzesi, 1961 yılı Şubat ayında *İstanbul Ansiklopedisi* adına ziyaret edilmiş, bu ziyarette tespit edilen gözlemleri ayrıntılı olarak sergilemeyi gösteren bir kroki (Şekil 5.5.3) ansiklopedide yayımlanmıştır. Bu krokide medrese odaları ve bu odalarda yer alan vitrinler numaralandırılmış, her oda ve vitrin sergilemesi hakkında bilgi verilmiştir (Belediye Müzesi, 1961: 2462-2465).

Şekil 5.5.3: Belediye Müzesi Sergileme Krokisi
Kaynak: İstanbul Ansiklopedisi 1961: 2464

Belediye Müzesi sergilemesinde İstanbul tarihi belli dönemlere ayrılarak kronolojik olarak sunulmuştur. Sırasıyla Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi İstanbul'unun tarihsel gelişimi anlatılmış, bu gelişimde İstanbul'un fethine önem verilerek geniş kapsamlı bir sergileme yapılmıştır. Bizans Dönemi İstanbul'unda tarihi yarımadaı gösteren haritalar, Bizans yapılarının çizimleri, fetih sonrası İstanbul'un imarına vurgu yapılarak bu dönemden itibaren inşa edilen önemli yapılar gösterilmiştir. Gazanfer Ağa Medresesinin derslikleri kronolojik olarak biçimlendirilmiş (Şekil 5.5.4), buna göre de ilk başta Bizans İstanbul'u, fetih sonrası Osmanlı Dönemi'yle ilgili görsellere yer verilmiştir. Ardından Cumhuriyet Devrimi ile şehirde yapılan imar faaliyetleri ve belediyenin çalışmaları, son bölümde ise yapılan planlamalar sonucunda İstanbul'un gelecekte alacağı şekil çizimlerle gösterilmiştir.

Şekil 5.5.4: Gazanfer Ağa Medresesi
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Kartpostal Kol., Krt_005160

İstanbul şehrinin günlük yaşantısının da sunulduğu sergilemede kahve kültürü (Şekil 5.5.5), kahvehaneler, hamam kültürü, günlük kullanım nesnelere, Osmanlı dönemi esnaf kültürünü yansıtan ciltçi esnafı, tespihçi esnafı, sedefçi esnafı (Şekil 5.5.6) gibi esnaf kollarının kullandığı üretim aletleri, Kütahya işi ve Çanakkale işi seramikler, Beykoz camları, Eser-i İstanbul ve Yıldız porselenlerine (Şekil 5.5.7); metal ve pirinçten mamul kaplara, ayrıca giyim kuşam üzerine ayrılmış bir bölümde gündelik kıyafetlere, fesler ve fesçi esnafı tarafından kullanılan kalıplara (Şekil 5.5.8); çarık, çizme, şifa taşları, büyü, nazar-nazarlık objeleri, tasavvuf eserleri, hat-levha eserleri yanı sıra eğlence hayatı bölümünde müzik aletleri ve kukla, Karagöz, meddah, orta oyuncular ve kullandıkları malzemelere (Şekil 5.5.9); şehir manzarasına ait görsellere; fotoğraf, tablo ve mimari parçalara (Şekil 5.5.10) yer verilmiştir.

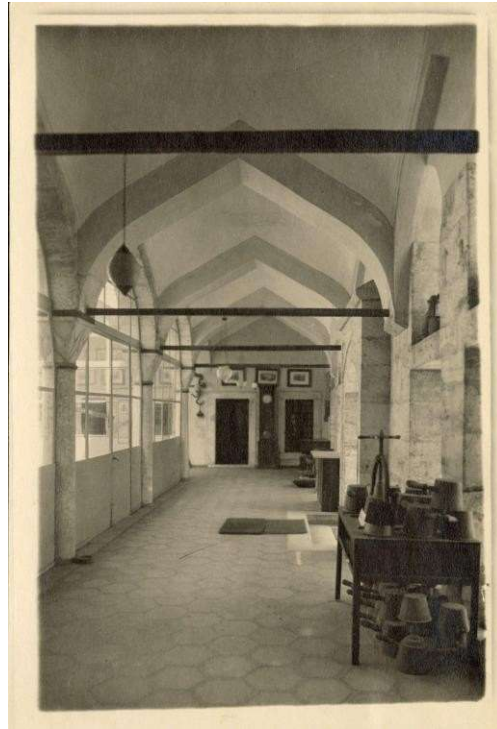
Şekil 5.5.5: Belediye Müzesi Kahve Kültürü Vitrini
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13775

Şekil 5.5.6: Belediye Müzesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13770

Şekil 5.5.7: Belediye Müzesi Eser-i İstanbul Porselenleri Vitrini
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13780

Şekil 5.5.8: Belediye Müzesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13772

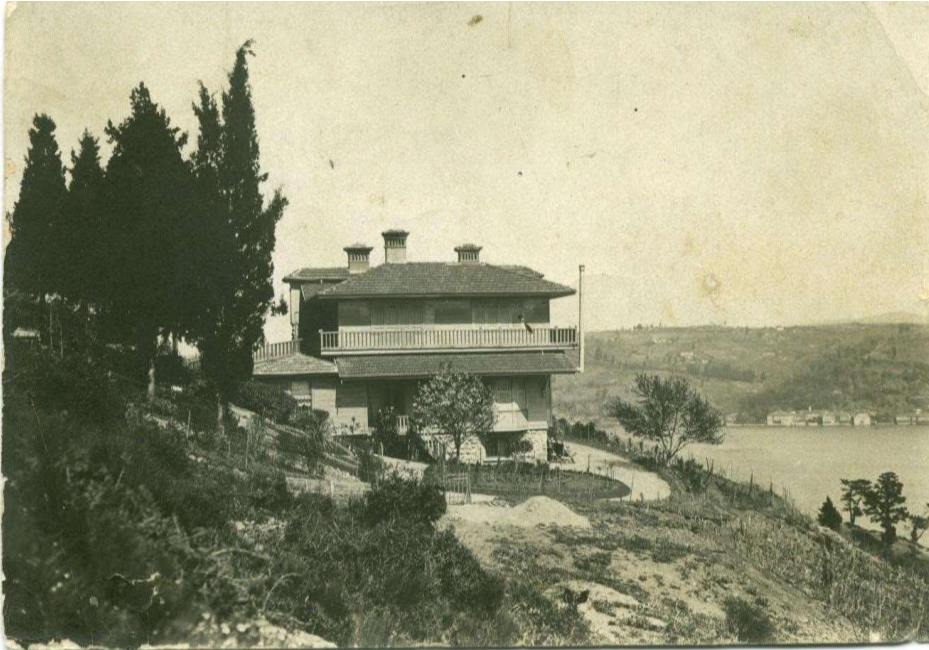
Şekil 5.5.9: Belediye Müzesi Orta Oyunu Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13774

Şekil 5.5.10: Belediye Müzesi Sergi Salonu
Kaynak: İBB Şehir Müzesi Kol. Env. Nu.: 13768

5.6. Edebiyat-ı Cedide Müzesi

Şair Tevfik Fikret'in planlarını çizdiği ve "Aşiyân" adını verdiği yapı, 1905 yılında inşa edilmeye başlanmış (Akyüz, 1947: 68), şair ise 1906 yılından itibaren ailesiyle birlikte burada yaşamıştır (Şekil 5.6.1-Şekil 5.6.5). 1915 yılında Fikret'in ölümünden sonra şairin eşi Nazime Hanım burada yaşamaya devam etmiş ancak aynı zamanda buradaki bazı odaları gelir elde etmek amacıyla Robert Kolej öğrencilerine pansiyon olarak kiralamıştır (Feridun, 1934: 5). Yapı, 1939 yılında Tevfik Fikret'in eşi Nazime Hanım tarafından satılığa çıkarılmış, binaya talip olan Robert Kolej, Nazime Hanım'ı 10 bin lira teklif etmiştir. Bu haberin duyulması üzerine Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar Aşiyân'ı ziyaret etmiş, ardından Belediye tarafından İstimlak Kanunu nedeniyle Robert Kolejden daha düşük bir değer (6 bin lira) biçilmiştir (Aşiyân'ı Belediye Satın Alıyor, 1939: 3). İstimlak Kanunu'nun değiştirilmesinden sonra ise binanın, iradı gayrisafi esasına göre değil, takdiri kıymet esaslarına göre istimlâk edilmesi kararlaştırılmıştır. Lütfi Kırdar Aşiyân'a tahsisat bulunması için yardımcılarına talimat vermiş, buranın satın alınarak müze yapılmasını istemiş, ayrıca Abdülhak Hamit'e ait eşyaların da burada sergilenerek Aşiyân'ın bir sanat müzesine dönüştürüleceğini bildirmiştir. (Aşiyân'ı Belediye Satın Alıyor, 1939: 3)

Şekil 5.6.1: Tevfik Fikret Dönemi Aşiyân
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Kol., Bel_Mtf_000604

Şekil 5.6.2: Tevfik Fikret Dönemi Aşyan'ın Salonu
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Kol., Bel_Mtf_000601

Şekil 5.6.3: Tevfik Fikret Dönemi Aşyan'ın Dinlenme Odası
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Kol., Bel_Mtf_000592

Şekil 5.6.4: Tefik Fikret Dönemi Çalışma Odası Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Kol., Bel_Mtf_000599

Şekil 5.6.5: Tefik Fikret Dönemi Yatak Odası Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Kol., Bel_Mtf_000597

Belediye tarafından istimlâk edilen Aşiyân'ın İnkılâp Müzesi'ne bağlı bir şube olarak idare edilmesi için düzenleme yapılmış, burada mevcut olan eserleri (Tevfik Fikret'in yazı masası, kullandığı eşyalar, kitapları ve yazı kalemleriyle bizzat sanatkar tarafından yapılan resimler ve tablolar vd.) zenginleştirmek amacıyla belediyece daha önce satın alınan önemli resamlara ait İstanbul manzaralarını içeren tabloları sergilemeyi, ileride tespit edilecek olan eser ve malzemelerle de burasını "Edebiyat-ı Cedide" müzesi haline getirmeyi tasarlamıştır (Tevfik Fikret'in Aşiyânı, 1943: 3).

Belediye adına İnkılâp Müzesi Müdürlüğü şairin gerek ev eşyasına gerek kayıp eşyasına ait bazı parçalar satın almıştır. Şairin özel evrakı da toplanmış, bu evraklar içerisinde yer alan mektuplar ayrıntılı bir şekilde tasnif edilmek üzere çalışmalara başlanmış; ayrıca Vali ve Belediye Reisi Dr. Lütfi Kırdar, müzenin bir an evvel açılmasını istediğinden koleksiyonun sergilenmesi için Tevfik Fikret'in yakın akrabası ve dostlarından oluşan bir heyet de teşhir konusunda görüş alınmak üzere toplantıya çağırılmıştır (Tevfik Fikret Müzesi, 1945: 3).

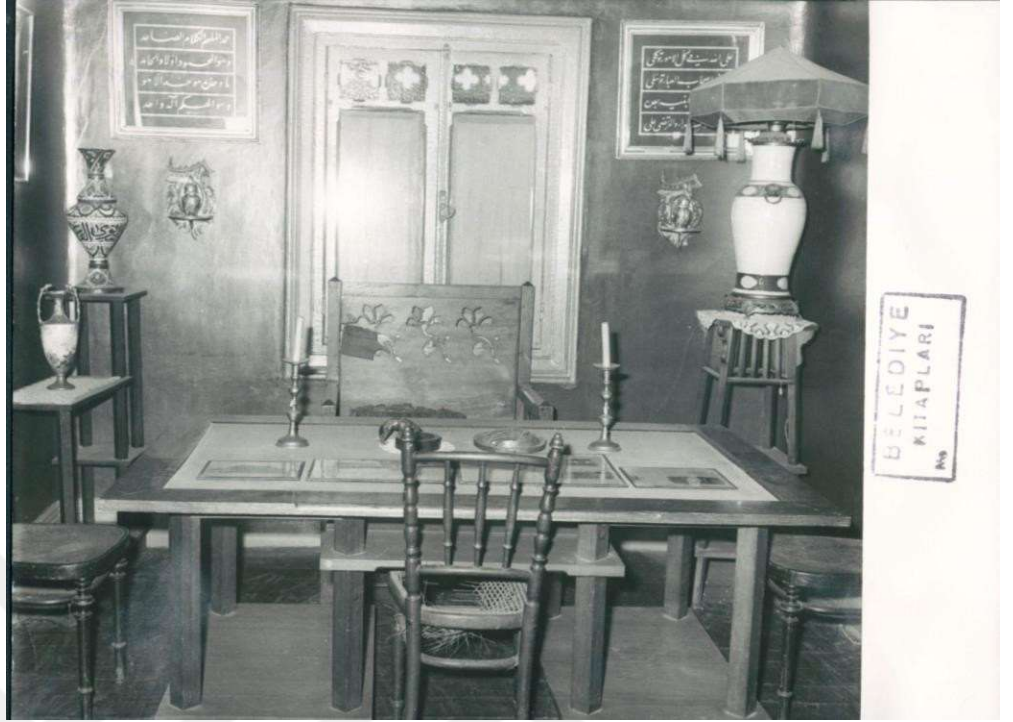
1945 yılında Aşiyân'da eserlerin bir ara getirilmesinin ardından sergileme işlemlerine başlanmış, müzenin açılışından önce yapılan sergileme çalışmalarında Selim Nüzhet Gerçek ve Tevfik Fikret'in eşi Nazime Hanım görev almıştır (Ülgen, 1945: 6). *Vakit* gazetesi adına Hasan Bedrettin Ülgen tarafından açılıştan bir gün önce Aşiyân ziyaret edilmiş, müze koleksiyonu ve sergilenmesi hakkında Selim Nüzhet Gerçek ve Nazime Hanım'dan alınan bilgileri ayrıntılı olarak gazetede yayımlanmıştır. Müze sergilemesinde ana salon Abdülhak Hamit Tarhan anısına ayrılmış (Şekil 5.6.6), Fikret'in dinlenme odasında ise Edebiyat-ı Cedide yazarları sergilenmiş (Şekil 5.6.7); Aşiyân'ın üst katı ise tamamen Tevfik Fikret'e hasredilmiştir (Şekil 5.6.8 - Şekil 5.6.9). Salonun ve odaların eşyalarının tanziminde bizzat Nazime Hanım rehberlik ederek titiz bir itina ile eşyanın tıpkı 30 sene evvelki gibi tertiplenmesine, o zamanki yerlerine konmasına dikkat etmiştir (Ülgen, 1945: 6).

Şekil 5.6.6: Aşyan Müzesi Salon Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Albüm Kol., Alb_000349-07

Şekil 5.6.7: Aşyan Müzesi Edebiyat-ı Cedide Odası Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Albüm Kol., Alb_000349-06

Şekil 5.6.8: Aşyan Müzesi Çalışma Odası Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Albüm Kol., Alb_000349-09

Şekil 5.6.9: Aşyan Müzesi Çalışma Odasının Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Albüm Kol., Alb_000349-12

19 Ağustos 1945 yılında Tevfik Fikret'in 30. ölüm yıldönümünde Edebiyat-ı Cedide Müzesi ismiyle Aşiyân ziyarete açılmıştır (Şekil 5.6.10-11) (Edebiyatı Cedide Müzesi Dün Törenle Açıldı, 1945: 1). Açılış töreninde Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Vali ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar, Parti İdare Heyeti Reisi Tevfik Fikret Sılay, Edebiyat-ı Cedide mensupları ve basın erkânı hazır bulunmuştur (Edebiyatı Cedide Müzesi Dün Törenle Açıldı, 1945: 3).

Şekil 5.6.10: Edebiyat-ı Cedide Müzesi'nin Açılış Töreni
Kaynak: Aşiyân Müzesi Koleksiyonu

Şekil 5.6.11: Edebiyat-ı Cedide Müzesi'nin Açılışı
(Cumhuriyet, 20 Ağustos 1945, s. 1)

Edebiyat-1 Cedide Müzesi'nin sergilemesine dair ilk eleştiriyi Kenan Akyüz getirmiştir. Akyüz, 1947 yılında yayımladığı *Tevfik Fikret* kitabında şairin hayatını ve Aşiyân'ın kuruluşundan itibaren Edebiyat-1 Cedide Müzesi'nin açılış sürecini de içeren konulara ayrıntılarıyla birlikte değinmiş, müzeye yönelik eleştirisini de müzeyi boş olarak gördüğünü belirterek yapmıştır: “*Bu haliyle pek boş duran Müzenin, eksikliklerinin tamamlanması ve her gün daha iyi bir duruma getirilmesi, şüphesiz ki, her nesle düşen zevkli bir borç olacaktır.*” demiştir (Akyüz, 1947, s.79).

Edebiyat-1 Cedide Müzesi'nin sergileme tarzı uzun yıllar değiştirilememiştir ancak sergilemeye yapılan eklemelerle müze zenginleştirilmiştir. Bunların en önemli ise Salih Keramet Nigâr tarafından annesi Şair Nigâr'ın eserlerinin 1961 yılında müzeye bağışlanmasıyla gerçekleşmiştir (Şekil 5.6.12). Bağışlanan bu eserler için yeni bir salon açılmıştır (Ertop, 1979: 13).

Şekil 5.6.12: Aşiyân Müzesi Şair Nigâr Odasının Görünümü
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Albüm Kol., Alb_000349-12

24 Aralık 1961 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla (*Şair Tevfik Fikret'in Eyüp Sultan'da Bulunan Kabrinin Bebek Rumeli Hisarı'ndaki Aşiyân'a Nakline İzin Verilmesi*, 1961) Tevfik Fikret'in Eyüp'te bulunan mezarı Aşiyân'ın bahçesine taşınmış (T. Fikret'in vasiyeti ölümünden 46 yıl sonra yerine getirildi, 1961, s.1) ve bu tarihten itibaren müzenin adı Aşiyân Müzesi olarak değiştirilmiştir. Fikret'in burada yaşadığı dönemi hatırlayan ve bilen, o dönem bu evde misafir olarak ağırlanan edebiyatçı ve yazarlar da Aşiyân'ın eski görünümüne kavuşturulması için hususi çaba sarf etmiştir. Tevfik Fikret'in öğrencisi, İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1961'de kurulan Fikret Derneği tarafından 1964 yılında *Düşün* dergisinin 1. sayısında yayımlanan (s. 30-31) ve 22 maddeden oluşan, Fikret Derneği'nin "Çalışma Planı" yapılmış; bu planın 17. maddesinde "Aşiyân'ın yalnız Fikret'e tahsis edilmesini temine çalışarak içerisini eskisi gibi restore etmek" (Fikret Derneğinin Çalışma Planı, 1964: 31) tasavvur edilmiş olsa da bu hedef uzun yıllar yerine getirilememiştir. Müzenin eksiklikleri - özellikle müzenin Fikret'in yapının sakini olduğu dönemin ruhunun sergilemede yetersiz kalması- eleştiri konusu olmuştur. 1979 yılında müzeyi ziyaret eden Konur Ertop, sergilemede tespit ettiği eksiklikleri ve bu eksikliklerin giderilmesi için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır:

(...) Fikret'e ait yeni eşya ve belge toplanmadığı gibi onun hakkındaki araştırmalar, çalışmalar da izlenmemiştir. Bu çalışmalara, ozanla ilgili yapıtlara, öğretici panolara hiç yer verilmemiştir. Fikret'in yakın sanat çevresinin temsilcilerine ait sınırlı eşya küçük bir odada üst üste bir yığın halinde sergilenmektedir. Edebiyatı Cedide'nin ayrı bir müzede daha zengin biçimde tanıtılması elbette özlenecek bir şeydir. Ama şimdilik bu yapılmadığına göre Edebiyatı Cedide odasının eşya ve belge yönünden zenginleştirilmesine çalışılmalıdır. Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Siret, Celâl Sahir vd. ile ilgili eşya ve belgelerin toplanması için bugün bile geç kalınmış değildir. Ama elde bulunan her şey yarın yok olup gitmiş olacaktır! (...) (Ertop, 1979: 13)

Aşiyân, İstanbul Belediyesi tarafından 1952, 1974, 1982, 1990 ve 2000 yıllarında restore edilse de sergilenme şekli aynı kalmıştır. Müzenin en kapsamlı restorasyon ve renovasyonu ise 2010–2012 yılları arasında yapılmıştır (Ocak et al., 2012: 1). Bu dönüşümün uygulanmasıyla Kenan Akyüz'ün deyimiyle Aşiyân'ın eksikliklerinin tamamlanarak daha iyi bir duruma getirilmesi, borcunun ödenmesi uzun bir süre zarfından sonra gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.6.13). Restorasyon öncesi yapılan arşiv araştırmasıyla Atatürk Kitaplığı Koleksiyonunda yer alan ve

Şekil 5.6.13: Aşyan Müzesi
(22.02.2013'te Murat Gülyas tarafından çekilmiştir.)

Aşyan'ın 1906-1910 yıllarına ait fotoğraf ve kart postallarından yararlanılmış, ayrıca burayı ziyaret etmiş önemli edebiyatçıların hatıraları ve Aşyan'la ilgili yazıları derlenerek müzenin sergilemesi tüm bu veriler ışığında değiştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda müze, Tevfik Fikret'in 1906-1915 yılları arasında mesken olarak kullandığı dönemdeki görünümüne kavuşturulmuştur.

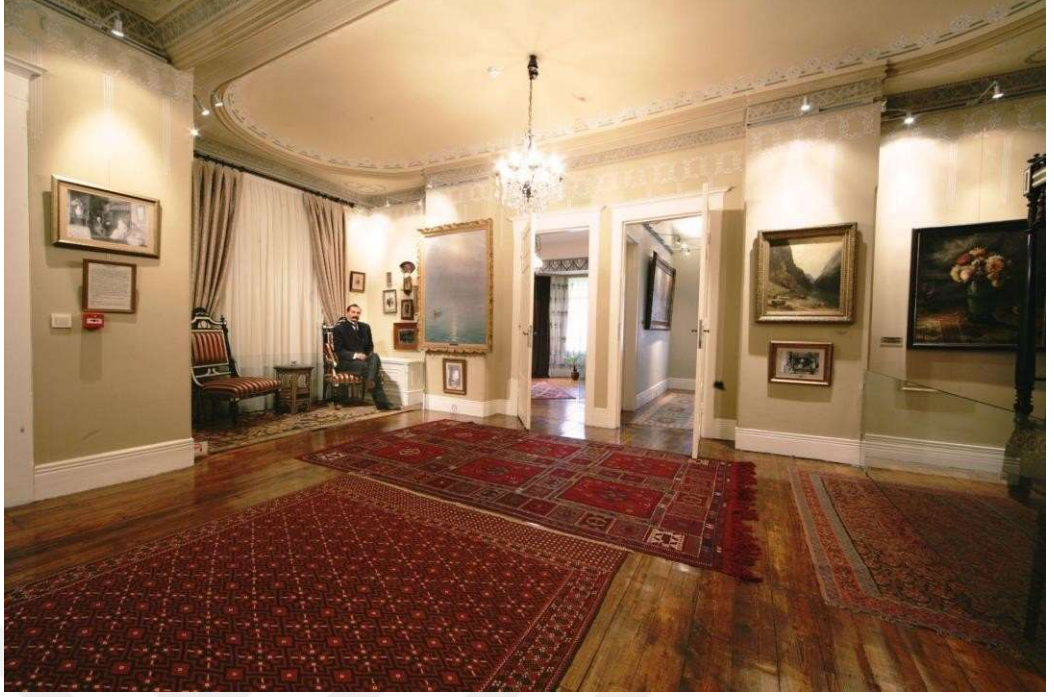
Salonda yer alan Abdülhak Hamit Tarhan koleksiyonu birinci kat kuzey kanadında yer alan iki odaya taşınmış (Şekil 5.6.14-15), salon kısmı Tevfik Fikret dönemindeki gibi düzenlenmiştir (Şekil 5.6.16). Salondaki kalem işi süslemeler ortaya çıkarılmış (Şekil 5.6.17), dönem fotoğraflarında tespit edilen fakat korunmayan bazı mobilyalar aslına uygun olarak yeniden üretilmiş, dönem tarzına uygun kilimler İstanbul Belediyesi tarafından satın alınarak odalara serilmiştir. Tevfik Fikret'in ölüm maskından yararlanılarak silikondan heykeli yapılmıştır. Fikret'in özel yaşam alanı içinde yer alan çalışma odası (Şekil 5.6.18), yatak odası (Şekil 5.6.19) ve bodrum katta yer alan yemek odası (Şekil 5.6.20) dönemin özgün yapısına sadık kalınarak teşhir edilmiş, yine bodrum katta bulunan kiler odası Şair Nigar anısına ayrılmıştır (Şekil 5.6.21). Birinci kat, arka kapıdan yapılan ziyaretçi girişleri iptal edilerek müze ziyaretçileri ana kapıya yönlendirilmiş ve sesli rehberlik sistemi ile müze ziyaretçilerine farklı bir deneyim sunulmuştur.

Şekil 5.6.14: Aşyan Müzesi, Abdülhak Hamit Tarhan Odası
(22.02.2013'te Murat Gülyas tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.6.15: Aşyan Müzesi, Abdülhak Hamit Tarhan Odası
(22.02.2013'te Murat Gülyas tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.6.16: Aşyan Müzesi Salonu
(22.02.2013'te Murat Gülyas tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.6.17: Aşyan Müzesi Salonu
(22.02.2013'te Murat Gülyas tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.6.18: Aşyan Müzesi, Çalışma Odası
(15.06.2012’de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.6.19: Aşyan Müzesi, Yatak Odası
(22.02.2013’te Murat Gülyas tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.6.20: Aşyan Müzesi, Yemek Odası
(15.06.2012'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.6.21: Aşyan Müzesi, Şair Nigar Odası
(15.06.2012'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

5.7. Tanzimat Müzesi

İnkılâp Müzesi kurma çalışmalarının yapıldığı dönemle ilgili olarak eser edinimi konusunda yapılan görüşmelerde Tanzimat Devri'ne ve hatta Lale Devri'ne kadar inilerek inkılaplarla ilgili eserlerin edinilmesinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda İnkılâp Müzesi Koleksiyonu içinde yer alan Tanzimat Devri eserlerinin ayrı bir mekânda sergilenmesi için çalışmalara başlanmış, müze mekânı olarak İhlamur Kasrı seçilmiştir.

İstanbul Belediyesi Müzeler Müdürlüğü tarafından ülkemizde yeniliğe doğru ilk hamle olarak “Nizâm-ı Cedîd”, “Vaka-i Hayriye”den sonra ilmî, edebî, askeri ve sınaî gelişmelerimizi bir arada göstermek amacıyla İhlamur Kasrı'nda “Tanzimat Müzesi” adıyla bir müzenin çalışmalarına başlanmıştır. (İstanbul Belediyesi Müzeler Müdürlüğünden, 1952: 3)

Belediye Başkanlığı, İhlamur Kasrı'na yeni bir görünüm kazandırmak adına Büyük Millet Meclisine başvurmuştur (İhlamur Kasrı'na yeni bir şekil verilecek, 1952: 2). Bunun ardından da İhlamur Kasrı 1951 yılında Büyük Millet Meclisi İdaresi Üyeler kararı ile İstanbul Belediyesine devredilmiştir (Baykal, 1953: 10). Gazeteden yapılan duyuruyla vatandaşlardan ilelebet müzede muhafaza edilerek sergilenmek üzere Tanzimat Devri'nin olaylarıyla, tanınmış büyüklerine ait eşya, resim ve vesikalari bağışlamaları istenmiştir (İstanbul Belediyesi Müzeler Müdürlüğünden, 1952: 3).

Tanzimat Müzesi'nin hazırlık aşamasında müzeye farklı bir bakış açısıyla değinen yazar Nahid Sırrı Örik, müzenin adını ve koleksiyonunu eleştirmiştir. Örik böyle bir faaliyette geçilmeden önce ilgili kişilere danışılmadığını belirtmiş, Tanzimat Müzesi diye bir müzenin manasız olduğunu, Osmanlı tarihinin her devir ve faslının böyle didik didik edilip parçalanmaması fikrini savunmuş ve eleştirisinin devamında kasırlar ile sarayların özgün kullanımından koparıldığını ifade etmiştir (<https://core.ac.uk/search/?q=m%C3%BCze%20bollu%C4%9Fu>).

Kasır, tarihi ve mimarî durumu bozulmadan esaslı bir şekilde tamir edilerek dönemine ait mefruşat ile döşenip Merasim Köşkü “Köşk Tarihi Müzesi”, Maiyet Köşkü ise “Tanzimat Müzesi” olarak teşhir edilmiştir. (Baykal, 1953: 10) İlk tasarımda Merasim

Köşkü Avrupa'daki dinlenme evlerine benzer bir pansiyon şeklinde tasarlanmışsa da daha sonra bundan vazgeçilmiştir (İhlamur Kasrına Yeni Bir Şekil Verilecek, 1952: 2).

Tanzimat Müzesi'nin 15 Ekim 1952'de yapılan açılış töreninde Vali ve Belediye Reisi, üniversite mensupları, profesörler, şehir meclisi üyeleri, tanınmış fikir adamları, basın mensupları ve seçkin bir davetli grubu hazır bulunmuştur (Şekil 5.7.1) (Tanzimat Müzesi Dün Törenle Açıldı, 1952: 1, 4).

Şekil 5.7.1 : Tanzimat Müzesi Açılış Töreni

Kaynak: *Vakit*, 16 Ekim 1952: 1

Vali ve Belediye Reisi Prof. Fahreddin Kerim Gökay açılış töreninde yaptığı konuşmada fikir ve devlet hayatımızda yeni bir devrin başlangıcı olan ve geniş akisler yapan Tanzimat'ın eserlerini toplayan müzeyi açarken şehrimize bu kıymetli köşkleri ve şirin parkı kazandıran Büyük Millet Meclisine, müzeye eser bağışlayanlara ve törende hazır bulunan kişilere teşekkür etmiştir (*Aydın Tarihi*, 1952: 34).

İstanbul Belediyesi Müzeler Müdürü İsmail Baykal, İhlamur Kasrı'nda açılan Tanzimat Müzesi koleksiyonunu ve sergilemesini şu şekilde belirtmiştir:

(...) Müze mevzuu yalnız Tanzimat devri değildir. Bilindiği üzere bu devri hazırlayan ve yenilik hamlelerinin başlangıcı olan III. Selim'in Nizamı cedidi ve II. Mahmud'un Vakayii hayriye adı verilmiş olan yeniçerilerin kaldırılmasiyle kıyafet inkılâbı ve asakiri mansure teşkili ile bu yolda vesika ve resimler, Abdülmecid, Mustafa Reşid Paşa ile bir törende tablo, ve ayrı bir panoda Mustafa Reşid Paşa tarafından Gülhane kasrında okunan (Tanzimatı Hayriye fermanı) merasimini gösteren yağlı boya tablo ile bütün Fermanların fotokopisi, tetkika şayan bir durumdadır.

Bu bölümde Kırım harbinden sonra 1856, Paris Konferansı murahhaslarının kendi imzalarını taşıyan resimleri bulunmaktadır. Bu resimler birer albüm halinde bütün murahhasların Hükümdarlarına verilmiş olup Müzede görülen resimler de Sultan Abdülmecide takdim edilmiş albümdür.

Tanzimattan sonra ihdas edilen nişan, madalye ve bilhassa tanzimat madalyası şayanı tetkiktir

III. Selimden itibaren basılmış madeni paralarla kaimeler teşhir edilmiş bulunmaktadır.

Yan odaya girdiğimizde Tanzimatın kurucu Vezirlerinden Âli Paşa, Fuad Paşanın portreleriyle devrin Sadrazamları, ve Midhat Paşanın portresi ve Fuad Paşanın Islahat hakkında müsveddeleri, bunları yazan kalemi ve diğer vesikalarla Fuad Paşanın gençlik devrine aid maketi, ve bu arada Tanzimattan sonra sınaî hareketlerden cam ve porselen eşyadan nadide örnekler bulunmaktadır. Ayrı bir odada Ediblerimizden Ahmed Vefik Paşa, Şinasi, Ziyapaşa ve Namık Kemal'in resim ve portreleri bulunmaktadır. Takvimi Vekayi, Ceridei Havadis ve sair mecmua ve gazeteler de şayanı tetkiktir. Bilhassa Reşit Saffet Atabinen tarafından hediye edilen Namık Kemal'in muhtıra defteri kıymetli vesikalardandır. Burada zikredilmeden geçilemeyecek bir nokta da bugüne kadar Müzeye çok kıymetli hatıralarla vesikalar teberru eden sayın İstanbul Millet Vekili Salih Fuad Keçecinin son defa olarak Abdülazizin mintanı, Ali Paşanın evrak çekmecesini gibi kıymetler eklemesi şayanı şükrandır. Müze perşembeden maada hergün saat 14-17 ye kadar ziyaretçilere açık bulunmaktadır (Baykal, 1953: 10).

Ihlamur Kasrı'nın 1966 yılında Millî Saraylar İdaresi'ne iade edilmesi nedeniyle Tanzimat Müzesi bir müddet kapalı kalmıştır (Arpaçay, 1969: 11). Müze 3 Mayıs 1969'da Yıldız Parkı içinde yer alan Çadır Köşkü'nde (Şekil 5.7.2) yeniden ziyaret açılmıştır (Restore edilen Çadır Köşkü, Tanzimat Müzesi Olarak Açıldı, 1969: 1). Açılıшта Belediye Başkanı Fahri Atabey, Başkan Yardımcılarından Kadri İlkay, Eski Belediye Başkanlarından Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay ve davetliler yer almıştır. Belediye Başkan Yardımcısı Kadri İlkay açılıştan önce davetlilere hitaben dönem müzesi olarak belirttiği Tanzimat Müzesi'nin devrini aşan kültür dünyası eserlerinin gelecek nesillere aktarımındaki öneminden bahsetmiş, müzeyi Tanzimat Devri ile batılılaşmaya harcanan çabanın sunulduğu tarih evi olarak nitelemiş ve müzenin ilk kurucusu Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay'a yapmış olduğu bu önemli hizmetten ötürü teşekkürlerini ileterek müzedeki eserlerin hazırlık aşamasında tasnifine katkı sunan aynı zamanda müze bağışçısı Salih Fuat Keçeci'yi anmıştır. Ayrıca müzenin teknik ve idari işlerinde titizlikle çalışan Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü'ne de memnuniyetini bildirmiştir (Arpaçay, 1969: 11, 31). Bu konuşmanın ardından Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay ikinci defa Tanzimat Müzesi'ni ziyarete açmıştır (Şekil 5.7.3).

Şekil 5.7.2: Çadır Köşkü

Kaynak: Atatürk Kitaplığı Arşivi, Alb. _000350-01

Şekil 5.7.3: Çadır Köşkü'nde Tanzimat Müzesi'nin Açılışı

İstanbul'un eski Vali ve Belediye Başkanı Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, 1952 yılında İhlamur Kasrı'nda tesis ettiği Tanzimat Müzesi'ni, bu defa Çadır Köşkü'nde tekrar ziyaretçilere açmak üzere kurdelâyı keserken, arkada Belediye Başkanı Dr. Fahri Atabey ile Kütüphane ve Müzeler Müdürü Orhan Durusoy görülmektedir.

(Kaynak: Arpaçay, 1969: 11)

Tanzimat Müzesi'nin Çadır Köşkü'ndeki sergilemesinde İhlamur Kasrı'ndaki sergilemesine sadık kalınarak bazı eserler eklenmiştir. Yeni sergilemede padişahların yağlı boya tabloları (Şekil 5.7.4), antetli kâğıtlar, sadrazamların fermanları, gravürleri, nişan ve madalyalar, diplomat fotoğrafları, çeşitli mektupları, fotokopileri, kamyş kalem, mevzuat ile ilgili hükümler, not ve yazılar, devrin gazete ve dergilerinden örnekler, kâğıt ve madenî paralar, sürahi ve kadehler, cam sanayi, porselen sanayi, süt tenceresi, gözlük, sigara tabakası, oy sandığı, kurye çantası bulunmaktadır. Müzenin girişinde III. Selim ve II. Mahmut'un yağlıboya tablosu, Sultan Abdülmecid'in tablosu; altında Gülhane Kasrı'nda Reşit Paşa'nın Tanzimat Fermanı'nı okuyuşunu canlandıran bir tablo, Tanzimat Devri mimari eserleri, (Arpaçay, 1969: 10) Tanzimat Devri'nin süreli yayınları bir araya getirilmiştir. Müzede yer alan o devrin gazete ve dergilerinden bazılarını şöyle sıralamak mümkün: *Mecmua-i Maarif*, *Takvîm-i Vekâyi*,

İstanbul, Kevkeb-i Şarki, İbret, Letaif-i Asar, Etfal, Tercümân-ı Ahvâl, Tasvîr-i Efkâr, Diyojen, Musavver, Medeniyet, Çanta, Rumeli, Dağarcık, Armağan. Biraz önce de belirtildiği gibi Tanzimat Devri ile ilgili ne varsa müzede sunulmuştur (Arpaçay, 1969: 11). O devrin devlet teşkilatını gösterir bir şema dahi konmuştur. Padişah'tan Meclis-i Zabtiye, Meclis-i Ziraat'e kadar zamanın bütün idari kademeleri şemada yer alıyor. Salonun başka bir yerine Tanzimat Devri'nin son mücadelecilerinden ve Meşrutiyet'in kurucusu Mithat Paşa'nın da bir tablosu yerleştirilmiştir. Resmin altındaki cam bölmede Mithat Paşa'nın kendi el yazısı ile Fransızca bir mektubu sunuluyor (Arpaçay, 1969: 11). Öte yandan Namık Kemal'den çizgiler... Magosa'da hapsedildiği bina, yanında Bolayır'daki mezarı... Tanzimat'ın ünlü denizcileri, sefirleri ve askerî kişilerinin fotoğrafları müzenin zengin köşelerinden birisini teşkil ediyor. Bir camekân içinde Ziya Paşa ile ilgili eşya... Süt tenceresi, gözlüğü, sigara tabakası... Sonra Tanzimat Devri'nin askerî kıyafetleri ve Ziya Paşa'nın, Ahmet Mithat Efendi'nin askerî kıyafet içinde tabloları (Arpaçay, 1969: 11).

Şekil 5.7.4: Tanzimat Müzesi Sergi Salonu
Kaynak: Atatürk Kitaplığı Arşivi, Alb._000350-08

Tanzimat Dönemi'yle ilgili önemli kişi ve eserleri barındıran müzenin sergilemesinde özgün ve kopya belgeler bir araya getirilmiştir. Ancak belgelerin yeni harflere çevrilmemiş olması ve müzenin de açıklamalı bir kılavuzunun bulunmamasının, bu belgelerden yararlanma olanağını sınırlandırdığı Konur Ertop tarafından belirtilmiştir. Yeni harfli metni verilen tek örnek, “Tanzimat Fermanı'nın okunmasından sonra Sultan Abdülmecit'in yapmış olduğu yemin”dir. Bu da aslı Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan, Meclis-i Ahkâm-ı Adliye tarafından düzenlenmiş olan ve Padişahın Gülhane Hattı'na bağlı olmasını zorunlu kılan yemindir (Ertop, 1979: 11).

Tanzimat Dönemi edebiyatçılarıyla süreli yayınlarının da sergilendiği müzede, dönem edebiyatının çeşitli yönlerinin yansıtıldığı dikkat çekmektedir (Ertop, 1979: 22).

Müzenin geleceğiyle ilgili basına yansıyan tartışmalarda ise Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından Çadır Köşkü'nün giriş katında işletilen kafeden ziyade köşkün diğer kısımlarını da bünyesine katarak Tanzimat Müzesi'nin taşınmasına Konur Ertop karşı çıkmış, müzenin bulunduğu alanda nasıl daha iyi hizmet vermesi gerektiği konusunda çeşitli önerilerini paylaşmıştır (Ertop, 1979: 22).

1979 yılında Çadır Köşkü'nün Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'na devredilmesinin ardından Tanzimat Müzesi ziyarete kapatılmıştır (Gülersoy, 1984: 32). 12 Eylül 1980 darbesiyle müzenin taşınma süreci uzamış, 1983 yılına kadar devam eden tartışmalar sonucunda koleksiyon için Gülhane Parkı içinde Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Üyesi Yüksek Mimar Ülkü Altınok'un tasarladığı prefabrik yapı inşa edilmiş, sergi düzenlemesi ise kurumun Kültür Şubesi Müdürü Sümer Atasoy tarafından yapılmış ve bu işlemlerin tümü Genel Müdür Çelik Gülersoy öncülüğünde yürütülmüştür. Tanzimat Müzesi'nin Çadır Köşkü'nden Gülhane Parkı'na taşınması (Şekil 5.7.7) olayına ise Çelik Gülersoy, 1952 yılında Ihlamur Kasrı'nda ilk kez açılan Tanzimat Müzesi'ne Nahid Sırrı Örik'in getirdiği eleştiriye benzer bir açıklama getirmiştir. Gülersoy “1839'da Topkapı Sarayında başlatılan bu gelişmenin, bu hukuk ve politika hareketinin, yer olarak Beşiktaş/Yıldız mekânıyla, tarih olarak da, 1870 yapımlı Çadır Köşkü'yle ve dönem olarak, Abdülhamid Sanatı'yla bir ilgisi yoktur.” demiş ve Türkiye Turing

ve Otomobil Kurumunun Tanzimat Müzesi koleksiyonun taşınma, tanzim ve teşhiri için 10 milyon TL harcama yaptığının altını çizmiştir (Gülersoy, 1984: 45).

27 Mart 2007 tarihinde Gülhane Parkı genelinde yapılmakta olan düzenlemeler nedeniyle müze ziyarete kapanarak tüm eserler Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'nün Atatürk Kitaplığında bulunan eser depolarına kaldırılmıştır.

Şekil 5.7.7: Gülhane Parkı İçinde Tanzimat Müzesi
Kaynak: *Turing*, Sayı 71/350: 44

5.8. Şehir Müzesi

Belediye Müzesi 6 Ekim 1988'de Gazanfer Ağa Medresesi'nden Yıldız Sarayına taşınmış ve burada Şehir Müzesi adıyla yeniden hizmete açılmıştır (Şehir Müzesi Açıldı, 1988: 13). Şehir Müzesi Osmanlı İmparatorluğunun dördüncü büyük sarayı olan Yıldız Sarayının Beşiktaş'ta yer alan Güzel Sanatlar binasında hizmet vermiştir (Şekil 5.8.1). Şehir Müzesi olarak yeni bir işlev kazanan bu güzel sanatlar binasının II. Abdülhamit'in saltanat yıllarında yapıldığı sanılmaktadır.

Şekil 5.8.1: Şehir Müzesi
(15 Mayıs 2017'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Yıldız Sarayı, Cumhuriyetten sonra uzun bir süre harp akademileri tarafından kullanılmış, 1978 yılında Kültür Bakanlığına devredilmiş, 1987 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan protokol gereği güzel sanatlar binası, müze olarak kullanılmak üzere İstanbul Büyükşehir Belediyesine tahsis edilmiştir (İstanbul Şehir Müzesi'ne Doğru, 1988: 7). XIX. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen dikdörtgen planlı yapı iki katlı olup 640 m² dir.

1988 yılında Yıldız Sarayı restorasyonu İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmıştır. Restorasyon sürecinde Sanat Galerisi binasında yapılacak sergiler için 30 Haziran 1988 tarihinde Prof. Dr. Metin Sözen (TBMM Başkanı Sanat Danışmanı), Sara Koral (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat Danışmanı), Tefik Bülten (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal İlişkiler Daire Başkanı), Aysel Polatoğlu (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürü), Ercüment Gümrük'ün (Dizayn Grup Ltd. Şti. Mimar) ve Bülent Güngör (Renova Ltd. Şti. Y. Mimar Restoratör) katılımıyla bir toplantı düzenlenmiş, aşağıdaki kararlar alınmıştır (*Yıldız Sarayında yer alan Şehir Müzesi ve Sanat Galerisi Binalarının Açılış Çalışmaları Organizasyonu Hakkında Yapılan Toplantı Tutanağı*, 2017: 1)

- Kütüphane ve Müzeler Müdürü Aysel Polatoğlu, müzedeki 160 resmin tamamının verilen sürede tamir edileceğini ve tarihat eşyalarının restorasyonu işinin 30 Haziran 1980'de 8.000.000.- TL keşif bedeli ile ihaleye çıkarıldığını söyledi.

- Diğer objelerin ihale yoluyla tamir ve restorasyon işlerinin yapılması halinde açılış gününe yetişmeyeceği, bu nedenle müzede sergilenecek eser ve objelerin seçiminin uzmanlarca yapıp onarımlarının ivedilikle yapılması ve sergiye alınmasına karar verilmiştir.

Eserlerin ve objelerin seçimi için;

- Tombaklar, fermanlar, hatlar ve yazıların seçimi ve onarımı için Nazan Tapan ile (Süleymaniye'ye bağış),

- İlk teşhirde sergilenecek hatların tespiti için Muammer Ülker ve Prof. Ali Alpaslan ile,

- Kumaş, eşya ve çatkıların seçimi ve tamiri için Prof. Nurhan Atasoy ile

- Ahşapların seçimi ve bakımı Topkapı Sarayındaki uzmanlar ile (Güzel İstanbul Vakfından bağış)

- Madeni eşya seçimi ve bakımı için Topkapı Sarayından Turgay Tezcan ile

- Kumaş eşya için Hülya Tezcan ile

- Hat çerçevelerinin bakım ve onarımı için Faruk Cimok ile,

bir hafta içinde müze müdürü Aysel Polatoğlu'nun temasa geçmesine, sergilenecek eserlerin ve objelerin seçilerek onarım ve bakımlarına başlanmasına karar verildi.

- *Roma, Paris, Londra gibi büyük ve önemli kentleri tanıtan kitapların müzede bulunup sergilenmesi gerektiğine karar verildi. Prof. Metin Sözen bu kitapları temin edebileceğini bildirdi.*
- *Müze adının saptanması gerektiği görüşüldü.*
- *Kent içine yerleştirilecek tabelaların hazırlanması, ziyaret günleri, saatleri ve ücret politikasının da belirlenmesi gerektiği görüşüldü*
- *Müzeyi tanıtıcı bir kitapçığın Renova Ltd. Şti. tarafından hazırlanacağına karar verildi ve içeriğinde müze eserlerinin toplam sayısının ve bu eserlerin periyodik olarak değiştirilerek sergileneceği, ayrıca müze mal varlığının öneminin vurgulanmasının gerekliliğine karar verildi.*
- *Sanat Galerisinin ilk açılışındaki sergide olabilecek her türlü söylentiyi önlemek amacıyla günümüz sanatçılara yer verilmemesine, özel koleksiyonlardan eser seçilmemesi gerektiği görüşüldü. Bütün bu görüşlerin ışığında Mimar Sinan Üniversitesi Resim ve Heykel Müzesinin Koleksiyonlarından Son dönem Osmanlı resim sanatından başlayıp D Grubu'nu da kapsayan dönemden seçme eserlerin sergilenmesi uygun bulundu. Resimlerin Müzeden ve deposundan gidilerek seçilmesine karar verildi. Bunun için de beş kişilik bir Seçici Kurul oluşturuldu. Seçici Kurul: Atanur Oğuz, Metin Sözen, Sadi Diren, Sara Koral, Gürol Sözen'den oluşmaktadır (Yıldız Sarayında yer alan Şehir Müzesi ve Sanat Galerisi Binalarının Açılış Çalışmaları Organizasyonu Hakkında Yapılan Toplantı Tutanağı, 2017: 2-3).*

Bu toplantının hemen ardından çalışmalara başlanmış, Gazanfer Ağa Medresesi Belediye Müzesi'nde yer alan eserlerden oluşturulan seçkinin Dr. Filiz Çağman tarafından teşhir ve düzenlemesi yapılmıştır (İstanbul Şehir Müzesi'ne Doğru, 1988, :13). İstanbul'un kurtuluşunun 65. yıldönümünde 6 Ekim 1988 tarihinde Şehir Müzesi ziyaret açılmıştır (İstanbul Şıklığı Müzede, 1988: 7).

Hasbahçe'ye cepheli bu müzeye, Yıldız Sarayı'nın ikinci avlusundaki görkemli kapısından girilir. Müze, esasen sergileme alanı olarak düzenlenen, iki katlı uzun salonlardan oluşmaktadır. İstanbul kenti için önemli bir müze niteliğini taşıyan Şehir Müzesi'nin koleksiyonunda genellikle 18 ve 19. yüzyıla tarihlendirilen etnografik ve tarihsel nitelikteki eserler bulunmaktadır ve bu koleksiyon, malzeme ve tür olarak oldukça zengindir. 1. katın girişinde hicrî 1320 (milâdî 1902) tarihli Sultan Hamit tuğralı mermer çeşme aynası, merdivenlerden inişte ise şehremâneti yazılı hicrî 1325 (milâdî 1914) tarihli mermer levha bulunmaktaydı (Ocak, 2021: 129).

Duvarlarda Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi resim sanatının üslup ve kuşak olarak en önemli temsilcilerine ait eserlere yer verilmiştir. Bunlar arasında Mustafa Kulları, Halil Paşa, Mesrur İzzet, Şerif Ferid, Sami Boyar, Hikmet Onat, Şevket Dağ, Feyhaman Duran, İbrahim Çallı, Şefik Bursalı, Elif Naci, Hasan Vecih Bereketoğlu, Hakkı Anlı, Ziya Keseroğlu, Hamit Görele, Kemal Zeren, Ferruh Başağa, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi Osmanlı/Türk ressamaları ile Civanyan'a ait eserlere yer verilmiştir (Ocak, 2021, s.130).

Vitrinlerde; XIX. yüzyılda II. Abdülhamid'in emriyle kurulan ve yalnız saray için üretim yapan Yıldız Çini Fabrikası ürünü çiçek, meyve, manzara desenli tabaklarla birlikte, pano ve vazolar; yine 19. yüzyıldan Beykoz camlar, Eseri-i İstanbul porselenleri, Eyüp işi seramikler, gümüş tombak, mercan, fildişi, sedef süs ve kullanım eşyaları, ayrıca hamail ve muskalar, 18. ve 19. yüzyıla ait Tophane işi lüleler, ölçü ve tartı aletleri, dirhemler, saray takımı, nargileler ,tesbih koleksiyonu, 16. yüzyıldan örneğine az rastlanır bir çini kandil ve hat sanatı içinde ayrı bir yere sahip olan yazı resimlere ait nadide örnekler gösterilmiştir (Ocak, 2021, s.130).

II. katta bulunan sergi salonunda ise daha çok geleneksel sanat ve zanaat ürünü eserler ile bunların yapımında kullanılan araç ve gereçler sergilenmiştir. Holde ressam Mustafa Nuri'nin 1314 (1896) tarihli “Evler ve Tekke” isimli tablosu, ayrıca 19. yüzyıla ait büyük boyutlu bir Çanakkale mangal yer almıştır. Duvarlarda Fatih Sultan lakaplı II. Mehmed, I. Mahmut ve III. Osman tuğralı fermanların yanında, hat sanatının ünlü ustaları Mustafa İzzet Efendi, Mahmut Celaleddin Efendi, Mehmet Raşid Bey, Şefik Sami Efendi, son tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer, Hamit Aytaç ve Sultan Abdülmecid'e ait olan ve sülüs yahut celi gibi farklı tarzlarda yazılı, tabak, levha, hilye mevcuttur. Ayrıca 18. ve 19. yüzyıla ait çatma ve ipekli dokuma kumaşlar da sergilenmiştir. Vitrinlerde 18.ve 19. yüzyıla tarihlenen yazı takımları, hokka tulum, divit, kalemtırış, kâğıt makasları ve mühreler, Necef, akik, gümüş, fildişi mühürler; pirinç, tombak, bakır alemler; buhurdan şamdan, kandil ve fenerler; kahve takımları, fincan ve zarflar, bağa, kemik, ahşap ve maden kaşıklar, kazaz işi kemerler, berber takımları, 19. ve 20.yüzyıl başlarına ait cilt kalıpları ile tarikat sembolü bazı eserlerin yanında ayrıca Tepedelenli Ali Paşa'ya ait yemek sahanları ile şerbet güğümü ve tasları sergilenmiştir (Şekil 5.8.2).

Şehir Müzesi'nde sergileme alanlarının yetersizliği nedeniyle bu zengin koleksiyonun sadece en seçkin örneklerine yer verilmiştir. Koleksiyonda bulunan diğer eserler (tarikât eşyaları, temaşa sanatı örnekleri, nazarlıklar, çeşitli esnaf aletleri, vs.) Atatürk Kitaplığı eser deposunda muhafaza edilmiş, 2017 yılında Şehir Müzesi'nin kapatılmasıyla teşhirde yer alan eserlerde bahsi geçen yerde koruma altına alınmıştır.

Şekil 5.8.2: Şehir Müzesi Sergi Salonu
(15 Mayıs 2017'de Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

5.9. Tekfur Sarayı Müzesi

Tekfur Sarayı İstanbul'daki Bizans saray mimarisinin ayakta kalmış tek örneği sayılmaktadır. Saray, Edirnekapı ile Ayvansaray arasında yer alan Eğrikapı'nın batısında bulunmaktadır. Bina, İstanbul'daki Bizans Dönemi sivil mimarlığı yansıtan en güzel örneklerden biridir. Sarayın Bizans'taki adı kesin olarak bilinmemektedir. Seyyah ve tarihçilerin Alman Prensesin Sarayı, Konstantin Sarayı, Porphyrogenetos Sarayı, Yüksek Ev, Değerli Saray ve Palatium Imperatoris gibi adlarla andıkları yapının Tekfur Sarayı olduğu sanılmaktadır (Köroğlu, 2006: 21).

Tekfur Sarayı daha önce inşa edilen Roma ve Bizans saraylarından farklı olarak Hipodrom dışında 7. ve 8. yüzyılda inşasına başlanan Blakherna Saray kompleksinin en üst kısmında yer almaktadır. Tam olarak inşa tarihi bilinmeyen yapının geç 8. veya erken 14. yüzyılda, olasılıkla yakınındaki Blakherna Sarayı kompleksinin bir parçası olduğu anlaşılmıştır (Freely ve Çakmak, 2005: 208). Üç katlı inşa edilen yapının avluya bakan ön cephesi tuğla kakmalarla bezenmiştir (Wiener, 2007: 244). Bu cephede yer alan kemer aralarındaki üçgen yüzeylerde, taş ve tuğlanın çeşitli geometrik motifler oluşturacak biçimde düzenlenmiştir (Altuğ, 2022: 200). 15. yüzyılda yapıya Selanik civarından gelen Yahudi aileler yerleştirilmiş, 16. yüzyılda kısmen yıkılmış olan yapıda sultanın hayvanlarını barındırmak amacıyla kullanılmıştır (Wiener, 2007: 245). Bir müddet fil ahır (Köroğlu, 2006: 21) olarak da kullanılan yapının avlusunda 1719 yılında Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın kararıyla İznikli ustalar tarafından işletilen bir çini atölyesi kurulur (Wiener, 2007: 245). 19. yüzyılda ise Tekfur Sarayı'nda "Şişehane" ismiyle bir cam atölyesi işletilmiştir (Altuğ, 2022: 202). Bu atölyenin atıkları nedeniyle avlu kısmı dolmuş, 1955 yılında Ayasofya Müzesi Müdürlüğü tarafından yapılan temizlik çalışmasıyla avlu eski kotuna kavuşturulmuştur (Wiener, 2007: 246). Yüksek Mimar Cahide Tamer tarafından yapılan bu çalışmada yapıya restorasyon uygulanmamış ve yapının uzun yıllar temiz ve sağlam bir kültürel miras olarak korunması amaçlanmıştır (Yenişehirlioğlu, 2023:117).

Bu restorasyondan sonra müzeye çevrilen Tekfur Sarayı'nın avlu kısmına bir bekçi lojmanı ve girişin güney doğu kısmına ise bilet gişesi inşa edilmiştir. 1995-2001 yılları arasında Türk ve İslâm Eserleri Müzesi yönetiminde Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu

başkanlığında kazılar yürütülmüştür (Yenişehirlioğlu, 2003: 1). Daha sonra 2008, 2012, 2013 yıllarında İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü tarafından Tekfur Sarayı kazılmış, çıkarılan buluntular her iki müzede koruma altına alınmıştır. 2008 kazılarıyla birlikte restorasyon süreci de başlatılmış, bu süreç 2019 yılına kadar devam etmiştir. 19 Haziran 2019'da müze ziyarete açılmıştır.

Restorasyon ve iç kısımda yapılan uygulamaların tamamlanması ardından Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu ve Prof. Dr. Sümer Atasoy tarafından müze sergi kurgusu hazırlanmıştır. Sergilemede kullanılacak obje seçiminde 1995-2001 yılları arasında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan eserler kullanılmıştır.

Müzenin avlu kısmında kazılarda ortaya çıkarılan fırın, su kanalı ve çeşitli mimari objeler sergilenmektedir (Şekil 5.9.1)..

Zemin katta burada yer alan alt yazılı videolarda kazıların hikâyesi, çini yapımı, saray mimarisi ve yapının restorasyon aşamaları gösterilmiştir. Giriş kısmında kazılar hakkında bilgi sunulan alanda dijital-dokunmatik ekran üzerinde Tekfur Sarayı zemin kat dolgu alanında çıkarılan eserler etkileşimli olarak ziyaretçilere sunulmuştur. Bu alanda ziyaretçilerin ekran üzerinde seçtikleri plan kareler üzerinde, kazıda çıkarılan eserlerin fotoğraflarını görmeleri sağlanmıştır. Fotoğraflarda görülen eserlerin örnekleri ise üst katlardaki vitrinlerde ziyaretçilerin ilgisine sunulmuş, böylelikle kazı ile eser ilişkisi ziyaretçi açısından anlaşılır hâle getirilmiştir. Diğer bir ekran üzerinde ise avluda yapılan kazı çalışmaları ve avlunun çini üretimi yapılan dönemdeki kullanımı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Yine sarayın kuzeybatı duvarında daha önceki kazılarda ortaya çıkarılan çini fırını kalıntısı hologram ile yapılmış, fırının tamamı ve bu fırında yapılan üretim aşamaları böylelikle ziyaretçilerin ilgisine sunulmuştur.

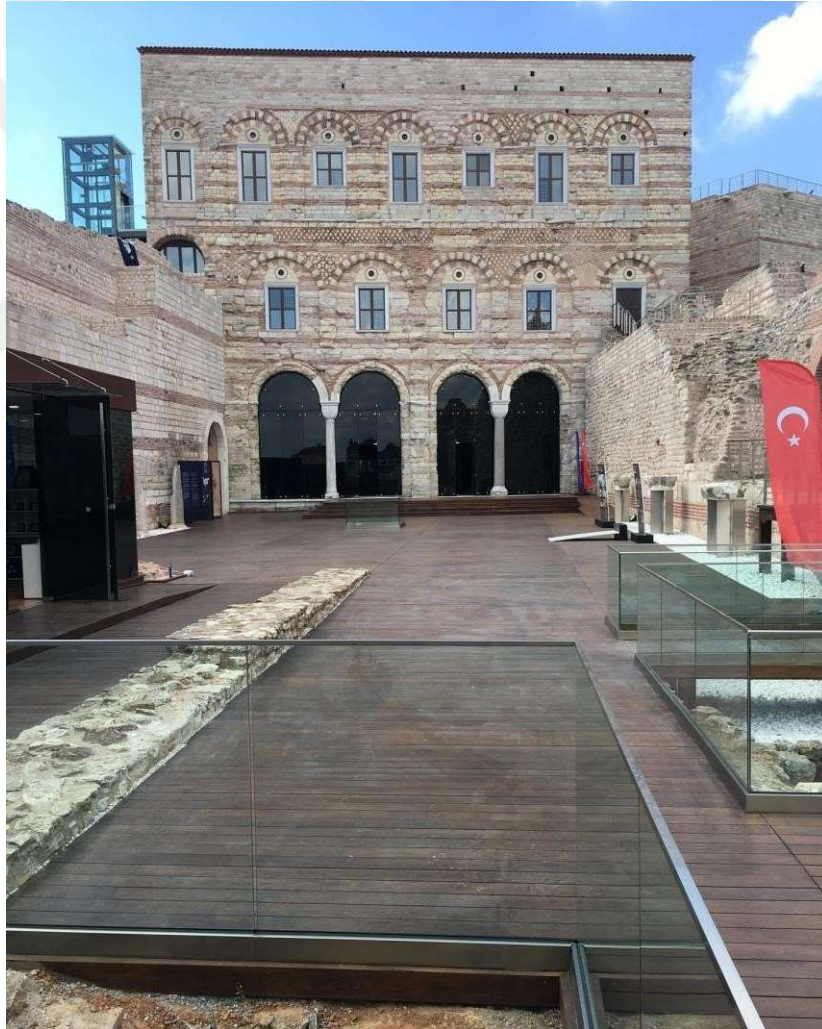
Zemin katta ayrıca restorasyon aşamaları ve Tekfur Sarayı'nın inşa edildiği dönem ve Bizans duvar işçiliği hakkında görsel bir sunum yer alır.

Birinci katta cam, çömlek atölyeleri ve pota üretimi ile ilgili çeşitli eserler vitrinlerde sunulmuştur. Ayrıca Tekfur Sarayı'nda Bizans Dönemi günlük yaşamı, daha sonraki süreç de burada üretim yapan usta ve işçilerin günlük yaşamı hakkında çeşitli görseller ve eserlere yer verilmiştir.

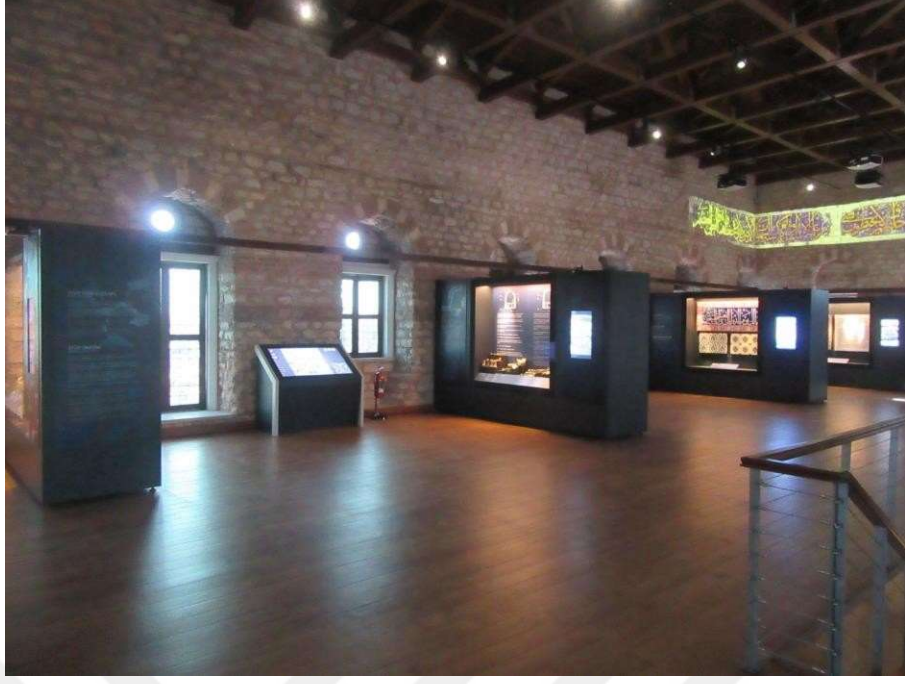
İkinci katta ise Eyüp çömlekçiliği, Çanakkale, Kütahya seramikleri, ithal porselen, Eser-i İstanbul ve Yıldız porselenlerinden örnekler (Şekil 5.9.2) görülebilir.

Çini fırınlarında kullanılan malzemeler, Tekfur üretimi çini örnekleri (Şekil 5.9.3), bu çinilerin dünya genelinde dağılımını gösteren dijital ekranlar mevcuttur.

Son bölümde ise kule kısmına ziyaretlerin geçiş güzergâhında, cam zeminin altında görülebilecek şekilde Tekfur Sarayı kazılarında çıkarılan çömlek parçaları (Şekil 5.9.4) sergilenmektedir. Bu geçişin ardından ulaşılan kulede ise dijital küp üzerine (Şekil 5.9.5) interaktif bir şekilde Tekfur üretimi çiniler dijital olarak yansıtılmaktadır.

Şekil 5.9.1: Tekfur Sarayı Müzesi
(17 Haziran 2019'da Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

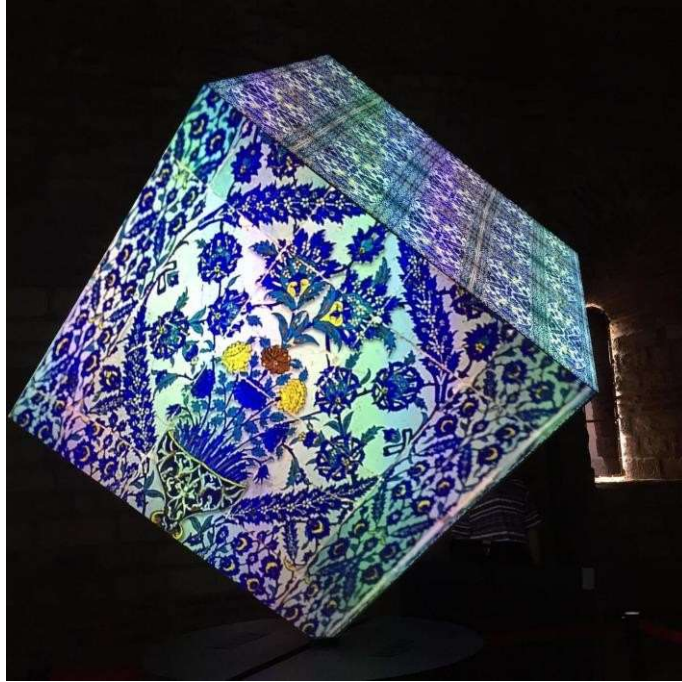
Şekil 5.9.2: Tekfur Sarayı Müzesi Sergi Salonu
(17 Haziran 2019'da Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.9.3: Tekfur Sarayı Müzesi, Çini Vitrini
(17 Haziran 2019'da Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.9.4: Tekfur Sarayı Müzesi, Küp Odasına Geçişi Sağlayan Cam Yüzey
(17 Haziran 2019'da Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

Şekil 5.9.5: Tekfur Sarayı Müzesi, Dijital Küp Odası
(17 Haziran 2019'da Osman Ocak tarafından çekilmiştir.)

6. İSTANBUL KENT MÜZESİ ÖNERİSİ

Şehir Müzesi koleksiyonun oluşturulması amacıyla yapılan ilk çalışmalara bakıldığında İnkılâp Müzesi kurma fikrinden yola çıkılmış, edinilen eserlerde inkılaplar karşılaştırmalı olarak anlatılmasına karar verildiğinden geçmişte kullanılmış gündelik hayata yönelik eserler edinilmiştir. Genel olarak incelendiğinde satın alma ve bağış yoluyla edinilen eserlerle koleksiyon zenginleştirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrası ekonomik zorlukların etkili olduğu yıllarda bile İstanbul Belediyesi tarihi yapıları ve binaları onarıp müzeler açmış, İstanbul halkının kültür gereksinimlerini karşılamaya çalışmıştır. İstanbul Belediyesinin 1927’de başlattığı müze kurma çalışmalarının, Türk Müzecilik tarihi içerisinde ayrı ve önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü koleksiyonunda sikke ve para koleksiyonu, madalyon, madalya ve nişan koleksiyonu, eski İstanbul’un gündelik yaşamına dair esnaf malzemeleri (lülecilik, kahve kültürü, fes kalıpları, yazmacılık vb.), el sanatları ve üretim faaliyetlerini gösteren; Beykoz camları, Eser-i İstanbul ve Yıldız porselenleri, Kütahya ve Çanakkale seramikleri, yağlı boya tablo ve resim koleksiyonu, temaşa sanatları (kukla, Hacivat-Karagöz) koleksiyonu, Eyüp oyuncakları koleksiyonu, Hüsn-i hat koleksiyonu, tasavvuf kültürüne ait objeler, şifa tasları ve mühürleri koleksiyonu olmak üzere geçmişten günümüze İstanbul halkının yaşam ve kültür biçimini yansıtan birçok eser belediye koleksiyonunda yer almaktadır.

İstanbul Kent Müzesi önerisi kent yerleşimi içine dağılmış müzeler ağı şeklinde tasarlanmıştır. Müzelerde sergilenecek eserler ise Şehir Müzesi koleksiyonundan seçilen eserlerden oluşmaktadır. Bu koleksiyonda yer alan eserler kentin yerleşim alanlarıyla özdeşleşmiş, eserlerin üretim yerleri olmak üzere ön plana çıkarıldığı alanlarda müzeler şeklinde sunulmuştur. Bilgi kartları ile önerilen müzelerde müze adı, koleksiyon adı, koleksiyon adeti, koleksiyon açıklaması, lokasyon adı ve seçilen bazı eser fotoğraflarıyla müze önerileri sunulmuştur. Son bölümde sunulan İstanbul Kültürel Bellek Müzesi’nde ise Atatürk Kitaplığı’nda yer alan Rum, Ermeni ve diğer azınlıklar hakkında önemli bilgiler içeren arşivden yararlanılması önerilmiştir.

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 1

Müze Adı: Esnaf ve Zanaatkârlık Müzesi

Koleksiyon Adı: Esnaf Zanaatkârlık Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 1.500

Koleksiyon Bilgisi: Bu koleksiyonda yer alan eserler Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi yok olan bazı esnaf gruplarına ait eserlerden oluşmaktadır. Mühürcü, yazıcı, börekçi, kasap, sokak satıcısı (Şekil 6.1), tesbihçi (Şekil 6.2), berber (Şekil 6.3), saraç esnafların kullandığı tartı ve ölçü aletleri gibi esnaf gruplarına ait çeşitli malzemeler ile Tophane’de yer alan ve son lüle ustası olarak isim yapmış “Lüleci Recep” ustaya ait dükkânın tüm malzemeleri; lüleler (Şekil 6.4), lüle yapımında kullanılan tezyin aletleri, desen kalemleri, kalıplar, ahşap el aletleri, lüle çubukları ve marpuçlar ve çeşitli malzemeler yer almaktadır.

Müze Lokasyon Bilgisi: Eminönü bölgesinde mevcut bir yapıda Esnaf ve Zanaatkârlık Müzesi önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.1: El Terazisi
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 7521

Şekil 6.2: Torna Tezgâhı
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 7521

Şekil 6.3: Berber Tası
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 694

Şekil 6.4: Lüle
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 7809

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 2

Müze Adı: İstanbul Ticaret Hayatı Müzesi

Koleksiyon Adı: Sikke ve Para Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 2.000

Koleksiyon Bilgisi: Grek, Roma (Şekil 6.5), Bizans (Şekil 6.6), Sasani, Abbasi, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemine tarihlendirilen sikkeler (Şekil 6.7). Ayrıca bu koleksiyonda Erken Cumhuriyet Dönemi'nde tedavülde olan madeni bozukluklar (Şekil 6.8) yer almaktadır.

Müze Lokasyon Bilgisi: Roma ve Bizans Döneminden itibaren İstanbul ticaret hayatında önemli bir yer edinen Yenikapı bölgesinde bu müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.5: Sikke (Roma Dönemi)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 6272

Şekil 6.6: Sikke (Bizans Dönemi)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 6261

Şekil 6.7: Sikke (II. Mahmut Dönemi)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 5439

Şekil 6.8: Para (Cumhuriyet Dönemi)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 6674

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 3

Müze Adı: Cam, Seramik, Porselen Müzesi

Koleksiyon Adı: Cam, Seramik, Porselen Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 1.500

Koleksiyon Bilgisi: Beykoz üretimi cam eserler; şekerlik, sürahi ve çeşitli kaplar (Şekil 6.9-Şekil 6.10); Avrupa üretim cam kaplar; Kütahya, Çanakkale seramikleri; Çin üretimi mavi beyaz porselen fincan, hokka, tabak gibi bazı eserler; Tekfur Sarayı çini atölyesinde üretilmiş çini karolar; Eser-i İstanbul üretimi tabak, sürahi ve kaplardan oluşan eserler; Yıldız Çini fabrikası malumatı porselen tabak (Şekil 6.11-Şekil 6.12), testi, vazo vb objeler; 19. yüzyıl İran-Kaçar hanedanlık Dönemi'ne ait kaplar bu koleksiyon grubu içerisinde yer almaktadır.

Müze Lokasyon Bilgisi: Osmanlı Döneminden itibaren cam ve Eser-i İstanbul porselenlerinin üretim yeri olan Beykoz ilçesinde bu müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.9: Kâse (Beykoz Camı)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 1

Şekil 6.10: Kavanoz (Beykoz Camı)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 1909

Şekil 6.11: Kâse, Eser-i İstanbul
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 115

Şekil 6.12: Tabak, Eser-i İstanbul
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 54

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 4

Müze Adı: Kahve Müzesi

Koleksiyon Adı: Kahve Kültürü Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 1.500

Koleksiyon Bilgisi: Kahve fincanları (Şekil 6.13-Şekil 6.14), kahve kavurmak için kullanılan kepçe, kahve soğutucuları, kahve değirmenleri (Şekil 6.15), kahve kutuları (Şekil 6.16), cezveler, stiller, tepsi ve tepsi örtüleri gibi geleneksel kahve sunumunu yansıtan çeşitli objeler koleksiyonda yer almaktadır.

Müze Lokasyon Bilgisi: Kahvenin İstanbul'da ilk kez tüketilmeye başlandığı Eminönü bölgesinde bu müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.13: Fincan ve Zarfı (Kuka)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 8343

Şekil 6.14: Tabaklı Fincan (Çin)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 8384

Şekil 6.15: Kahve Değirmeni
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 8235

Şekil 6.16: Kahve Kutusu
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 8230

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 5

Müze Adı: Temaşa Sanatları Müzesi

Koleksiyon Adı: Gölge Oyunu, Orta Oyunu ve Kukla Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 500

Koleksiyon Bilgisi: İstanbul halk kültürünün bir parçası olan Karagöz ve Hacivat oyununa ait en eski figür 1725 yıllarına tarihlenmektedir. Kari kadim koleksiyonda 400 adet gölge oyunu objesi yer almaktadır. Ana koleksiyon içinde yer alan anonim eserler dışında 1956-57 ve 58 yıllarına tarihlendirilen önemli Karagöz ustası Hayali Küçük Ali'nin yapmış olduğu figürler de (Şekil 6.17) mevcuttur.

Kukla koleksiyonu içinde ise 20. yüzyıl başında meşhur olan Kantocu Şamran Hanım'ın kuklası, İbiş, Arap, Efe gibi ipli kuklalar ve el kuklaları (Şekil 6.18) yer alır. Orta oyunu eser grubunda ise meşhur orta oyuncuların fotoğrafları, Kavuklu Hamdi'ye ait kavuk, Pişekâr'a ait başlık, hokka, tepsi vb. orta oyununda kullanılan objeler mevcuttur.

Müze Lokasyon Bilgisi: Temaşa sanatlarının icra edildiği Osmanlı Döneminde önemli bir çekim noktası olan Direklerarası-Şehzadebaşı bölgesinde bu müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.17: Karagöz
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 4245

Şekil 6.18: El Kuklası
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 4652

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 6

Müze Adı: Eyüp Oyuncakları Müzesi

Koleksiyon Adı: Eyüp Oyuncakları Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 50

Koleksiyon Bilgisi: Şehir Müzesi'nde bu gruba ait olan eserler: hokkabaz (Şekil 6.19), kaynana zırılıtsısı, trompet (Şekil 6.20), şeytan minaresi (Şekil 6.21), tel dolap, çocuk arabası (Şekil 6.22), tahta beşik, tahta sandalye, dönmedolap, tef gibi oyuncaklardır.

Müze Lokasyon Bilgisi: Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde kendine has üretim ve satışı yapılan Eyüp Oyuncakçılar Çıkmazında bu müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.19: Hokkabaz
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 1499

Şekil 6.20: Trompet
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 1500

Şekil 6.21: Şeytan Minaresi
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 1506

Şekil 6.22: Araba
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 1510

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 7

Müze Adı: Resim Müzesi

Koleksiyon Adı: Tablo Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 250

Koleksiyon Bilgisi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resim Koleksiyonu, Türk resminin asker ressamlar döneminden başlayarak çağdaş ressamlarımıza kadar birçok önemli eseri bünyesinde barındırmaktadır. Türk ressamların yağlı boya, sulu boya ve karışık teknikleriyle meydana getirdikleri portre, natürmort, manzara ve farklı temaları içeren resimler koleksiyonda yer almaktadır. Bu koleksiyonda eserleri yer alan ressamlar: Şevket Dağ, Henri Malla, Prieur Bardin, Mesrur İzzet, Şerif Ferid, Halil Paşa, Sami Boyar, Ziya Keseroğlu, H. Vecih Bereketoğlu, İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Feyhaman Duran, Kemal Zeren, Zeki Kocamemi, Ferruh Başağa, Elif Naci, Hamit Görele, Hakkı Anlı, Şefik Bursalı, Bedri Rahmi Eyüboğlu (Şekil 6.23), Civanyan (Şekil 6.24), Mustafa Nuri ve Haşmet Akal'dır.

Müze Lokasyon Bilgisi: İstanbul'da resim sanatı açısından bakıldığında önemli bir çekim noktası olan İstiklal Caddesi'nde bu müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.23: Kariye (Bedri Rahmi)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 790

Şekil 6.24: Kız Kulesi (Civanyan)
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 1535

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 8

Müze Adı: Neyzen Tevfik Müzesi

Koleksiyon Adı: Neyzen Tevfik Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 150

Koleksiyon Bilgisi: Neyzen Tevfik'in ağabeyi Şefik Kolaylı tarafından 1953 yılında İstanbul Belediyesine bağışlanan; fotoğraflar (Şekil 6.25), gözlük (Şekil 6.26), neyler, serdeste (Şekil 6.27), cura (Şekil 6.28), ney açma aleti ve iki şiir kitabından oluşan koleksiyon.

Müze Lokasyon Bilgisi: Beşiktaş Samanpazarı'nda Nuri Demirağa'nın fakirler için yaptırmış olduğu apartmanda son günlerini geçiren Neyzen Tevfik anısına burada müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.25: Fotoğraf (Neyzen Tevfik)

Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.

Env. Nu.: 11580

Şekil 6.26: Gözlük ve Kılıfı

Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.

Env. Nu.: 11585

Şekil 6.27: Serdeste

Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.

Env. Nu.: 10224

Şekil 6.28: Cura

Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.

Env. Nu.: 10221

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 9

Müze Adı: Mesrur İzzet Müzesi

Koleksiyon Adı: Mesrur İzzet Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 150

Koleksiyon Bilgisi: Mesrur İzzet tarafından yapılan alçı heykel (Şekil 6.29), yağlı boya, sulu boya resimler (Şekil 6.30) bu koleksiyonda yer alır.

Müze Lokasyon Bilgisi: Mesrur İzzet'in bir dönem yaşadığı Kadıköy ilçesinde bu müze önerilmektedir.

Eser Görseli:

Şekil 6.29: Kışla Önünde Yeniçeri
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 11606

Şekil 6.30: Şemsiyeli Kadın
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 11564

MÜZE ÖNERİ BİLGİ KARTI: 10

Müze Adı: Güzel Yazı Müzesi

Koleksiyon Adı: Hat-Levha, Yazı Resim Koleksiyonu

Koleksiyon Adeti: 2.000

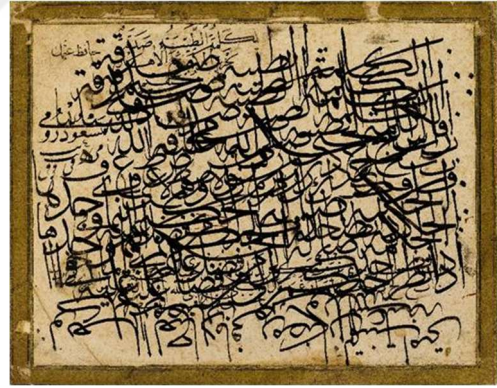
Koleksiyon Bilgisi: Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi hattatlarına ait eserlerin (Şekil 6.31) yer aldığı koleksiyondaki önemli hattatlar: Mustafa İzzet, Sultan Abdülmecid, Mehmed Raşid, Sami Efendi, Mehmed İzzet, Hamit Aytaç, İsmail Hakkı Altunbezer, Şefik, Mahmud Celaleddin'dir. Hat-levha yazımında kullanılan kalem, kamış, divit, hokka, makta, kalemtraş, rıhdan, zer mühre, yazı takımı kutusu ve karalamalar (Şekil 6.32) bu koleksiyonda yer alır.

Müze Lokasyon Bilgisi: Önemli hattatların yaşadığı Süleymaniye bölgesinde bu müze önerilmektedir

Eser Görseli:

Şekil 6.31: Tekke Levhası
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 3540

Şekil 6.32: Karalama
Kaynak: Şehir Müzesi Kolek.
Env. Nu.: 694

6.1. İstanbul Kültürel Bellek Müzesi Önerisi

İstanbul kenti tarih sahnesine çıktığı dönemden itibaren eşsiz kültürel birikime sahip olmuştur. Tarih öncesi döneme işaret eden Yarımburgaz Mağarası (Özdoğan vd. 1986: 4), Fikirtepe, Pendik ve Yenikapı kazılarında ortaya çıkarılan eserlerle kentin Neolitik dönemine ışık tutulmuş (Özdoğan, 2009: 22), Beşiktaş metro kazısı ile Tunç Çağı katmanlarına ulaşılmış (*Arkeo Blog*, 2023), Topkapı Sarayı bahçesinde 1945-1950 yılları arasında yapılan kazılarla Friglere (Demir Çağ) ait eserler tespit edilmiştir (Tezcan, 1989: 9). MÖ 680 yılında Megaralı Kolonistlerin Sarayburnu ve Topkapı'daki yerleşimleri ile tam anlamıyla kent şekillenmeye başlamıştır (Yerasimos, 2000: 8). Bu dönemden itibaren Byzantion olarak anılan yerleşim jeopolitik konumu sayesinde ticaret gemilerinin uğrak yeri haline gelmiştir (Tekin, 1996: 24). Ticaretle gelişmeye başlayan Byzantion, Roma imparatoru Septemius Severious'a karşı kurulan yanlış ittifak nedeniyle ilk kent yerleşimi yıkıma uğramıştır (Mantran, 1996: 25). MÖ 196'da Roma egemenliği ardından (Kuban, 1996: 17) kentin yeniden kurulmasıyla Roma İmparatoru Constantinous (Constantinopolis) adıyla anılmaya başlanmış (Kuban, 1996, s.31), Roma'yı tüm ayrıntısına kadar örnek alınarak inşa edilen kent, 11 Mayıs 330 tarihinde dini merasimle açılmıştır (Müller-Wiener vd, 2001: 20). Roma ve Bizans dönemlerinde kent Karadeniz ve Ege arasında yapılan ticaretin merkezi konumuna yükselmiştir (Tekin, 1996: 24). 1453 yılında Constantinopolis'in fethedilmesiyle kent Osmanlı egemenliğine geçmiş (Akyürek, 2009: 91), önemli Bizans yapıları dini merkezlere dönüştürülerek işlev kazandırılmış (Karaca, 2009: 171), kentin imarı ve yeni yerleşimcilere açılmasıyla nüfusu giderek artmaya başlamış, İstanbul 16. yüzyılda Avrupa'nın en büyük şehri durumuna gelmiştir (İnalcık, 2019: 173).

İstanbul, Bizans döneminden itibaren Ermeni yerleşimine açılmış (Mildanoğlu, Alin Pontioğlu, 2009: 235), fetihten sonra 1475'te Kefe'den, 1468–74 arası Karamanlılar'a karşı yapılan seferler sırasında, Konya, Larende, Aksaray ve Ereğli'den çok sayıda - Ermeni ve Müslüman-sürgün İstanbul'a getirilmiştir (İnalcık, 2019, s.22). Uzun süre Rum ve Ermeni nüfus bir arada yaşamış, bu birliktelik kente kültürel anlamda önemli katkılar sunmuştur. Rum ve Ermeni mirası kentin birçok yerinde gerek mimari gerekse kültürel açıdan mevcudiyetini göstermektedir. Her iki topluluk da Bizans Dönemi ve

Osmanlı Dönemi'nde olmak üzere kente önemli mimari yapıların kazandırılmasında büyük bir rol üstlenmişlerdir. Ayrıca kentin ticaret hayatı, mimarisi, edebiyatı, basın ve yayıncılık hayatı; eğitim, spor, müzik, resim ve heykel sanatı; kuyumculuk, yeme ve içme kültürü ile kente önemli katkılar sunmuşlardır. Bu anlamda kentin kimliğinin ve kültürel belleğinin yansıtılması için kentte yaşayan diğer etnik grupların da yer alacağı “Kültürel Bellek Müzesi” kent hafızasının korunmasını sağlayan bir mekân olarak İstanbul Kent Müzesi'nin önemli bir parçası olacaktır.

Pierre Nora, hafıza mekanlarını hafızanın ortaya çıkarılmasında insanların iradesi ya da yüzyıllara bağlı olarak en çarpıcı simgeler içinde; bayramlar, amblemler, anıtlar ve anma törenleri, ayrıca övgü söylevleri, sözlükler ve müzeler (Nora, 2006: 9) şeklinde sıralamıştır.

Bir kentin kimliğinin “üretilmesi”nde veya yeniden kurgulanmasında da hafızaya alma, bellektekileri ortaya çıkarma ya da dökme, hatırlama söz konusudur (Keskin, 2014: 26). Kentin geçirdiği evrelerin bir arada gösterilmesinde kentte yaşayanların hafızası önemli bir başvuru kaynağını teşkil etmektedir. Bu süreç kentlilerle kent sakinleri veya kentle ilişkili olanlar yani “kent bileşenleri” ile sürdürüldüğü oranda kent kimliğinin oluşturulmasında yol alınır (Keskin, 2014: 26). Kentte değişen ve gelişen kültürün hafızaya alınması, kültürel belleğin aktarılması, sözlü kültürün kayıt altına alınarak diğer hatırlatıcı eserlerle somutlaştırılması için gerekli en önemli merkezler kent müzeleridir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğü Atatürk Kitaplığı koleksiyonunda yer alan Rum ve Ermeni basın hayatı ve günlük yaşamı yansıtan Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi eserleri, İstanbul Kültürel Bellek Müzesi sergilenmesinde yararlanılacak önemli bir koleksiyonu içermektedir.

7. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma Erken Cumhuriyet döneminden itibaren başlatılan İstanbul Belediyesi'nin müzecilik faaliyetleri kapsamında edinilen kent kültür hayatına ait eserlerin İstanbul Kent Müzesi'nde nasıl sergilenebileceği önerisini içermektedir.

Cumhuriyet dönemi inkılap hareketlerinin halk tarafından hızlı bir şekilde özümsemesini sağlamak amacıyla müzelerin kurulmasına karar verilmiş, bu karar doğrultusunda koleksiyon oluşturulmasında radikal adımlar atılmıştır. İnkılâp Müzesi özelinde edinilen eserlerin çoğunluğu kentin kültürel hayatının yansıttığından müze adı Şehir Müzesi'ne dönüşmüştür. Bu dönüşümün nedeni ise müzelerin kuruluşundan itibaren kalıcı bir koleksiyon politikasının mevcut olmayışından kaynaklanmıştır. Gelinen süreçte Kent Müzesi adına koleksiyon edinme politikasının saptanmamış olması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Kent kültürünün ve belleğinin nasıl ve ne tür eserlerle sunulması sorunu müzenin kurulmasında karşılaşılan engellerden biridir. Bu nedenle tez kapsamında İstanbul Kent Müzesi sergileme önerisi Şehir Müzesi koleksiyonunda yer alan eserler üzerinden geliştirilmiştir. Eser grupları çoğunlukla üretim alanlarıyla birlikte düşünüldüğünde İstanbul'un çeşitli semtleriyle anılmaktadır. Günümüzde her ne kadar bu üretim faaliyetleri tamamen ortadan kalkmış olsa da semtin ve semtte yaşayanların izlerini takip ederek günümüz perspektifinden hareketle kentin gelecek vizyonuna yeni bir pencere açılması hedeflenmiştir.

Önerilen müzeler kolay erişilebilir, işlek caddeler üzerinde ve kentlinin yaşam alanlarından birinde konumlandırılmalıdır. Müzeler kentlinin sosyalleşmesi için gereken farklı bir mekân olarak değerlendirilmeli, yapılacak yeni sergilerle hareketli bir ortam yaratılarak yeme, içme ve çalışma alanlarıyla çekim noktası haline getirilmelidir. Tez kapsamında önerilen müzeler faaliyetlerini şeffaf, herkesin erişimine açık bir halde sunmalıdır. Ayrıştırıcı olmadan kapsayıcı bir yaklaşımla her kesimden tüm kentlinin uğrak yeri haline getirilmelidir. Müzelerin yürüteceği çeşitli programlarla bulunduğu yerdeki ihtiyaç sahiplerine sosyal yardımların ulaştırılmasında da sorumlu olmalıdır.

Kentin geçmişi, kültürü ve günlük yaşantısından izleri yansıtacak müzelerde kentte yaşayanların katkısı da ön planda tutulmalıdır. Eser ediniminde kentte yaşayanlardan

destek alınarak günlük faaliyetlerin de müzelerde sunulması aidiyet yaratması açısından önem verilmesi gereken bir konudur. Müzelerde eserler kadar kişisel arşivlere de önem verilmelidir, kişisel arşivler müzenin çalışma alanlarından biri haline getirilmelidir. Müzelerde yapılacak sergiler ise güncel teknikler üzerinden kurgulanmalı, sürekli değişen ve gelişen tekniklerle sergiler sunulmalıdır. Kentte yaşayanların da fikirlerinin alınması, yapılacak sergilerde konusunda uzman kişilere katkı sağlayacaktır. Bu müzeler ve sergi çalışmaları, yeni bir öğrenme biçimi şeklinde kentlinin ilgisi çekilerek buldukları semtin tarihini, bilinen öğrenme biçimlerinin dışında farklı bakış açılarıyla sunmalıdır.

İstanbul Kent Müzesi kapsamında yer alacak Kültürel Bellek Müzesi ise kentin tüm bileşenlerini kapsayacak şekilde somut ve somut olamayan birikimin sunulduğu, kentte yaşayan tüm grupların temsil edildiği bir alan olarak kültürel çeşitliliğin yansıtılması açısından önem arz etmektedir.

Kentli olmanın, kentin sorunlarına çözüm bulmanın yeni yaklaşımları göz önünde bulundurularak kent müzeleri üzerinden bir aidiyet yaratmak hem sosyolojik hem de müze bilimsel bir gereklilik halini almıştır. Kent müzeleri tam da tarihsel süreç içinde biriken bu kentsel kültürün derlenip tasnif edilerek herkese sunulması ve kentlinin bu birikime katkı sağlaması için geliştirilmelidir. Kentlinin sosyalleşme alanları içinde yeni bir mekân olarak ele alınması gereken bu müzeler, dinamik bir yapı içerisinde işletilmelidir. Bu dinamik yapı kentlinin müze etkinliklerine katılımı ile sağlanmalı; yapılacak proje, sergi, konferans, seminer ve daha bilimsel bir nitelik taşıyan çalıştay veya kolokyum gibi tüm etkinlerin planlama aşamaları kentli ile yürütülmelidir.

Kent Müzesi, gelişen toplum dinamiklerine uyum sağlayan ve bu faktörlerin parçası olan kurumlar olarak işlevlendirilmelidir. Durağan olmayan bir yapı ile hareket etmesi gereken kent müzeleri ziyaretçiye, müze tecrübesini sıradanlaştırmadan müzenin bir parçası olduğu hissi vererek yaşadığı kente bağlı aidiyet duygusu veren kurumlar olmalıdır. Bu tür bir işlev ise İstanbul gibi büyük bir kentte tek merkezden değil de kentin tüm alanlarına yayılmış ve iyi örgütlenmiş bir müzeler ağıyla sağlanmalıdır. Kent Müzesi sadece semtin tarihini öne çıkaran değil, semtte yaşayan ve semte değer katan bireylerin de birikiminin paylaşıldığı alanlar olmalıdır.

Kent müzeleri müzeciliğin işlevlerinden biri olarak kabul edilen iletişim özelinde gelişerek dünya genelinde yaygınlaşmakta ve sosyal anlamda kentlerin sorunlarına

çözüm ortakları ile cevap aramaktadır. Kentin demokratik yapısının bir parçası olarak nitelendirilen müzeler, kurulacak meclisler vasıtasıyla yerel yönetimlerin alacağı önemli kararlarda değişik ve yeni bakış açıları ile bu kararların alınması ve uygulanmasında katkı sunmalıdır. Müzelerin yerel yönetimlerle birlikte hareket etmesi, kent için alınacak kararlarda müzelerin yönlendirici olması gerekmektedir. Kentin değişen ve gelişen yüzünü yansıtacak bu müzeler korumacı yaklaşımıyla bulunduğu semtin tarihî dokusuna sahip çıkarak gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir görev üstlenmiş olacaktır.

Kent müzeleri sayesinde kentin süregelen coğrafi, siyasî ve sosyal tarihi, insanların bu tarih içinde oluşan üretimleri, kültür etkileşimleri açısından önemlidir. Bu sayede kente gelen yerli ve yabancı ziyaretçilere yönelik kentle ilgili fikir sahibi olma açısından kentsel belleğin korunmasını ve nesiller boyunca aktarılmasını sağlayan mekânlar olması sebebiyle önem verilmelidir.

Kent müzeleri amacını belirlerken gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta da şudur: Müze doğrudan doğruya bulunduğu kentin ve kentte yaşayanların hikâyesini oluşturmalıdır. Bu hikayeleri oluştururken nesnelere ve dokümanlara kullanarak, çeşitli sergileme yöntemleriyle yorumlayarak, bulunduğu çağın gerektirdiği modern müze uygulamalarıyla en güncel şekliyle o kenti izleyiciye aktarmayı amaçlamalıdır. Kent müzelerinin diğer bir niteliği de interaktif yönüdür. Bu müzeler interaktif müzeler olmalıdır. Özellikle kentliler için kolektif olma özelliğini kaybetmeden kentle ilgili uygulamalara açık bir platformla sunulması amaç edinilmelidir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 1925 yılından itibaren biriktirmeye başladığı Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi kent hayatıyla ilgili eserleri kayıt altına alarak koleksiyonunun gelişimini sağlamaktadır. Kent Müzesi'nin temel dayanağı olan 500 bini aşkın arşiv (belge, harita, fotoğraf ve kartpostal) vesikasını koruyan Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu da Kent Müzesi'nin bir parçası olarak tasarlanmalıdır. Kent tarihini yansıtan bu arşiv, dünya çapında erişime açık olup İstanbul tarihine ilgi duyan herkesin kullanımına sunulmuştur.

Şehir Müzesi ve Atatürk Kitaplığı arşiv koleksiyonu ile dünyanın en önemli ve eski tarihsel yerleşimlerinden olan İstanbul'un kültürel birikimini koruyarak gelecek nesillere aktarımını amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik hedefler de şöyle sıralanabilir:

- Sürdürülebilir müzecilik faaliyetlerini koordine ederek müze koleksiyonlarını ve sergi konularını uzman olmayan ziyaretçiler için daha anlaşılır bir hale getirmek.
- Koleksiyonu zenginleştirerek gelecek nesillere aktarımını sağlamak.
- Edinilen yeni eserleri ve mevcut koleksiyonu yorumlayarak, İstanbul halkının beğenisine sunarak eser katalogları hazırlamak.
- Yenilikçi sergiler açarak güzel sanatların tüm dallarına ilgi duyan her yaş grubuna hitap etmek, ziyaretçilerin sanattan bilgi ve keyif almalarını sağlayarak hayal gücünün artmasına katkıda bulunmak.
- Özel etkinlikler aracılığı ile bilginin gelişmesi ve yaygınlaşmasını sağlamak.
- İstanbul'a marka değeri katacak yeni müzeler kurarak biriktirdiği koleksiyona dünya çapında erişim sağlamak.

Kent Müzesi'nin amaçları olarak sıralanabilir.

Bu tezle Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren başlayan modernleşme çalışmalarına ivme kazandırmak üzere önerilen müzelerden yola çıkarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin müzecilik faaliyetlerine değinilmiştir. Akademik anlamda yeteri kadar araştırılmamış bir konu olarak karşımızda duran bu faaliyetlerin geliştirilmesi ve İstanbul Kent Müzesi için yapılan hazırlıklara katkı sunulması adına bu tez çalışması yapılmıştır.

KAYNAKÇA

248 Sayılı *Türbe Tekke ve Zâviyelerdeki Eşya Hakkında; Genelge (19 Kasım 1925)*.

677 Sayılı *Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar İle Bir Takım Unvanların Men Ve İlgasına Dair Kanun (30.11.1925)*. T.C. Resmi Gazete, 243, 13 Aralık 1925.

1580 Sayılı *Belediye Kanunu (7.10.1920)*. T.C. Resmi Gazete, 1471, 14 Nisan 1930.

Adil, H. (1933, 01). İtfaiye Müzesi Pavyonu. *Arkitek* (25), s. 5-6.

Akyürek, T. E. (2009). Balıkçı Köyünden İmparatorluk Başkentine. *Karaların ve Denizlerin Sultanı: İstanbul* (s. 45-92). Yapı Kredi Kültür Yayıncılık.

Akyüz, K. (1947). *Tevfik Fikret*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Alangu, T. (1959). *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* (Cilt. 1). İstanbul, İstanbul Matbaası

Altaylı, A. (2012, Kasım 17-18). *İstanbul Kent Müzesi Çalıştay Raporu*. Professional Life Institute: <https://www.pli.com.tr/istanbul-kent-muzesi-calistayi/> Erişim tarihi: 04.05.2024

Altuğ, K. (2022). *Arkeolojik Gezi Rehberi Yeraltındaki İstanbul*, İbb Kültür Aş. Yayınları.

And, M. (1976, Şubat 6). 16. yüzyıldan kalma bir İstanbul panoramasının düşündükleri ve «İstanbul Müzesi» kurulması. *Milliyet Sanat Dergisi* (170), s. 19-20.

Anonim. (1933, Ağustos). Güzel San'atların Memleketimizde İnkişafına Dair Proje ve Kanun Lâyhaları Esbabı Mucibe Raporu. *Akitekt*, 253-257.

Arkeo Blog >. (2023, Kasım 11). *Arkeo Blog* > | Arkeoloji ve Sanat - Arkeolojinin Yayınevi. https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/besiktastaki-kazilarda-kalkolitik-doneme-ait-bulgulara-ulasildi_3_1348432.html Erişim tarihi: 18.10.2024

Arpaçay, E. (1968, Şubat). Atatürk İnkılap Müzesi. *İstanbul Belediye Dergisi* (53), s. 14,28.

Arpaçay, E. (1968, Ağustos). İtfaiye Müzesi. *İstanbul Belediye Dergisi* (59), s. 10-11.

Arpaçay, E. (1969, Mayıs). Tanzimat Müzesi. *İstanbul Belediye Dergisi* (68), s. 10-11,31.

Âşiyân'ı Belediye satın alıyor. (1939, 13 Teşrinievvel). *Akşam*, s. 3.

Atanın evi. (1962, 15 Ocak). *Tercüman*, s. 1.

Atasoy, S. (20 Mayıs 2024). Kişisel görüşme. İstanbul.

Atatürk İnkılabı Müzesi açıldı. (1942, 16 Haziran). *Akşam*, s. 1,2.

Atatürk Müzesi. Atatürk Kitaplığı:

<https://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/Kitaplik/Muzelerimiz/Ataturk-Muzesi/2> Erişim tarihi: 19.05.2024

Atatürk Müzesi. (1942, 16 Haziran). *Vatan*, s. 1,3.

Atatürk Müzesi açıldı. (1942, 16 Haziran). *Cumhuriyet*, s. 1,2.

Atatürk Müzesi gece yanıyordu. (1962, 10 Ocak). *Tercüman*, s. 1,5.

Atatürk Müzesi tekrar açıldı. (1962, 4 Mart). *Milliyet*, s. 1.

Atatürk İnkılap Müzesi Açıldı. İstanbul: Taha Toros Arşivi (1962).

Atatürk İnkılabı Müzesi açıldı. (1942, 16 Haziran). *Tan*, s. 1,8.

Atay, N. H. (1942, 21 Haziran). Atatürk Müzesi. *Ulus*, s. 2.

Aydın politik ve ekonomik olayları. (1952, Ekim 1-31). *Aydın Tarihi* (227), s. 1-34.

Banoğlu, N. A. (1938, 22 Ocak). İnkılap Müzesi artık açılsın! İstanbul Vali ve Belediye Reisi Muhittin Üstündağ'a açık mektup. *Kurun*, s. 1,3.

Baykal, İ. (1953, Mart). İstanbul Belediye Müzesi. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni* (134), s. 9-12.

Baykal, İ. (1953, Ocak). Tanzimat Müzesi. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, s. 9-10.

Belediye Müzesi. (1945, 2 Şubat). *Akşam*, s. 3.

Birson, V. (1939, Temmuz-Ağustos). Şehir ve İnkılap Vesikaları Müze ve Kütüphanesi. *Belediye Mecmuası* (176-177), s. 139-141.

Borak, S. (1998). *Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919)*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Bozkurt, S. (2013, 15 Mart). *İtfaiye Müzesi. Müze Broşürü*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yay.

CAMOC. ICOM: <https://camoc.mini.icom.museum/about/about-camoc/> Erişim tarihi: 22.04.2024

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BCA), 180-9-0-0/30,163,22. (n.d.).

Cumhuriyet 1932 . (1932, 13 Nisan). *İnkılap Müzesi*, s. 2.

Dayımoğlu, T. (1968). Sanat tarihinden portreler. *Ankara Sanat*, (22), s. 9.

Dedehayır, H., & Değirmenci, M. (2013). *Kent Tarihi Müzeleri ve Arşivleri*. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı-Tarihi Kentler Birliği Yayınları.

Dün yapılan açılma merasimi. (1933, 1 Kasım). *Vakit*, s. 7.

Edebiyatı Cedide Müzesi dün törenle açıldı. (1945, 20 Ağustos). *Cumhuriyet*, s. 1,3.

Elibal, G. (1983). Ahmet Ziya Akbulut ve Necmettin Akbulut sergileri. *Sanat Çevresi*, (51), 14-15.

Ergil, T. (1993). *İstanbul Müzeleri*. İstanbul: İstanbul Eğitim ve Kültür Vakfı.

Ergin, O. N. (2005). *Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yay.

Ertop, K. (1979, 10 Aralık). Aşyan, Tefik Fikret'in kişiliğini, sanatını ve çağını çok canlı çizgilerle tanıtmaktadır. *Milliyet Sanat Dergisi* (347), s. 11-13.

Ertop, K. (1979, 3 Aralık). Edebiyat Müzeleri (2) Tanzimat Müzesi, bir tarih dönemini ve batıya dönük ilk yazarlar kuşağını yansıtmaktadır. *Milliyet Sanat Dergisi* (346), s. 10-11,22.

Faaliyet Raporları | IBB. (2015). İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Faaliyet Raporları | IBB. (2016). İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Faaliyet Raporları | IBB. (2017). İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Faaliyet Raporları | IBB. (2018). İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Faaliyet Raporları | IBB. (2019). İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Faaliyet Raporları | IBB. (2020). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
<https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Faaliyet Raporları | IBB. (2022). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
<https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Faaliyet Raporları | IBB. (2023). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
<https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 31.08.2024

Feridun, H. (1934, 15 Ağustos). Tefik Fikret'in Aşyan'ında bir saat. *Yedi Gün* (75), s. 1-6.

Fikret Derneği'nin Çalışma Planı. (1964, Şubat). *Düşün* (1), s. 30,31.

Freely, J., & Çakmak, A. S. (2005). *İstanbul'un Bizans anıtları*. İstanbul, YKY.

Galla, Amareswar. "Urban Museology: An Ideology For Reconciliation", Museum International. No: 187 (Vol XLVII, n° 3), July-September 1995: 40- 45.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000103018>, Erişim tarihi: 24.04.2024

Gazanfer Ağa Medresesi. (1944, 3 Kasım). *Akşam*, s. 3.

Gerçek, S. N. (1933). *Almanak 1933*. İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.

Gerçek, S. N. (1941, 24 İkinciteşrin). Göz Dershaneleri. *Yedigün*, 18(445), s. 11-12.

Giray, K. (2018). İstanbul Belediyesi ve Sanat. *Resmemaneti, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Resim Koleksiyonu* (s. 17-39). Kültür A.Ş. Yay.

Gülersoy, Ç. (1984). Çadır Köşkü açıldı. *Turing*, (71/350), s. 32-37.

Gülersoy, Ç. (1984). Tanzimat Müzesi. *Turing*, (71/350), s. 44-45.

Gündoğdu, C. (2002). Halvetiyye Tarikatı Şemsiyye Kolu Meşâyihî ve Şemsî Dergâhı Son Post-Nişîni: Hüseyin Şemsi (GÜNEREN). *Ekev Akademi Dergisi*, (10), s. 53-71.

Güngör, S. (1942, 16 Haziran). Atatürk Müzesi açıldı. *Cumhuriyet*, s. 1,3.

Güngör, S. (1937, 8 Ağustos). İnkılâp Müzesi var mı, varsa acaba nerede? *Tan*, s. 8,11.

Hisar, A. Ş. (1955, Şubat). Bir Boğaziçi yalısı müzesi. *Türk Yurdu*, (241), s. 594-596.

Ihlamur Kasrına yeni bir şekil verilecek. (1952, 2 Şubat). *Milliyet*, s. 2.

İçinde vatanın kurtuluşu hazırlanan ev. (1925, 17 Temmuz). *Vatan*, s. 1.

İhsan. (1931, Teşrinisani). İstanbul İtfaiyesi. *İstanbul Belediye Mecmuası*, (87/15), s. 82-87.

- İnalcık, H. (2019). *İstanbul tarihi araştırmaları: fetihten sonra İstanbul'un yeniden inşası bilâd-i selâse : Galata, Eyüp, Üsküdar* (T. Ulaş, Ed.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnce, S. (2019). *İstanbul Dergisi'nin Sistematik İndeksi ve İncelemesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İnkılap Müzesi. (1932, 13 Nisan). *Cumhuriyet*, s. 2.
- İnkılâp Müzesi açıldı. (1939, 11 Temmuz). *Cumhuriyet*, s. 1,9.
- İnkılap Müzesi İnkılabın güzel bir eseri olacaktır. (1929, 1 Mart). *Milliyet*, s. 1.
- İnkılap Müzesi nasıl yapılacak? (1925, 24 Kasım). *Cumhuriyet*, s. 1.
- İnkılap Müzesinde bir salon açılıyor. (1935, 24 Aralık). *Kurun*, s. 1,10.
- İnkılap Müzesinin küşadından bir intiba. (1933, 1 Kasım). *Cumhuriyat*, s. 5.
- İslimyeli, N. (1967). *Türk Plastik Sanatçıları Ansiklopedisi* (Cilt I). Ankara: Ankara Sanat Yayınları.
- İstanbul Belediyesi müzeler müdürlüğünden. (1952, 11 Mart). *Milliyet*, s. 3.
- İstanbul güzel bir müze kazandı. (1945, 2 Şubat). *Vakit*, s. 1,3.
- İstanbul Müzesi İstanbul'un dört tarih evresi canlandırılacak. (1944, 10 Kasım). *Akşam*, s. 3.
- İstanbul Şehir Müzesi'ne Doğru. (1988). *Şehir Müzesi Tanıtım Kataloğu*, İstanbul.
- İstanbul şıklığı müzede. (1988, 8 Ekim). *Milliyet*, s. 7.
- İtfaiye Müzesi. (1932, 20 Eylül). *Akşam*, s. 3.
- İtfaiyenin 10. yılı. (1932, 26 Eylül). *Cumhuriyet*, s. 2.
- İntihabat. (1908, 11 Kanun-i Evvel). *Tanin*, s. 1,3.
- Karaca, Z. (2009). Osmanlı Dönemi'nde İstanbul Rum Toplumunu ve Kiliseler. *Karaların ve Denizlerin Sultanı: İstanbul* (s. 169-234). Yapı Kredi Kültür Yayıncılık.
- Koçu, R. E. (1961). Belediye Müzesi. R. E. Koçu içinde, *İstanbul Ansiklopedisi*, (s. 2462-2465). İstanbul: Tan Matbaası.
- Köksal, A. H. (2021). *Resim ve Heykel Müzesi: bir varoluş öyküsü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Köprülü, M. F. (1925, 24 Kasım). İnkılap Müzesi nasıl yapılacak? *Cumhuriyet*, s. 1.

Köroğlu, G. (2006). Sur içinde imparatorluk mekanları Konstantinopolis'teki Bizans Sarayları. *Toplumsal Tarih*, (152), 12-24.

Kuban, D. (1996). *İstanbul Bir Kent Tarihi*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Madran, B. (2001). *Kent, Toplum, Müze Deneyimler-Katkılar*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay.

Mantran, R. (1996). *İstanbul Tarihi* (T. Tunçdoğan, çev.). İletişim Yayınları.

Mildanoğlu, Alin Pontioğlu, Z. (2009). Ermeniler ve Yapı Sanatı. *Karaların ve Denizlerin Sultanı: İstanbul* (s. 235-290). Yapı Kredi Kültür Yayıncılık.

Müller-Wiener, W., Schiele, R., & Schiele, W. (2001). *İstanbul'un tarihsel topografyası: 17. yüzyıl başlarına kadar Byzantion-Konstantinopolis-İstanbul* (Ü. Sayın, çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Museum Definition - International Council of Museums. (2022, August 24).

International Council of Museums. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> Erişim tarihi: 22 Nisan 2024

Nora, P. (2006). *Hafıza Mekanları*. Dost Kitabevi Yayınları.

Özdoğan, M. (1986, Kış-Bahar). Yarımburgaz Mağarası. *Arkeoloji ve Sanat*, (32/33), 4-14.

Özdoğan, M. (2009). Bir Dünya Kenti Olan İstanbul'un Uzak Geçmişine Bakmak. *Karaların ve Denizlerin Sultanı: İstanbul* (s. 9-26). Yapı Kredi Kültür Yayıncılık.

Ocak, O. (2021). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Müzeleri. *Burası* (s. 115-132). Yapı Kredi Yayınları.

Ocak, O., Yersu, A., & Öztürk, H. (2012). *Aşiyen Müzesi*. Müze Broşürü, İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yay.

Önder, M. (1988). *Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

Örik, N. S. (1947, Şubat 22). Bir Müze İçin Yeni Yer. *Tanin*, s. 4.

Örik, N. S. (1946, 8 Ocak). Boğaziçi Müzesi. *Tanin*, s. 2.

- Örik, N. S. (1952). *Müze Bolluğu*. core.ac.uk:
<https://core.ac.uk/search/?q=m%C3%BCze%20bollu%C4%9Fu> Erişim tarihi:
06.02.2024
- Özkırımlı, A. (1984). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* (Vol. 4). İstanbul: Cem Yayınevi.
Restore edilen Çadır Köşkü, Tanzimat Müzesi olarak açıldı. (1969, Mayıs 4). *Son Havadis*, s. 1,7.
- Sertoğlu, M. (1941, Birinciteşrin 13). Bir sergici: Selim Nüzhet Gerçek. *Yedigün*,
18(449), 6-14.
- Suner, Y. (1995). Zeki Paşa Yalısı. In *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt.
7, s. 547). Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı.
- Şaban, H. (1933, 23 Mayıs). Memleket Müzeleri. *Hakimiyeti Milliye*, s. 2.
- Şair Teyfik Fikret'in EyüpSultan'da bulunan kabrinin Bebek Rumeli Hisarı'ndaki
Aşiyân'a nakline izin verilmesi. (1961, 09 18). Erişim, 1 Haziran 2024.
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>:
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=191265&Hash=B1BFE78B18EC069877D8B8BB72EC78768A823D2FF2FD443289DD74E7FFD4352B&Mi=0> adresinden alındı
- Şair Midhat Cemal Bey'den dün atideki mektup ile beyti aldık (1925, 19 Temmuz).
Cumhuriyet, s. 1.
- Şapolya, E. B. (1936). *Müzelerin Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şehir dün güzel bir müze kazandı. (1945, 2 Şubat). *Tanin*, s. 1,4.
- Şehir Kütüphanesi. (1946, 7 Ekim). *Akşam*, s. 3.
- Şehir Kütüphanesi açılıyor. (1932, 11 Haziran). *Cumhuriyet*, s. 11.
- Şehir Müzesi açıldı. (1988, 8 Ekim). *Cumhuriyet*, s. 13.
- Şehsuvaroğlu, H. Y. (1954). *Tarihi Odalar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- T. Fikret'in vasiyeti ölümünden 46 yıl sonra yerine getirildi. (1965, 25 Aralık).
Cumhuriyet, s. 1.
- Tanzimat Müzesi dün törenle açıldı. (1952,16 Ekim). *Vakit*, s. 1,4.
- Tekin, O. (1996). *Eskiçağ'da İstanbul*. Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları. Sayı: 6.
- Tevfik Fikret Müzesi. (1945, 10 Nisan). *Akşam*, s. 3.

- Tevfik Fikret'in Aşyanı. (1943, 26 Temmuz). *Akşam*, s. 3.
- Tezcan, H. (1989). *Topkapı Sarayı ve çevresinin Bizans devri arkeolojisi*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Ural, O. (1945, 12 Ocak). İstanbul'da bir Şehir Müzesi açıldı. *Tanin*, s. 1.
- Uysal, S. S. (2016). *Bir Abdülhak Şinasi Hisar Vardı*. İstanbul: Kültür Sanat Yayınları.
- Ülgen, H. B. (1945, 19 Ağustos). Tevfik Fikret'in Aşyan'ını ziyaret. *Vakit*, s. 6.
- Vakit 1945. (1945, 2 Şubat). *İstanbul Güzel Bir Müze Kazandı*, s. 1,3.
- Wiener, W. M. (2007). *İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası*. YKY.
- Yenişehirlioğlu, F. (2023). Kazıdan Müzeye: Tekfur Sarayı Müzesi. *Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Dergisi* (3), 103-133.
- Yenişehirlioğlu, F. (2003). Tekfur Sarayı çini fırınları kazısı 1995-2001. *24. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1 (24), 329-348.
- Yerasimos, S. (2000). *İstanbul: İmparatorluklar başkenti*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Yıldız Sarayında yer alan Şehir Müzesi ve sanat galerisi binalarının açılış çalışmaları organizasyonu hakkında yapılan toplantı tutanağı..* <http://katalogtarama.cekulvakfi.org.tr/>.
http://katalogtarama.cekulvakfi.org.tr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=17746&query_desc=kw%2Cwrdl%3A%20%C5%9Fehir%20m%C3%BCzesi Erişim tarihi: 24 Eylül 2024.
- Yücel, E. (2022). *Boğaziçi Yalıları* (Ed. H. A. Albayrak & S. Kurtay). İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

EK A

İstanbul Şehremaneti Mecmuası, Ağustos 1927, sayı: 36, sayfa: 724-726

Tetkik ve Tettebbu Kısmı

Şehir Müzesi

1

İstanbul şehir mecmuasının yirmi ikinci ve yirmi üçüncü sayılarında neşrettiğimiz iki makalede, şehir kütüphanelerinin lüzumuna, mahiyetine, vazifesine, kıymet ve ehemmiyetine dair uzun uzadıya izahat ve tafsilat vermiştik. Bu makalede şehir için kütüphane kadar vücudu elzem bir müesseseden, şehir müzesinden bahsetmeye çalışacağız.

Öteden beri her türlü imar faaliyetinden mahrum bırakılan, bununla beraber irfanen tekâmülü hemen hiç nazar-ı dikkate alınmayan İstanbul'un şu son seneler zarfında birtakım yeni teşebbüslerle sıhhi ve medeni ihtiyaçları yavaş yavaş tatmin ve temin edilirken fikrî seviyesinin ihmal edilmeyeceğine muhakkak nazarıyla bakılabilir. Şehrin fikriyatı ile meşgul bir şehir idaresinin, bir an evvel vücuda gelmesini isteyeceği şehir kütüphanesinden sonra, teessüsüne kıymet atfetmesi icap eden müesseselerden biri ve en mühimmi “Şehir Müzesi” dir.

Şehir Müzesi, herhangi bir seyyaha, şehrin mazideki haliyle bugünkü vaziyetine ve teessüsünden itibaren maruz kaldığı tahavvüllere, vasıl olduğu tekâmül merhalelerine dair kolayca, kısa bir zamanda toplu bir fikir verecek, şehrinin mazisi hakkında esaslı malumat istihsaline fırsat ve imkân bulamayan şehirlilere yaşadıkları beldenin tarihini birkaç ziyarette tanıtacak, öğretecek. Nihayet şehrin müstakbel hayat ve devirlerinde idaresiyle iştigal edeceklerine bir rehber olacaktır. Bu mahiyetiyle şehir müzesi, ait olduğu beldenin mazi ve haliyle olduğu kadar, belki ondan fazla istikbaldeki feyz ve refahıyla da münasebettar ve hizmeti herhangi bir şehir için müsbet ve semeredârdır. Şehir Müzesi, bir şehirde hem bir mektep hem bir terbiye ve talim müessesesi hem de reklam ve propaganda vasıtasıdır. Bir şehri, müzesi kadar sühuletle tanıtıp anlatacak, derinden, kalpten sevdirecek, aynı zamanda mazisinin, hal ve istikbalinin bütün anatıyla canlandırarak bir tam vücut halinde gösterecek hiçbir unsur tasavvur olunamaz. Binaenaleyh bir şehir için müze tanzimi, diğer işler arasında hâtırdan çıkmaması müreccah olan çok değerli, çok kıymetli bir vazife, ifası haz ve zevk veren çok mühim bir hizmettir.

Şehir Müzesi'nin tanzimi ihtisasa tevakkuf eden bir iştir. Bunu, tarihini malumata malik herhangi bir kimse ifa edemez. Umumiyetle müzelerin idaresi, tanzimi hadd-i zatında “atikiyat” ile tevaggule vabeste olduktan başka, ayrıca tecrübeye de muhtaçtır. İlmin gösterdiği yollar takip edilmedikçe ilmi bir hareket idame edilemeyeceği cihetle ilmi bir müessese olan “Şehir Müzesi”nin tanzimi için behemehâl ihtisasa hürmet, mütehassısına müracaat zarureti vardır. Hakiki ve ünvanına layık, gayesine sadık bir

şehir müzesi tanzimi başka türlü kabil olamaz. İlmin ve ihtisasın emrettiği tarzda hareketi ihtiyar etmediğimiz halde kuracağımız müessesenin faidesi pek mahdud ve hizmeti meşkûk olur.

Şehir Müzesi evvel emirde şehrin tarihiyle, mazisiyle saniyen hal ve istikbâliyle alakadar olması itibariyle, muhtevası buna göre ihzar ve tertib olunmak iktiza eder. Şu halde şehir müzesinde:

A- Tarihi eserler.

B- Tarihle değil fakat bugün doğrudan doğruya şehirle münasebetdâr olan eserler bulunmak lazım gelir. Bu eserler nedir, şehir müzesinin muhtevasını ne gibi eşya teşkil eder? Bunları saymak müşkil olduğu kadar uzun sürecektir. Fakat şehir müzesinin muhtevası hakkında sarîh bir fikir verebilmek arzusuyla bunları mümkün olduğu derecede tadad etmek isteriz.

Şehir müzesinde bulundurulacak eşyadan hatırladıklarımız şunlardır:

- 1- Şehrin bugünkü hal ve vaziyetine ait planlar.
- 2- Hal-i hazırda mevcut ve mimarî kıymete haiz ale'l-umum binaların dâhili ve harici resimleri, umumi ve hususi plan ve haritaları.
- 3- Halen mevcut ve tarihi kıymeti müsbet binaların güzellik dâhili ve harici resimleri, umumi ve hususi plan ve haritaları.
- 4- Elyevm mamur umumi bahçelerin, meydanların krokileri.
- 5- Bugün şehir ebniyesinin inşasında kullanılan malzeme numuneleri, tercih olunan mimari tarzı, harici şekiller, dâhilitertibât ve taksimât.
- 6- Resmi ve umumi mebaninin resimleri, plan ve haritaları.
- 7- Şehrin su, lağım, elektrik, havagazı, telefon, telgraf, tevziat ve taksimatı, mecra ve hututu, sarfiyatı.
- 8- Şehirdeki şimendifer, tramvay hatları, imtidad, uğrakları, güzergâhı, vesait-i nakliye şirketlerinin sermayeleri, faaliyetleri, temettüleri.
- 9- Vesait-i bahriyenin seferleri, vesait-i bahriye şirketlerinin sermayeleri, faaliyetleri, idare tarzları, temettüleri.
- 10- Bi'l-umum vesait-i nakliyenin şekilleri, adetleri, en ziyade müteammim ve müreccah olanları.
- 11- Şehrin sıhhiye ve muavenet-i ictimaiye teşkilatı: Hususi ve resmi hastahaneler, irzahaneleri, darülacezeleri, hilal-i ahmer, himaye-i etfal, fukaraperver cemiyetleri,

bunların faaliyetleri, faaliyet sahaları, mesai tarzları, tesir ve aksi tesirleri hakkında ihsai cetvelleri vesaire.

12- Türk ocağı, muallimler birliği gibi cemiyetler hakkında ihsai malumat.

13-Mektebler, umumi ve hususi terbiye ve talebe müesseseleri, lisan dersaneleri gibi maarif ve terbiye-i umumiye meseleleri ile müştakil teşekküller hakkında ihsai malumat.

14- Darülfünun ve darülfünuna mülhak müesseselere dair izahat.

15-Kütüphaneler, gazeteler, neşriyat müesseseleri, faaliyetleri hakkında malumat-ı ihsaiye.

16- Bedii müesseseler, müzeler, resim ve el işi sergileri, tiyatrolar vesaire hakkında malumat.

17- Spor ve denizcilik tesisatı, resmi ve hususi spor müesseseleri, sporcuların kıyafeti, adeti, faaliyet ve mesailerini hakkında ihsai malumat.

18- Hususi bahçeler, buralarda yetiştirilen ziynet çiçekleri, ale'l-umum şehrin mahsulatı, zirai faaliyeti hakkında ihsaiyat cetvelleri.

19- Yollar, sokaklar, bunların arzı, tulu, isimleri ve teferruatı hakkında ihsai malumat.

20- Mebani-i diniye ve mezhebiye.

21- Yiyeceği temin eden vesait ve müessesat.

22-Doğrudan doğruya şehre ait iktisadi müesseselerin faaliyeti.

23- Nüfusa ait ihsaicedavil, nüfus tahavvülatı..

24- Ticaret, sanayi, ziraat, umran ve iktisadiyat.

25- Şehrin sayfiyeleri, eğlence mahalleri ve sair.

26- Şehrin geçirdiği tarihi devirlere ait haritalar, planlar, krokiler.

27- Şehrin tesisine ait hayali resimler, müesseseleri, hin-i tesisindeki vaziyetine dair planlar, haritalar, krokiler, resimler.

28- Şehrin fethi, fatihi, suret-i fethi, fetih için istimal edilen vesait-i harbiye numuneleri, fetih ordusu teşkilat ve kıyafetleri hakkında resimler ve ihsai malumat.

29- Şehrin fethinden evvelki müessesatı.

30- Şehrin fethinden sonraki müessesatı.

31- Şehrin maruz kaldığı istilalara, taaruzlara dair malumat, resimler, haritalar, planlar.

- 32- Fetihten evvel şehirdeki umumi ve hususi ebniye numuneleri.
- 33- Fetihten sonraki şehirdeki umumi ve hususi ebniye numuneleri.
- 34- Eski devirlerde şehrin müdafaasına ait tertibat.
- 35- Eski devirlerde nüfus ve tahavvülatı hakkında ihsaiyat cetvelleri.
- 36- Şehrin hareketi, tevessü ve terakkisini, tedenni ve inhitatını gösterir ihsaicedavil, krokiler, haritalar.
- 37- Şehrin eski eserleri.
- 38- Şehirde oturan hükümdarlar, padişahlar.
- 39- Şehrin mazideki idare teşkilatı.
- 40- Şehrin yetiştirdiği büyük adamlar.
- 41- Şehrin hariçle ve civarıyla olan münasebatı.
- 42- Vaziyet-i coğrafiye.
- 43- Ahval-i arziye.
- 44- Ahval-i hevaiye.
- 45- Şehirlilerin sanat ve meslekleri.
- 46- Şehrin ihracatı, ihracattan mütehasıl varidat.
- 47- İthalat.
- 48- İstihlakât.
- 49- Belediye teşkilatı, varidatı, faaliyeti.
- 50- Varidat-ı umumiye.
- 51- Tarihi kıyafetler.

Şehir müzesine ithal olunacak mevaddan yukarıda sayabildiklerimiz, bu müessesenin bir şehirde ne derece müfid, ne derece müessir bir terbiye ve propaganda vasıtası olduğunu vazıhan göstermiştir zannederiz. Bu itibar ile Garb medeniyetinin bütün vesaitinden istifade etmek azmiyle çalıştığımız şu sıralarda İstanbul'da bir şehir müzesi tanzimi, her halde lazım ve zaruridir denilebilir. Mamafih bir şehir müzesi arzu edildiği vakit hemen tesis ve küşad olunabilecek bir müessese değildir. Müzenin tesisinden evvel uzun uzadıya istihzaratta bulunmak, tetkikat ve tetebbuat icra etmek ve nihayet bir atikiyat mütehasısının delalet ve irşadına iltica etmek vücubu hemen hemen katidir. Bugün müze tanzimi maksadıyla şehir bütçesine hiç çekinmeksizin tahmil edeceğimiz ağırlık müsmir olabilmek için mutlaka bir hazırlık devresine ihtiyaç

vardır. Bu devrede bir taraftan müze binası inşa olunabileceği gibi diğer taraftan da müzeyi teşkil edecek mevadd ve anasırın tedkik ve tedarikiyle iştilgal edilir. Bu hazırlık devresinin ne kadar devam edeceği iptidadan keşif ve tahmin olunamaz. İhzarı mesainin bir iki senede muvaffakiyetli neticeler vermesi muhtemel olduğu kadar, üç beş sene devamı da ihtimal dahilindedir. Binaenaleyh hiçbir sebeple tereddüte düşmeyerek Şehir Müzesi'nin teşkiline -velev ki küçük bir tahsisatla da olsa- şimdiden teşebbüs etmek, bu yolda ilk adımı atmak bize pek yerinde gibi görünüyor.

Mehmed Halid

EK B

Ahmet Ziya Akbulut (15 Haziran 1869-17 Nisan 1938): 1875 yılında Sofular Mahalle Mek-tebine başlayan A. Ziya, 1879'da sırasıyla Saraçhane Sübyan İptidai Mektebi, Fatih Askeri Rüştıyesi, Kocamustafapaşa Askeri Rüştıyesi, Kuleli Askeri Mektebi ve Harbiye” Mektebinden 1889 yılında Piyade Asteğmeni olarak mezun oldu. Aynı yıl Edirne 9. Piyade Alayına ve ek görev olarak da Edirne Mülkiye İdadisi'ne resim öğretmeni olarak atandı (Elibal, 1983: 14).

1890 yılında İstanbul Kocamustafapaşa Rüştıyesine Fransızca öğ-retmeni ve aynı yıl Darüşşafaka İdadisine Fransızca, Hey'et' Hendese ve resim öğretmeni oldu. 1892 yılında Sanayi-i Nefise Mek- teb-i Alisine, Resim Şubesi, öğrenci olarak girdi. (Elibal, 1983: 14)

1894 -1896 yıl-larında “Ameli Menazır” ve “Usul-ü Ameliye-i Fenni Menazır” adlı eserlerini yayınladı. Ahmet Ziya Akbulut, sanata olduğu kadar matematik ve Astronomiye de kendisini vermişti. (Dayımoğlu, 1968: 9)

1897 yılı 15 Ekim'inde ikinci derece birinci ödül ile Sanay-i Nefise Resim Şubesinden diploma alan Ahmet Ziya Bey'in diploma resmi, "Lehimci Yahudi" adını taşımakta ve halen özel bir ko-leksiyonda bulunmaktadır. 18 Nisan 1898'de Piyade Yüzba-şısı olan sanatçı aynı yıl Kuleli Askeri İdadisine Kozmoğrafya, Mihanik dersleri öğretmenliğiyle, Har-biye Mektebi Matematik öğretmen-liklerine getirilmiş, 1912'de, Askeri Tıbbiye İdadisine Kozmografya öğretmeni olarak atan-mıştır. (Elibal, 1983: 14)

1913 de Os-manlı Ressamlar Cemiyeti idare Heyeti Reisliğine ge-tirilen Ahmet Ziya, bu cemiyetin mecmuasında seri makaleleriyle öğretici hizmetlerde bulunmuştur (İslimyeli, 1967, s.16).1914 de binbaşılıktan emekliye ayrılan ressam kendisini

tamamen sanata vermiş, Sanayi-i Nefise Mektebi Ulu-mu Riyaziye (Matematik) ve Fenni menazır (perspektif) öğretmenliğini ölüm tarihi olan 1938 yılına kadar öğretim üyeliğinde hizmet eden sanatçı, son bir yıl müdür yardımcılığında da yapmıştır (Dayımoğlu, 1968: 9).

Evkaf İslam Müzesi Müdürlüğü yapan Ahmet Ziya Bey, 1919 yılında da Kandilli Rasathane Müdür Yardımcılığına atanmış daha sonra 1924 yılında, Paris Astronomi Profesörlük sınavını kazandı ve Astronomi Derneğine üye oldu. (Elibal, 1983: 15)

1934 yılında İstanbul Belediyesi İnkılap Müzesini kuran Ahmet Ziya Bey, Güzel Sanatlar Akademisindeki Menazır ve Hendese-i Tersimiye öğretmenliğinin yanı sıra, Müdür Yardımcılığında da bulduktan sonra, İnkılap Müzesi Müdürlüğü görevine başlar-ken, zatürreden vefat etmiştir (Elibal, 1983: 15).

EK C

Nahid Sırrı Örik: Nahit Sırrı, öykü ve roman yazarı (İstanbul 1894-1960). Babası maarif nezâreti mektupçularından, mabeyn mütercimi, «Hukuk Mektebi» hocası, rusûmât müdir-i umumiliğinden emekli Örik Ağası zâde Hasan Sırrı Beydir. Shakespeare' in iki piyesini aslından türkçeye çevirmiş, ileri düşünceli bir adamdı. Dedesi Olti'li Ahmet Nâfiz Paşa da divân sahibi bir şâirdi. Baba evinde «bir türkçe hocası ve bir frenk madaması ile başladığı öğrenimini Beşiktaş'taki Afıtab-ı Maarif Rüştıyesi'nde sürdürdü (Alangu, 1959: 241). Rüştıyeyi bitirdikten sonra Galatasaray Sultanisine devam ettiyse de bitiremedi. Bir ara Hukuk Mektebindeki dersleri izledi (1913), daha çok kendi kendini yetiştirdi. I. Dünya Savaşı yıllarını ise yurt dışında geçirdi (1915-1928, Tiflis, Berlin, Paris, Viyana, Roma, Kopenhag). Cumhuriyet gazetesinde başlayan yazarlık yaşamı (1928), Milli Eğitim Bakanlığında mütercimlik sürdürdü. Bir yandan da Anadolu'yu dolaştı. Hiç evlenmeyen Nahit Sırrı gazete yazılarının yanı sıra çeviriler yaparak yaşamını kazandı.Şiir dışında, edebiyatın hemen her dalında ürün veren Nahit Sırrı, edebiyat ve tarih araştırmaları da yaptı. Yayımlanan ilk öyküsü Fransızcadır: Zeynep, La Courtisane (Les Oeuvres Libres dergisinde, 1927). Kırmızı ve Siyah adlı uzun öyküsü ise 1929'da yayımlandı. «Eski zaman yaşayışının kenarda köşede kalmış kalıntıları, can çekişen eski töreler ve insanlar, Tanzimattan beri sürüp gelen bir kibar tabakanın önce maddi ve onun sonu manevi düşkünlüklerinin tasviri

(Alangu) öykü ve romanlarının konusunu oluşturur. Gezi yazılarında da dolaştığı yerlerin tarihi zenginlikleri üzerinde durur (Özkırımlı, 1984: 962-963).

ÖYKÜ: Kırmızı ve Siyah (1929), Sanatkârlar (1932), Eski Resimler (1933). ROMAN: Eve Düşen Yıldırım (1934), Kiskanmak (1946), Sultan Hamit Düşerken (1957). GEZİ: Bir Edirne Seyaha'nâmesi (1941), Anadolu'da Yol Notları (1945), Kayseri-Kırşehir-Kastamonu (1955). OYUN: Sönmeyen Ateş (1933), Muharrir (1934), Oyuncular (1938), Para Uğrunda (İst. Şehir Tiyatroları'nda oynandı, 1949), Alinyazısı (Devlet Tiyatrosunda oynandı, 1952). DENEME-İNCELEME: Edebiyat ve Sanat Bahisleri (1932), Roman ve Hikâ-ye (1933), Tarihi Çehreler Etrafında (1933), Hayat İle Kitaplar (1946), Yüzelli Yılın Türk Meşhurları Ansiklopedisi (üç fasikül, 1953). ANI: Eski Zaman Kadınları Arasında (1958). Dergi ve gazetelerde kal-mış öykü, roman ve yazılarının sayısı oldukça çoktur.

EK D

Zeki Paşa Yalısı: Rumelihisarı'nda, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün altında, Baltalimanı-Hisar yolu no. 10'dadır. Tapuya; ada 78, parsel 20 ile kayıtlıdır.

Günümüzde Fatih Sultan Mehmed Köprüsünün altında kalan, Baltalimanı-Rumeli Hisarı Caddesi üzerinde bulunan Zeki Paşa Yalısının olduğu yerde Şefik Bey'in yalısı bulunuyordu. 19. yüzyılın sonlarına doğru Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde Tophane Müşirliği ve yirmi beş yıl Askerî Mektepler Nazırlığı yapmış olan Zeki Paşa, satın aldığı yalayı yıktırarak kendi zevkine göre yeniden yaptırmıştır. 19. yy'ın son çeyreğinde inşa edilen yalının mimarı tam olarak bilinmemekle beraber Alexandre Vallauray olduğu sanılmaktadır (Yücel, 2022: 270)

Boğaziçi'nin geleneksel yalı mimarisinden farklı olarak bir şato görünümünde inşa edilmiş olan Zeki Paşa Yalısı deniz üzerinde kayalara oturmaktadır. Barok üsluba yakın bir mimariyle, zemin katı üzerinde dört katlı olarak inşa edilmiş olan yalıya, hem bahçe hem de deniz tarafından girilebilmektedir. Geniş bir rıhtımı olan yalının bahçesinde sekiz çanaklı mermer selsebil ile mermer bir havuz bulunmaktadır.

Caddeye açılan iki yüksek bahçe kapısı dikdörtgen mermer söveli olup birer iri kilit taşıyla bezenmiştir. Yalının bahçe girişleri, simetrik olarak kuzey batı ve güneybatıdan iki kollu döner merdivenlerle ulaşılan, orijinal vitraylarla süslü, camekanlı bölümlerle sağlanır. Yapıldığı dönemden kalan camekanlı bölümlerden ikişer hole geçilmekte, bu mekanlar da ortadaki geniş servis holüne açılmaktadır. Denize dik uzanan servis holünün iki yanında büyük salonlar ve odalar yer almakta, bu plan diğer üç katta da tekrarlanmaktadır. Diğer katlara, binanın batı cephesindeki çıkmaya yerleştirilmiş bir merdivenle ulaşılır. Zemin katta döşemesi mermer olan merdiven, diğer katlardaki meşe döşemeleri çürüdüğünden, günümüzde karo mozaik kaplıdır.

Cepheler farklı renk ve boyutlarda sıfır derzli poligonal taş kaplamalı olup kademeli çıkmalarla harekelendirilmiştir. Her katın ve çıkmalarının farklı pencere açıklıkları değişik kemerler ve sövelerle biçimlendirilmiştir. Cephelerde dekoratif olarak İyon başlıklı sütunlar, ajurlu parapetler, kemerlerde kilit taşı olarak kullanılan ayrıca denizlikleri de taşıyan bitkisel süslemeli konsollar, katları ayıran silmeler ve pencere aralarında pilastrlar kullanılmıştır (Suner, 1995: 547).

ÖZ GEÇMİŞ

Osman Ocak, İstanbul Üniversitesi Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi Anabilim Dalından 2005 yılında mezun oldu. 2006 yılında Anemas Zindanları kazısında, 2007 yılında ise Yenikapı kazısında görev aldı. 2007 yılından itibaren İstanbul Büyükşehir Belediyesi Aşiyân Müzesinde müzecilik meslek hayatına başladı. Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı, İtfaiye ve Atatürk müzelerinde, 2010 yılından 2012 yılına kadar Aşiyân Müzesi revizyonu çalışmalarında görev aldı. 2017 yılından 2022 yılına kadar Şehir Müzesi koleksiyon sorumlusu olarak çalıştı. 2017 yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar Müzesi eserlerinin İstanbul Belediyesine devir işlemlerinde görevlendirildi. 2018 yılından itibaren de Tekfur Sarayı Müzesi kurulum çalışmalarında küratöryel ekip çalışmaları ardından 2019-2020 yıllarında Tekfur Sarayı Müzesi yöneticiliğini yürüttü. Halen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğünde Müdür Yardımcısı olarak kütüphane ve müzecilik çalışmalarına devam etmektedir.

Yayınları:

Ocak, O. (2016). Servet-i Fünun Döneminde Tevfik Fikret ve Sosyal Hayatı. In *Ölümünün 100. yıldönümünde Tevfik Fikret sempozyumu* (pp. 107-130). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları.

Ocak, O. (2018). Sinemadan Önce Beyaz Perde. In *Hayal Ya Da Gerçek* (pp. 39-57). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları.

Ocak, O. (2018). İBB Şehir Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Berber Esnafı Malzemeleri. M. Çekin (Ed.), *Sağlık Tarihi ve Müzeciliği Sempozyumu 3: 19-21 Mayıs 2017* (473-486). Zeytinburnu Belediyesi Yay.